

”De är som en handbok i kommunikation”

Utvärdering av Skol- och Familjeteamet i Sollentuna

Utvärderingsrapport december 2008

Innehållsförteckning

Förord	5
Sammanfattning	6
1. Bakgrund	7
2. Utvärderingens syfte och frågeställningar	9
3. Metod	9
<i>Etiska överväganden</i>	10
<i>Avgränsningar och begränsningar</i>	10
<i>Läsanvisningar</i>	10
4. Teoretiska utgångspunkter	11
<i>En organisationsteoretisk begreppsram</i>	11
5. Skol- och Familjeteamet	12
Organisation	13
Om verksamheten.....	13
<i>Hur teamet arbetar med ART (Aggression Replacement Training)</i>	14
<i>Hur teamet arbetar med KOMET</i>	15
<i>Två ”typfall”</i>	16
Gränsdragning i förhållande till skolornas elevstödsverksamhet.....	16
Gränsdragning i förhållande till Barn- och ungdomsenheten	17
Genomgång av avslutade familjeinsatser under 2007	18
Teamets egen statistik	21
Sammanfattning med kommentarer	21
6. Föräldrarnas perspektiv	23
Hur och varför kontakten med Skol- och Familjeteamet inleddes.....	24
<i>Skolrelaterade problem</i>	24
<i>Problem relaterade till familjen och föräldrarollen</i>	24
Skolans tidigare insatser	25
<i>Positiva erfarenheter av skolans insatser</i>	25
<i>Negativa erfarenheter av skolans insatser</i>	25
Skol- och Familjeteamets insatser	26
<i>Stöd i kontakten med skolan</i>	26
<i>Stöd i föräldrarollen</i>	27
<i>Ett tillgängligt och ofarligt alternativ</i>	27
Insatsens betydelse	28
<i>Har situationen blivit bättre för barnen enligt föräldrarna?</i>	28
<i>Beror eventuella förbättringar på SFT:s insatser?</i>	29
<i>Om inte SFT hade funnits</i>	29
Vad i insatsen har varit till hjälp?.....	30
<i>Föräldrastödet - ”vi fick någon slags modell att jobba efter”</i>	30
<i>Stöd i kontakten med skolan - ”det var bra med en utomstående”</i>	31
Barnens perspektiv	31
Sammanfattning med kommentarer	33
7. Skolans perspektiv	34
Hur och när skolorna använder sig av Skol- och Familjeteamet.....	34
<i>Användningssätt</i>	34
<i>Typ av problem</i>	36
<i>När Skol- och Familjeteamet kontaktas</i>	37
Vad uppfattar skolpersonalen att teamet har tillfört?	38

"Någon utifrån"	38
"Helheten"	39
"De är ju proffs på det här"	39
"De finns där alltid"	40
Insatsernas betydelse – får de någon effekt?	40
Överlag positiva erfarenheter	40
Insatsernas betydelse för skolans arbete.....	42
Betydelse för skolans kontakter med socialtjänstens utredningsenhet.....	44
Gränsdragningar mot skola och socialtjänstens Barn- och ungdomsenhet	44
"De är väldigt tydliga"	44
Gränsdragning i förhållande till socialtjänstens myndighetsutövning	44
Gränsdragning i förhållande till skolans elevstödande verksamhet.....	45
Sammanfattning med kommentarer	47
8. Teamets betydelse för och samarbete med Barn- och ungdomsenheten..48	
"Vägar" mellan Skol- och Familjeteamet och Barn- och ungdomsenheten.....	48
"Slussning" av familjer till SFT.....	49
SFT som rekommendation efter utredning	50
SFT ges som bistånd i vissa fall.....	50
... och som "indirekt bistånd" i andra.....	51
SFT motiverar föräldrar att göra en ansökan om stöd/anmäler till BUE.....	51
Former för kommunikation och samverkan mellan SFT och BUE	52
Teamets betydelse för Barn- och ungdomsenhetens arbete	52
Har anmälningstrycket från skolan minskat?	52
Har karaktären på anmälningarna förändrats?	54
Har det skett någon förändring i omfattningen av externa skolplaceringar?.....	56
SFT:s betydelse för samarbetet skola - socialtjänst.....	57
Andra betydelser	57
Gränsdragning mot elevhälsan	58
Vilka som nås av Skol- och familjeteamet.....	58
Sammanfattning med kommentarer	59
9. Sammanfattning och analys.....60	
Bidrar Skol- och Familjeteamet till att elever i större utsträckning kan gå kvar i ordinarie skola och klass?	60
Har Skol- och Familjeteamet haft någon betydelse för socialtjänstens myndighetsutövande arbete?	62
Arbetar teamet i nära samverkan med skolan utan att ta över elevvårdens arbetsuppgifter? ..	63
I gränslandet mellan olika verksamhetsdomäner	64
10. Slutsatser och rekommendationer	66
Referenser	68
Bilaga Metodbeskrivning	70
Telefonintervjuer med föräldrar.....	70
Intervjuer med skolpersonal.....	71
Sammanställning av statistik.....	72
Resultatets giltighet, tillförlitlighet och generaliserbarhet	73

Förord

Samarbete mellan skola och socialtjänst omnämns ofta som betydelsefullt när det handlar om förebyggande arbete med barn och ungdomar. Inte sällan är detta samarbete förknippat med frustration från båda parter. I Sollentuna kommun bedrivs sedan 2001 en verksamhet, Skol- och Familjeteamet, inom ramen för socialtjänstens förebyggande enhet. Teamet arbetar med familjer och skolpersonal kring barn och unga som det finns någon form av bekymmer eller oro för, främst barn vars beteende uppfattas som problematiskt av skola och/eller föräldrar. Verksamheten befinner sig i gränslandet mellan skolans och socialtjänstens domäner, ett område som ofta kännetecknas av olika slags gränskonflikter. Syftet med denna utvärdering har varit att undersöka effekterna av Skol- och Familjeteamets arbete utifrån de idéer och målsättningar som var bakgrunden till att verksamheten startade som ett projekt för sju år sedan. Eftersom verksamheter som inriktar sig mot samverkan kring barn och unga i riskzon ofta är av projektkaraktär med långsiktiga målsättningar, är detta ett tillfälle att studera vad ett sådant projekt har lett till då det har kommit att bli en del av den permanenta organisationen. Skol- och Familjeteamets verksamhet kan betraktas som ett intressant fall av två aktuella trender inom fältet skola/socialtjänst och tidiga insatser till barn och unga i svårigheter. Dels kan verksamhetens innehåll i stort definieras som serviceinsatser, i betydelsen insatser av socialtjänsten som ges utan att ett formellt biståndsbeslut fattas. Sådana insatser är idag ett inslag i många kommuners sociala barnavård. Det finns idag också en trend att organisera olika former av externa resursteam som ska bistå skolorna när det gäller att ge stöd till elever och familjer där det uppstår svårigheter.

Utvärderingen har genomförts på uppdrag av Sollentuna kommun, av FoU-forskare Åsa Backlund. FoU-chef Ann Palm har haft det övergripande ansvaret för utvärderingen.

Ett stort tack riktas till Skol- och Familjeteamets medarbetare, de föräldrar som har intervjuats i utvärderingen, samt personal från skola och socialtjänst, vilka generöst har bidragit till utvärderingen genom att delge erfarenheter och information.

Ann Palm

Åsa Backlund

FoU-chef

FoU-forskare

Sammanfattning

Det övergripande syftet med utvärderingen har varit att undersöka effekterna av Skol- och Familjeteamets arbete utifrån de idéer och långsiktiga målsättningar som var bakgrunden till att verksamheten startade för sju år sedan. Utvärderingen har därmed syftat till att undersöka huruvida Skol- och Familjeteamet (SFT) har bidragit till att elever med psykosocial problematik i högre utsträckning kan ges adekvat stöd inom ordinarie skola och klass, om de har bidragit till ett minskat tryck på socialtjänstens myndighetsutövning, samt om de samverkar med skolan utan att ta över elevvårdens ansvar. För att besvara utvärderingens frågor har en kombination av kvalitativa och kvantitativa metoder använts.

Utvärderingens resultat tyder på att SFT bidrar till att elever med psykosociala och/eller beteenderelaterade problem i större utsträckning kan ges ett bättre stöd inom ramen för ordinarie skola och klass. Föräldrar och skolpersonal som har intervjuats om sina erfarenheter av insatser från SFT anser att insatserna minskat barnets problem i skolan och att de lett till ett bättre samarbete mellan hem och skola. Resultat tyder dock inte på att SFT hittills har haft någon betydelse för i vilken omfattning skolor anmäler oro för barn till socialtjänsten eller för hur stor andel elever som beviljas placering i särskilda resursskolor. Då vi inte kan veta hur det skulle ha sett ut om inte SFT funnits, kan vi dock inte med säkerhet uttala oss om effekterna i detta avseende. SFT tycks däremot i olika avseenden ha bidragit till att 'smörja' samarbetet mellan skola och socialtjänst och avlasta dessa parter på andra sätt. SFT utgör ett mellanled där en anmälan till socialtjänsten inte anses befogad men det ändå finns en oro kring en elev/familj. Genom sin position och inriktning blir SFT ett alternativt och "ofarligt" stöd att erbjuda föräldrar, samtidigt som skolan får del av insatsen. Det framkommer dock behov av mer tydlighet och kontakt beträffande relationen och kommunikationen mellan SFT och socialtjänstens Barn- och ungdomsenhet. Utvärderingen tyder överlag på att det råder en relativ konsensus mellan skola och SFT kring deras överlappande verksamhetsdomäner och att detta kan förstås som resultatet av ett lyckat integrationsarbete mellan skola och socialtjänst. SFT uppfattas som en neutral part i samarbetet mellan skola och hem och bistår även med en slags teknologi för detta samarbete.

1. Bakgrund

FoU Nordväst fick våren 2008 i uppdrag att genomföra en utvärdering av Skol- och Familjeteamet i Sollentuna kommun.

Skol- och Familjeteamet startade sin verksamhet som ett projekt i augusti 2001, då under namnet Mobila Teamet. Enligt en tidigare utvärdering av verksamheten (Widmark 2003) var bakgrunden till projektet ett ökat tryck från skolan på socialtjänsten med starka önskemål om att placera elever i andra skolformer. Det fanns också ett behov av att klargöra socialtjänstens respektive skolans ansvarsområden. En särskilt tillsatt projektgrupp ansåg inte att det fanns ekonomiska och kunskapsmässiga resurser nog att tillmötesgå önskemål från skolan om att skapa ett skoldaghem i Sollentuna. Istället tog man utgångspunkt i från skolan uttryckta behov av bland annat närmare samarbete med familjerna, höjd kompetens i skolan, att ha ett "bollplank" innan anmälan till socialtjänsten samt möjlighet till handledning/konsultation. Projektgruppen föreslog ett mobilt team med syfte att ge stöd till elever och familjer i nära samarbete med skolpersonalen. Målet var att elever med psykosocial problematik i högre grad skulle kunna stanna kvar och få adekvat stöd i sin ordinarie skola och klass och man hoppades också på att projektet skulle bidra till ett minskat tryck på socialtjänsten. Detta skulle bland annat ske genom att "komma in tidigt" med adekvat stöd, att mobilisera det privata och professionella nätverket kring eleverna, och att "se hela individen". Genom nära samarbete med skolpersonalen förväntades de kunna få del av alternativa synsätt på elever med problem av psykosocial karaktär. Det betonades dock att teamet inte skulle ta över elevvårdens arbetsuppgifter (a.a.).

Syftet med den tidigare utvärderingen var att undersöka berörda familjers och skolans uppfattning om huruvida teamets insatser lett till någon skillnad för eleverna och för skolan samt om stödet erbjöds i ett tidigt skede. Vidare var syftet att undersöka skolans uppfattning om teamets verksamhet lett till ett fungerande samarbete mellan skola och socialtjänst och om de utgjort ett komplement till skolans egna resurser. Utvärderingen tydde på att teamet hade skolans förtroende och uppfattades som en kompletterande resurs, främst genom att uppfattas som en "samtalspart med andra ögon" och en "länk mellan föräldrar och skola". I de flesta fall bedömdes situationen från skolan ha varit sådan att insatser utifrån var nödvändiga, i ett fåtal att situationen var på gränsen till en anmälan till socialtjänsten. Utvärderingen visade på frågetecken när det gällde huruvida skolan instämde i målet att elever med svårigheter ska kunna stanna kvar i sin klass. Intervjuer med 22 familjer som haft eller hade pågående insats från teamet tydde på att majoriteten av dessa familjer upplevt att det stöd som de fått lett till att situationen blivit bättre i familjen och cirka hälften att situationen blivit bättre i skolan. Eleverna hade i de flesta av dessa fall blivit kvar i sin ordinarie skola och klass. Av den skolpersonal i enkätstudien som svarat på frågan om förändringar för elever som haft insatser från teamet, hade hälften uppgett att situationen blivit bättre. En fråga som ställs i utvärderingen är om teamet kom in tidigt nog i familjearbetet, då detta i allmänhet ansågs ha skett en termin efter det att problemen startat (a.a.).

Den tidigare utvärderingen kunde inte påvisa någon tydlig tendens till förändringar avseende anmälningar från skolan till socialtjänsten sedan projektets tillkomst, vilket kanske inte heller är rimligt att förvänta sig efter en så förhållandevis kort tid. Utvärderingen visade heller inte om det fanns någon generell tendens till minskade placeringar i särskilda skolformer i kommunen sedan teamets tillkomst, även om familjeintervjuerna gav en antydning om att en sådan tendens funnits. Frågan om vad teamet betytt för hur skolan arbetar kring målgruppen

undersöks inte. Den enkätstudie som gjordes av skolpersonalens synpunkter hade ett stort bortfall, vilket gör det svårt att veta huruvida de uppfattningar som framfördes i utvärderingen var representativa för dem som haft kontakt med teamet.

Projektet Mobila Teamet kom 2004 att bli en permanent verksamhet under socialnämnden. Sedan 2005 utgör teamet en del av socialtjänstens Förebyggande enhet och består i dagsläget av fyra personer plus enhetschef. Verksamhetens målgrupp är barn och unga mellan 6 och 16 år som det finns en oro kring när det gäller deras beteende eller sociala situation. Teamet vänder sig till föräldrar och grundskolor (kommunala och fristående) i Sollentuna kommun. Våren 2008 ändrade man namn till Skol- och Familjeteamet. I teamets informationsfolder uppges det som en främsta uppgift att få en fungerande samverkan mellan vuxna. Av de samtal som förts med teamet inför utvärderingen framgår att de fortfarande ser det som viktiga mål med sin verksamhet att genom förebyggande insatser avlasta socialtjänstens myndighetsutövning samt att barn och unga i första hand ska kunna ges stöd inom ramen för ordinarie skola och klass.

2. Utvärderingens syfte och frågeställningar

Det har nu gått över sju år sedan Skol- och Familjeteamet startade. Inför denna utvärdering har FoU-Nordväst därför ansett det som angeläget att undersöka effekterna av teamets arbete utifrån verksamhetens ursprungliga idé och långsiktiga målsättningar. Det övergripande syftet med utvärderingen är därför att undersöka om Skol- och Familjeteamet (SFT):

- har bidragit till att elever med psykosocial problematik i högre utsträckning kan ges adekvat stöd inom ordinarie skola och klass
- har bidragit till ett minskat tryck på socialtjänstens myndighetsutövning avseende anmälningar från skolan och externa skolplaceringar
- samverkar med skolan utan att ta över elevvårdens ansvar

Syftet har operationaliserats i följande konkreta frågeställningar:

- Hur beskriver föräldrar och skolpersonal SFT:s insatser och vad dessa lett till?
- Anser skolpersonalen att SFT har betytt något för hur de arbetar/har arbetat med de elever som haft insatser från SFT och/eller generellt för deras arbete kring elever där man bedömer att det finns psykosociala och/eller beteenderelaterade problem?
- Har andelen elever som placeras i särskilda skolformer förändrats något i kommunen sedan SFT:s tillkomst?
- Har omfattningen av och/eller karaktären på anmälningar från skolan förändrats sedan SFT:s tillkomst? Vilken betydelse anser personal på socialtjänstens Barn- och ungdomsenhet att SFT har haft för deras arbete?
- Hur beskriver representanter för skolledning och elevhälsa samt personal från Barn- och ungdomsenheten sin samverkan med SFT och SFT:s betydelse för arbetet med barn och unga? Finns gränsdragningsproblem och hur hanteras de i så fall?
- Vilka nås av SFT:s insatser och hur ser utvecklingen ut över tid när det gäller förfrågningar till och insatser från SFT?
- Hur beskriver medarbetarna i SFT sin verksamhet, gränsdragningar till skolans elevvård och till socialtjänstens myndighetsutövande verksamhet samt hur verksamheten utvecklats över tid?

3. Metod

Här presenteras mycket kort utvärderingens metodansats och genomförande. Ett mer utförligt metodavsnitt återfinns i bilaga. För utvärderingen har främst kvalitativa men också kvantitativa metoder använts. De utvärderingsinsatser som har genomförts är:

- Telefonintervjuer med 16 föräldrar, varav 14 mammor, med erfarenheter av insatser från SFT.
- Telefonintervjuer med skolpersonal som varit involverade i insatser från SFT, samt två gruppintervjuer med representanter för skolledning respektive för elevhälsa i kommunen. Sammanlagt har 16 personer från nio av kommunens skolor intervjuats. Skolorna är spridda i kommunens samtliga fem geografiska områden.
- Två intervjuer (en per telefon och en grupp) med tre representanter för socialtjänstens Barn- och ungdomsenhet.
- En gruppintervju med SFT:s medarbetare.

- Sammanställning av statistik avseende anmälningar och utredningar vid socialtjänstens Barn och ungdomsenhet, statistik om placeringar i särskilda skolformer, samt uppgifter om kommunens kuratorstillgångar över en tioårsperiod.
- Sammanställning av uppgifter om avslutade insatser från SFT under 2007 samt av SFT:s egen statistik över uppdrag sedan 2002.

Etiska överväganden.

Inga namn på enskilda elever och föräldrar har berörts i samband med intervjuer eller sammanställning av statistik. Av anonymitetsskäl redovisas inte heller vilka specifika skolor som de intervjuade från skolan arbetar på, eller vilka yrkeskategorier som intervjuats från vilka skolområden.

I övrigt har HSFR:s forskningsetiska principer beaktats (<http://www.vr.se>).

Avgränsningar och begränsningar

Utvärderingen kan ge information om det skett några förändringar avseende omfattningen av anmälningar till socialtjänsten från skolan och placeringar i särskilda skolformer sedan SFT:s tillkomst. Det är däremot inte möjligt att dra några säkra slutsatser om huruvida eventuella förändringar kan knytas till SFT:s verksamhet. Detta gäller även på motsvarande sätt om inga förändringar har inträffat – vi kan fortfarande inte veta hur det skulle ha varit om SFT inte hade funnits. Det bör dock ändå anses angeläget att ta reda på hur utvecklingen har sett ut i dessa frågor för att få en vink om SFT:s betydelse i dessa avseenden, där resultatet kan ge underlag för diskussion och/eller vidare utvärderingsinsatser.

Utifrån denna utvärdering kan inte heller några generella slutsatser dras om hur det går för de barn och familjer som fått insatser från SFT. Det skulle kräva en mer omfattande studie med idealt sett intervjuer med såväl föräldrar som barnen själva och berörd skolpersonal. Viktigt att understryka är att utvärderingen inte säger något om vad de barn och unga som fått del av SFT:s insatser tycker om dem och deras effekter. En annan avgränsning som har gjorts är att endast en förälder från respektive familj har intervjuats.

Det är främst skolor som har haft en relativt sett frekvent kontakt med SFT som representeras i utvärderingen, vilket innebär att denna studie i första hand återspeglar synpunkter från personal på skolor som *har* en upparbetad kontakt med SFT.

Det har inte varit möjligt att göra en mer omfattande sammanställning och analys av SFT:s insatser över tid. Karaktären på SFT:s verksamhet innebär att det finns mycket lite dokumentation att utgå ifrån.

Läsansvisningar

I det följande presenteras först några teoretiska begrepp som har använts vid analysen av det empiriska materialet. Därefter redovisas i fyra kapitel utvärderingens empiriska resultat. Varje kapitel avslutas med en sammanfattning och utvärderingen avslutas med en sammanfattande analys kopplat till utvärderingens syfte och teoretiska utgångspunkter.

I varje kapitel anges inledningsvis vilket material som ligger till grund för respektive avsnitt. Vid redovisningen av intervjuer används följande tecken "...//..." för att visa att delar av intervjun tagits bort i citeringen. Det handlar antingen om sådant som har bedömts som

onödigt i sammanhanget, upprepningar, talspråksuttryck eller liknande, eller i vissa fall redigeringar som gjorts för att anonymisera utsagorna. Då något varit ohörbart i intervjun anges det med "...(?)...".

Eftersom SFT nyligen bytt namn på sin verksamhet, använder intervjupersonerna oftast det gamla namnet, Mobila Teamet. *För att undvika förvirring för läsaren så har detta konsekvent ändrats till Skol- och Familjeteamet i alla citat.*

4. Teoretiska utgångspunkter

Analysen av intervjumaterialet har gjorts med hjälp av en organisationsteoretisk begreppsram. Denna har under analyskedet använts för att få en djupare förståelse av SFT som en organisation i gränlandet mellan skola och socialtjänst och dess relation till dessa parter.

En organisationsteoretisk begreppsram

Begreppet *verksamhetsdomän* kan användas för att beteckna dels konkreta uppgifter och aktiviteter som utförs inom ett visst verksamhetsområde och dels olika anspråk på vem som ska göra vad inom detta område (Grape 2006). Inom olika verksamhetsdomäner kan olika organisationer konkurrera om att få utföra vissa uppgifter, men också om att slippa ta ansvar för uppgifter. Grape (a.a.) menar att i vilken mån samverkan mellan olika organisationer kring en verksamhetsdomän präglas av *konsensus* respektive *konflikt*, är beroende av i vilken mån det sker ett *aktivt integrationsarbete* mellan involverade aktörer. Med integrationsarbete avser författaren arbete för att uppnå samsyn kring mål och medel samt om gränserna för vilka kunskapsanspråk som ska ligga till grund för den operativa verksamheten. Olika aktörer som konkurrerar inom en verksamhetsdomän kan vara präglade av olika slags *institutionella logiker*¹ i bemärkelsen normer, regler och meningssystem som sätter ramar för vad som är möjligt och önskvärt, vilket kan inverka försvårande i integrationsarbetet (a.a.)

SFT kan studeras som en verksamhet i gränlandet mellan skolans och socialtjänstens verksamhetsdomäner, det vill säga att de konkreta uppgifter som ligger inom ramen för SFT kan tänkas vara av sådan karaktär att de ibland kan anses ligga inom ramen för socialtjänstens ansvarsområde och ibland inom skolans, och sannolikt inte sällan inom bådas. Det är ett område som ofta kännetecknas av olika slags domänkonflikter kring vem som ska göra vad och vilka kunskapsanspråk som ska gälla.

Socialtjänstens barnavård har beskrivits som präglad av en spänning mellan byråkratiskt (formaliserat, regelstyrt arbete med inslag av kontroll) och professionell (bygger på expertkunskap, teoristyrt arbete) yrkesutövning (Lundström 1994). I en numera klassisk bok om förändringsarbete inom socialtjänsten beskrivs det som ett centralt problem att "metoden" underordnas en ofta ritualiserad handläggning (Sunesson 1985). Idag finns i många kommuner en inriktning mot vad som har betecknats som *serviceinsatser* inom den sociala barnavården (Forkby & Larsson 2007). Med serviceinsatser menas då insatser som ges utan att ett formellt biståndsbeslut fattas och oftast även utan att en social utredning görs. Centrala idéer i sådana brukar ofta vara att utveckla det förebyggande arbetet, öka tillgängligheten och närheten till brukarna samt uppnå ett bättre samarbete mellan olika huvudmän (a.a.). Detta stämmer väl överens med de idéer som omger SFT:s verksamhet. Utifrån ett organisationsteoretiskt perspektiv kan man formulera hypotesen att en organisation som enbart sysslar med serviceinsatser kan antas följa en institutionell logik som skiljer sig från

¹ Friedland & Alford (1991)

organisationer inom det sociala barnvårdsfältet som sysslar med myndighetsutövande verksamhet.

Forkby & Larsson (a.a.) har studerat vad en serviceinriktning inom den sociala barnvården innebär, med ett särskilt fokus på frågan om hur barns skyddsbehov tillvaratas. Författarna pekar på vissa risker och svårigheter kring serviceinsatser ur ett barnskyddsperspektiv. Bland annat förutsätts att det finns en sorteringsfunktion som förmår skilja mellan ärenden som bör utredas och vilka som kan hänvisas till en insats, samt att det finns en kommunikationskanal mellan myndighetsutövning och serviceinsatsen för matchning och återkoppling. Vi kan utifrån vår teoretiska begreppsram göra antagandet att om olika organisationer inom socialtjänsten sysslar med serviceinsatser respektive myndighetsutövning och därigenom utvecklar olika institutionella logiker, krävs ett mer aktivt integrationsarbete mellan dessa verksamheter för att tillgodose barnskyddsperspektivet.

SFT kan även betraktas som en verksamhet mellan skolans och 'hemmets' verksamhetsdomän. En av SFT:s viktigaste målsättningar är att bidra till en ökad samsyn mellan vuxna kring barn och unga. Av tidigare utvärdering (Widmark 2003) framgår att en viktig funktion kan vara att utgöra en länk mellan hem och skola. Samarbete mellan hem och skola är inte sällan laddat för både föräldrar och skolpersonal och kan i vissa fall utspela sig som en kamp mellan parterna (Bouakaz, 2007; Hjärne, 2006). Parterna kan ha olika uppfattningar om vad problemet är och hur det bör hanteras. I situationer då det föreligger motsättningar mellan skola och familj finns en överhängande risk att eleverna blir bärare av dessa konflikter (Lundgren, 2006). Föräldrarnas engagemang har visat sig vara en viktig faktor för elevernas prestationer, engagemang och motivation i skolan (se till exempel Högdin 2007 och Nilsson 2008), medan en hos föräldrarna negativ inställning till skolan riskerar att överföras till eleverna (Ogbu 1992). Liksom mellan skola och socialtjänst, kan det alltså mellan skola och föräldrar finnas konflikter kring vem som ska göra vad, konflikter som sannolikt är särskilt vanligt förekommande då det uppstår problem i skolan. Elevhälsans personal, exempelvis skolkuratorer, skolsköterskor och skolpsykologer, kan i vissa fall bistå lärare och skolläda i kontakter med föräldrar. Samtidigt tycks detta vara en uppgift som det ofta kan uppstå domänkonflikter kring (Backlund 2007).

5. Skol- och Familjeteamet

I detta kapitel ges en övergripande beskrivning av SFT:s organisation och verksamhet. Kapitlet är främst baserat på en gruppintervju med SFT:s medarbetare, men även på tillgängliga informationsdokument (SFT:s informationsbroschyr, statistik 2002-2007, Sollentuna kommuns hemsida), den tidigare genomförda utvärderingen (Widmark 2003), en telefonintervju med en av SFT:s medarbetare samt samtal från utvärderarens möten med teamet.

Kapitlet innehåller också en redovisning av avslutade insatser från SFT under 2007. Denna sammanställning baseras på en genomgång av formulär, som används av teamet när de får en förfrågan om insats, kompletterade med muntlig information från teamets medarbetare (se bilaga för vidare information om metod). De citat som redovisas i texten nedan är hämtade från de intervjuer som gjorts med SFT:s medarbetare.

Organisation

När SFT startade sin verksamhet som ett projekt år 2001 så bestod teamet av tre personer med kompetens för familjebehandling (Widmark 2003). Verksamheten var då organisatoriskt placerad i socialtjänstens Familje- och nätverksenhet. Projektet blev en permanent verksamhet under socialnämnden 2004. Ett år senare blev teamet en del av den nya Förebyggande enheten inom socialtjänstens individ- och familjeomsorg.

Förebyggande enhetens uppdrag är att arbeta för att förebygga ohälsa och bidra till goda uppväxtvillkor för barn och ungdomar i Sollentuna. En viktig utgångspunkt beskrivs vara att arbeta utifrån det friska och bygga på barns, ungdomars och deras föräldrars inneboende resurser. Enhetens arbete beskrivs vila på fyra hörnstenar: *samsyn och samverkan, att ge stöd åt ett gott och aktivt föräldraskap, samhällsmobilisering mot alkohol och droger samt metodutveckling*. Man strävar efter att använda evidensbaserade metoder i möjligaste mån (Sollentuna kommuns hemsida 2008-11-25).

Teamet förstärktes 2007 med ytterligare en medarbetare och våren 2008 tillkom ännu en, i skrivande stund projektanställd. Tre av de fyra medarbetarna i SFT är socionomer. En har journalistutbildning och andra universitetsstudier. Inom gruppen finns dessutom en samlad kompetens bestående av en rad vidareutbildningar, bland annat i familjeterapi, systemiskt arbete, lösningsfokuserat arbete och nätverksarbete, samt erfarenheter av arbete inom skola och socialtjänst. Alla har gått utbildning i KOMET och två har gått utbildning i ART (se s.14-16).

Om verksamheten

SFT arbetar på uppdrag från grundskolor (både kommunala och friskolor) och familjer och insatserna riktas till föräldrar och skolpersonal. Målgruppen är barn mellan 6 och 16 år som har någon form av relationell/psykosocial problematik. Det kan också handla om skolfrånvaro eller bristande motivation i skolarbetet. Teamet beskriver att man försöker avgränsa sitt arbete mot problem av pedagogisk och psykiatrisk karaktär samt mot problem som bör utredas av socialtjänstens Barn- och ungdomsenhet. Man uttrycker att det finns ”*många gråzoner*”, inte minst mot barn- och ungdomspsykiatrin, men uppskattar att majoriteten av de uppdrag man får är adekvata.

SFT beskriver sin verksamhet som i första hand en familjeinriktad insats där barnet är i fokus men det är relativt sällan man träffar barnet/den unge själv, utan familjen. Den främsta uppgiften som den formuleras i SFT:s informationsblad är att ”*bidra till att vuxna samarbetar och skapar förändring för barnet*”.

Av intervjuerna framgår att omorganiseringen till Förebyggande enheten har inneburit en utveckling av verksamheten mot en ökad betoning på förebyggande insatser på olika nivåer. Med förebyggande avses ”*utifrån ett socialtjänstperspektiv*” - man strävar efter att nå riskgrupper, i huvudsak barn med beteendeproblem, och att ”*komma in tidigt*” så att problem inte växer sig allvarliga. Föräldrar och skolor uppmantras således att så tidigt som möjligt ta kontakt när ett problem uppstår. Man uttrycker också en ambition att kunna bidra till färre inadekvata anmälningar till socialtjänsten. Att ”*avlasta*” socialtjänstens myndighetsutövande verksamhet beskrivs som en viktig målsättning.

Teamets medarbetare beskriver att de strävar efter att barnen så långt som möjligt ska kunna gå kvar i sin skola. Detta arbetar man för genom att ge stöd till skolpersonal kring bemötande av barnen och kring samarbetet med föräldrarna. Det förekommer att teamet kontaktas i

situationer då frågan om extern skolplacering är aktuell, men de är inte involverade i beslut om externa skolplaceringar.

SFT:s insatser består av råd och stöd till föräldrar och familjer, konsultation till skolpersonal och samverkansmöten. Man kan också erbjuda programmet ART (Aggression Replacement Training) med familjeinriktning (se nedan). SFT:s medarbetare är även utbildade i föräldrastödsprogrammet KOMET och sedan 2007 ansvarar de för grupper inom ramen för detta program som ges tillsammans med familjecentralen inom Förebyggande enheten. Teamet erbjuder vidare utbildningen "Nya Steg", ett skol- och familjeprogram riktat till elever och föräldrar i skolår 6-7 som ges till skolpersonal, samt "Föräldrastegen", ett program för föräldrar med barn på väg in i kriminalitet eller missbruk.

Den gemensamma teoretiska grundsynen i teamet beskrivs som systemisk. Innebörden av detta formuleras i termer av att se "*barnet i sitt sammanhang*", och att tänka "*relationell*". Det systemiska perspektivet innebär till exempel att man inte bara arbetar med familjen, utan även i förekommande fall med skolan och/eller ett utvidgat nätverk. Att kunna "*skapa bra relationer*", att "*hitta sätt att samgå*", beskrivs som en viktig grund för verksamheten. Ett exempel på detta som ges är hur man anstränger sig för att skapa relation med vissa pappor som "*inte är vana vid den här sortens pratsammanhang*".

Kännetecknande för teamet uppges också vara att man arbetar lösningsfokuserat:

"Om allt är kaos och helvete, finns det något tillfälle när det fungerar? 'Mm'. 'Jamen vad är det som gör att det fungerar då?' Att bygga vidare på det. Det är också väldigt grundläggande".

I och med att teamet erbjuder programmen ART och KOMET, har verksamheten också en utgångspunkt i kognitiv beteendeterapi och inlärningspsykologi.

Utöver ovan beskrivna gemensamma grundsyn beskriver teamet att de sinsemellan har lite olika inriktningar och "*fallenhet*" - som någon beskriver det - olika "*strängar*".

Hur teamet arbetar med ART (Aggression Replacement Training)

ART utvecklades i USA och kom till Sverige på 1990-talet. Programmet bygger bland annat på inlärningspsykologi och kognitiv beteendeterapi och målgruppen var ursprungligen utåtagerande unga på institution. I Sverige används metoden både för ungdomar med uttalade beteendeproblem men även i preventivt syfte för ungdomar utan uttalade problem, till exempel hela skolklasser (Socialstyrelsen 2008-11-13)².

Från början genomförde teamet ART med ungdomsgrupper ute på skolorna, men nu riktas ett av SFT anpassat program endast till enskilda familjer. Detta beskrivs dels som en konsekvens av att det inte tillhör SFT:s uppdrag att arbeta direkt med ungdomsgrupper men man framhåller också vikten av att både familj (i vissa fall utökat nätverk) och skola deltar i programmet för att det ska kunna ske en "*generalisering*" – att det som man gör på

² Metoden är utvärderad med goda resultat i USA och Norge och är idag en av de mest spridda manualbaserade preventionsprogrammen i Sverige. Det saknas dock kontrollerad forskning om hur väl ART fungerar i en svensk kontext. En sådan utvärdering genomförs för närvarande vid IMS (Institutet för utveckling av Metoder i Socialt arbete) (<http://www.socialstyrelsen.se> 2008-11-13).

lektionstillfällena också ska få bäring utanför dessa. Man uttrycker det som att *”mamma och pappa deltar på lika villkor”* som barnet, även om det är barnets beteende som initierar kontakten.

ART föreslås när problemen handlar om *”mycket konflikter, tjafs, bråk”*, där problemen sägs ha pågått under längre tid och där familjen (inklusive barnet) önskar en förändring av situationen. Det vanligaste uppges vara att ART ges till familjer med pojkar i 11-12 årsåldern.

Innehållet i ART består av tre delar; sociala färdigheter, ilskekontroll och moral. I SFT:s egen modell har man lagt fokus vid den del som handlar om ilskekontroll, men man beskriver att man *”--- även tar in mer och mer sociala färdigheter för det behövs väldigt mycket social träning, alltså hur gör man för att vara med och leka eller när man vill ha hjälp eller säga tack eller be om lov...”*. Den del som handlar om moral används enligt SFT i minst utsträckning, den kan användas i vissa fall genom att familjen till exempel får diskutera ett antal påståenden som illustrerar moraliska dilemman.

Oftast är det enligt teamet skolan som inledningsvis beskriver problemen och kontaktar SFT. Om föräldrarna är positiva efter en första informationsträff med teamet, så träffas man ihop med berörd skolpersonal, inklusive elevstödet på skolan. Äldre barn är ibland delaktiga i detta skede, eftersom deras medverkan är beroende av att de är positivt inställda till att delta. När det gäller mindre barn är det föräldrarna som beslutar om de ska delta.

En medarbetare i SFT beskriver det som en stor fördel att ART har ett konkret innehåll, vilket gör det tydligare för föräldrarna vad det är de tackar ja till. Detta kan i sin tur innebära att man lättare når vissa familjer. ART beskrivs som en *”verktyglåda”* för att *”handskas med konfliktfyllda situationer”*. Även om det är barnets beteende som är anledningen till insatsen, beskriver medarbetarna i SFT att det ofta skapas samtal som även inbegriper övriga familjemedlemmars ageranden och förhållningssätt.

ART omfattar åtta till tio träffar då skolpersonal deltar vid minst ett tillfälle, samt uppföljning. Hela familjen deltar (ibland exklusive något syskon) och ibland även äldre släktingar, *”bonusföräldrar”* eller liknande. En viktig del beskrivs handla om att se till att barnet får positiv förstärkning från sin omgivning, från såväl föräldrar som skola. Vid uppföljningsträffen går man igenom den inventering av problemet som gjordes i början av kontakten och ser om det är någon skillnad. Ibland blir det flera uppföljningar och ibland visar det sig att andra insatser krävs, eller att man behöver arbeta mer på vissa delar.

Hur teamet arbetar med KOMET

KOMET (en förkortning av KOMmunikationsMETod) är ett gruppbaserat utbildningsprogram som riktar sig till föräldrar och lärare. Målet med programmet är att lära ut verktyg som leder till mindre konflikter hemma och i skolan. Programmet bygger bland annat på social inlärningspsykologi och kognitiv beteendeterapi. En central hypotes är att föräldrars förhållningssätt har stor betydelse för barns beteende³.

³ KOMET-programmet är en svensk ombearbetning av det strukturerade, beteendearbetande föräldrastödsprogrammet PMT (Parental Management Training) som utvecklades i USA på 60-talet. KOMET har använts i Sverige sedan 2003. Svenska utvärderingar har visat på positiva effekter (www.kometprogrammet.se) men programmet har också debatterats i media. För fördjupad information om programmet se till exempel KOMET-programmets hemsida på adress ovan, Hultman Boye (2008), Kling, Sundell, Melin & Forster (2006) och Bremberg (2004).

SFT erbjuder tillsammans med familjecentralen inom Förebyggande Enheten KOMET-grupper för föräldrar till barn från 3 till 11 år, sedan vårterminen 2008 finns även grupper för föräldrar till unga mellan 12 och 18 år. KOMET är ett föräldrastödsprogram, som därmed har fokus på föräldrarna och barnen deltar inte alls. Programmet omfattar 11 träffar, samarbete med skola/förskola och en uppföljning. Under 2007 ansvarade SFT för två grupper med sammanlagt 11 familjer (SFT:s statistik).

Teamet beskriver KOMET-programmet som en betydelsefull del av deras arbete och att inslag från detta kan användas i övrigt familjearbete. KOMET-grupperna riktar sig dock inte bara till SFT:s målgrupp.

Två ”typfall ”

I gruppintervjun ombads teamet att beskriva några fall som man uppfattade som ”typiska” för sitt arbete. Ett ”*typiskt signum*” för vad SFT jobbar med beskrivs vara då det finns problem både i hemmet och i skolan. Det framstår också som relativt vanligt att familjer har eller har haft kontakter med andra insatser som till exempel Barn- och Ungdomspsykiatri (BUP). Kännetecknande för SFT i förhållande till andra instanser beskrivs vara att man har ett aktivt och tätt samarbete med skolan.

I ett av de beskrivna ”typfallen” uppgavs ett problem vara konflikter i skolvardagen. Insatsen beskrevs i detta fall som att ”*ge skolan nya verktyg att kunna bemöta eleven i olika situationer som uppstår, så att de undviker att hamna i konflikter hela tiden, men också att de möter eleven utifrån de behov som vi ser att eleven har*”. Samma tema beskrivs ha ingått i insatsen för föräldrarna, samt att ”*hjälpa dem att återupprätta föräldrakraft*”. Med detta avses bland annat att ”*inte bara sätta upp gränser och vara sträng och tydlig utan också om att skapa goda samarbetsformer, att hitta en bra samvaro*”.

Det andra typfallet som teamet beskrev var en gruppriktad insats på uppdrag från en skola: ”*Det var stökigt, mycket sena ankomster, svårt för lärarna att bedriva undervisning*”. Teamets insats bestod i detta fall av att agera mötesledare vid ett möte med föräldrar, elever och berörda lärare. Detta möte resulterade i en handlingsplan för vad vardera parten kunde bidra med för att medverka till en förbättring, efter att först ha träffat lärarlaget. Sedan gjordes ett antal uppföljningsmöten med lärarlaget för att se om insatsen lett till någon förbättring. Teamet beskriver detta fall som typiskt för deras insatser som nätverks- och mötesledare. Detta på det sättet att de helt och hållet tog ansvar för alla möten och processerna i det; ”*Skolan kunde närvara på samma villkor som elever och föräldrar, vilket gjorde att de kunde hålla fokus på sitt område*”.

Av gruppintervjun och andra samtal som har förts med SFT, framgår att de ser det som ett viktigt bidrag att göra föräldrarna mer delaktiga i diskussionerna kring problem och lösningar i skolan.

Gränsdragning i förhållande till skolornas elevstödsverksamhet

En av utvärderingens frågor handlar om gränsdragningen mellan SFT och skolornas elevstödsverksamhet. Syftet med SFT är inte att ta över skolornas ansvar, utan att utgöra ett komplement. Det är emellertid svårt att dra någon tydlig gräns för var skolans ansvar tar slut och socialtjänstens börjar när det gäller barn och unga som anses ha problematiska beteenden i skolan. Inriktningen på SFT:s verksamhet är också närliggande vad som brukar betraktas

som skolkurativt arbete, genom sitt fokus på samarbete mellan hem och skola kring en målgrupp där det ofta finns problem både i skolan och i hemmet och inriktningen mot psykosociala problem.

I gruppintervjun med SFT diskuterades både likheter och skillnader mellan teamets arbete och skolkuratorernas. En del uppgifter kan i vissa fall vara överlappande, såsom att hålla i möten mellan föräldrar och skolpersonal. SFT:s externa position innebär dock enligt teamet att de uppfattas som en mer neutral part och att det också kan ge ett större allvar till situationen. En skillnad som tas upp är att SFT inte gör direkta elevinsatser såsom att *”gå in och jobba i en klass”*. Skolkuratorerna beskrivs av teamet som *”ambassadörer”* för SFT:s systemiska och lösningsfokuserade synsätt i skolan, vilket bland annat kan handla om *”att tänka in föräldrarna som en viktig samarbetspartner”*. Detta (tvärtom mot vad man kanske skulle kunna tro) kan enligt teamet innebära att SFT snarare kommer in i ett tidigare skede där det finns skolkurator än där skolkurator saknas. Teamet uppger att de sedan verksamheten startade har haft ett regelbundet samarbete med kommunens skolkuratorer.

Teamet menar att gränsdragningen för vad SFT ska göra och vad som ska anses vara skolans ansvar, var något som man tampades med då verksamheten startade och att man då även medvetet valde att *”göra kuratorsjobb för att skapa förtroende och relationer”*. Fortfarande kan dock vissa avvägningar göras utifrån hur upparbetad kontakten är med skolan ifråga - flexibilitet och att *”inte vara krånglig”* framstår som ett viktigt förhållningssätt för SFT utifrån målet att få ett fungerande samarbete.

Gränsdragning i förhållande till Barn- och ungdomsenheten

I gruppintervjun med SFT diskuterades även frågan om relationen mellan SFT och Barn- och ungdomsenheten. SFT:s uppdrag är att arbeta förebyggande, i undantagsfall har man arbetat med behandlingsinsatser i bemärkelsen att de har beviljats som bistånd av Barn- och ungdomsenheten. Det händer dock att man kommer i kontakt med familjer där det finns problem av allvarligare karaktär och där det kan finnas anledning för Barn- och ungdomsenheten att utreda situationen närmare och/eller gå in med andra insatser. Teamet ger i gruppintervjun uttryck för en trygghet i att man har kompetens att avgöra när Barn- och ungdomsenheten bör kontaktas.

”--- med tanke på att tre utav oss har erfarenhet av att ha jobbat inom socialtjänsten så underlåter vi oss aldrig att kontakta socialtjänsten när vi står i något viktläge sen får första socialsekreterare där göra den bedömningen...//... Och i det läget har vi varit flera gånger att vi har ringt och bollat tankar, att såhär ser det ut, ska vi fortsätta?”

Av diskussionen i gruppintervjun framgår att denna bedömning kan göras utifrån lite olika perspektiv, huruvida man utgår ifrån en bedömning av problemets karaktär eller av vilken slags insats som krävs. Av intervjumaterialet framgår även att frågor om rutiner för förmedling av familjer mellan verksamheterna och kriterier för anmälan inte har diskuterats mellan verksamheterna i någon större utsträckning.

Genomgång av avslutade familjeinsatser under 2007

Eftersom SFT inte registrerar eller journalför sina insatser finns det svårigheter att följa upp och sammanställa information om dem. Samtidigt kan just det att inte ”registreras” sannolikt vara en trygghet för många familjer. Den dokumentation som har funnits tillgänglig vid SFT är ett formulär som används av teamet då de får en förfrågan av något slag, samt övergripande (avidentifierad) statistik om typer av uppdrag sedan verksamheten startade.

Med utgångspunkt från ovan nämnda formulär, kompletterade med samtal med teamets medarbetare, har en genomgång gjorts av familjeinsatser som av teamet bedöms ha avslutats under 2007. Information kring respektive insats har överförs avidentifierad från teamet genom en muntlig genomgång, varefter dessa uppgifter har sammanställts av utvärderaren (se bilaga för vidare information om metod). De uppgifter som har noterats är startdatum och slutdatum, vem som initierat kontakten (förälder/skola/annan), ålder (låg/mellan/högstadium) och kön på barnet, skola, samt hur SFT kategoriserat det problem som man har arbetat med och vad insatsen bestått av (problem och insatser i övergripande kategorier, se nedan).

Nedan redovisas resultatet av denna genomgång. *Förtydligas bör att det här handlar om insatser riktade direkt till enskilda familjer. Övriga insatser såsom konsultation till skolpersonal och gruppriktade insatser finns inte med i denna genomgång.* De finns däremot med i SFT:s egen statistik, se vidare nedan (s.21).

Sammanlagt 61 familjeinsatser har betecknats som avslutade under 2007. Det är ’insatser’ som har räknats, vilket innebär att flera insatser *kan* gälla samma barn. En insats kan också omfatta flera barn i samma familj (gäller två insatser under perioden). I de senare fallen har dessa insatser räknats för respektive barn i sammanställningen av insatsernas fördelning på kön, ålder och skola (N=63).

Kön- och åldersfördelning samt initiativ till kontakt

En majoritet av insatserna, 70 procent, har gällt pojkar. Cirka hälften har gällt barn i högstadieålder, drygt 30 procent barn i mellanstadieålder och drygt 17 procent barn ifrån förskoleklass till det tredje skolåret. En större andel flickor än pojkar var i högstadieålder då kontakten togs (68 procent mot 43 procent).

I drygt 60 procent av insatserna uppges kontakten ha initierats av föräldrarna (i de allra flesta fall av mamman). Skolan uppges ha initierat kontakten i cirka en tredjedel av fallen och i övriga fall har kontakten initierats av annan enhet inom socialförvaltningen.

Tid mellan kontakt och avslut

Tid mellan inledd kontakt och att insatsen har betecknats som avslutad varierar i de 61 fallen mellan kortare tid än en månad och längre än två år⁴. Majoriteten av insatserna är avslutade inom ett halvår och endast en överstiger ett år. Tiden mellan startdatum och avslut omfattar

⁴ I vissa fall har teamet fått uppskatta dessa tidpunkter då de inte stått noterade. Det kan också vara så att man i vissa fall har antecknat den tidpunkt då kontakten togs och i andra fall tiden då insatsen har startat. Det saknas en tydlig princip för när en insats ska räknas som avslutad, mer än att det har gått en viss tid (en uppskattning från teamet är cirka en månad) sedan senaste kontakten

som regel cirka två till fyra månader⁵. Teamets bedömning är man har i snitt tre-fem samtal per familj.

Insatsernas fördelning på områden

Nedan redovisas insatsernas fördelning på olika geografiska områden i kommunen, utifrån vilken skola barnet har gått i. Med specialskolor avses skolor med särskilda resurser för specifika grupper av elever, vilka redovisas för sig. Antal insatser som rör skolrelaterade problem avser insatser som helt eller delvis har handlat om problem som yttrat sig i skolan och/eller i samarbetet mellan skola och hem.

Tabell 1. Familjeinsatser avslutade under 2007 fördelade på antal skolor i olika geografiska områden respektive specialskolor, samt typ av insats.

	Antal skolor	Antal insatser som helt eller delvis rör skolrelaterade problem	Antal insatser som enbart rör familjerelaterade problem	Antal insatser totalt
Häggvik	4	13	2	17 ⁶
Rotebro	4	9	5	14
Edsberg	2	6	5	11
Tureberg	4	10	1	11
Helenelund	4	7	1	8
Specialskolor	2	2	0	2
<i>Totalt</i>	<i>20</i>	<i>47</i>	<i>14</i>	<i>63⁷</i>

Bland de familjeinsatser som avslutades under 2007 finns elever från sammanlagt 20 av kommunens skolor representerade. Detta utgör cirka två tredjedelar av kommunens skolor exklusive specialskolorna. Vid en handfull skolor har man haft minst fem avslutade insatser totalt under året (framgår ej av tabell). I nio av tio (90%) av de kommunala skolorna har SFT genomfört insatser, i samarbete med skolan och/eller enbart till barn/familj. Detta är fallet i en av fem (20%) friskolor.

Flest antal familjeinsatser har teamet haft kring barn som gått i skola i Häggviksområdet, och det är också där som flest insatser har handlat om skolrelaterade problem. Minst antal insatser har teamet haft kring barn i Helenelundsområdet. Medarbetarna i SFT anser att fördelningen av insatser på områden är bekant för dem. En aspekt som enligt teamet kan spela in i hur fördelningen ser ut, är hur väl fungerande elevstödet är på skolorna. Ett mer fungerande elevstöd anses då innebära en mindre omfattning insatser. Man bör dock vara försiktig med att dra slutsatsen att skolor som inte är representerade alls eller mycket lite, alltid är väl

⁵ Själva insatsen kan dock vara kortare än tiden mellan dessa noterade datum, eftersom det kan ha gått en tid sedan första kontakten togs till det att insatsen startat och likaledes efter den sista kontakten till det att insatsen har betecknats som avslutad.

⁶ Antal insatser är fler än summan av de två föregående kolumnerna eftersom två av insatserna har gällt syskon som gått på olika skolor men haft samma typ av insats.

⁷ Se ovanstående not.

fungerande och vice versa, eftersom andra faktorer kan spela in. Observera att tabellen ej tar hänsyn till antal elever som finns i området⁸ eller områdets socioekonomiska karaktär.

Problem

Här avses det eller de problem som teamet har ansett att de avslutade insatserna har varit riktade mot. Med skolrelaterade problem avses problem som helt eller delvis yttrar sig i skolan och/eller i samarbetet mellan skola och hem. Med problem relaterade till familj/fritid avses problem som helt eller delvis yttrar sig i relationer/beteende i hemmet och/eller den unges fritid. Eftersom de insatser som helt eller delvis riktats mot skolrelaterade problem även kan inkludera insatser riktade mot familjrelaterade problem, blir summan mer än 100 av dessa två.

Tabell 2. Andel av familjeinsatser avslutade under 2007 som har riktats mot olika problem (N = 61). Ej utslutande kategorier.

Problem som insatsen riktats mot	Andel insatser i %
Problem relaterade till skolan	79
Problem relaterade till familj/fritid	59
Kombination av ovanstående	38

I drygt tre fjärdedelar av insatserna anser teamet att dessa helt eller delvis har riktats mot skolrelaterade problem (enligt ovan nämnda definition). I över hälften av fallen har insatsen helt eller delvis ansetts vara riktad mot problem relaterade till familjen och/eller den unges fritid. I nära 40 procent av fallen har det således handlat om en kombination av dessa problem.

Skol- och Familjeteamets insatser

I tabellen nedan redovisas andelen familjeinsatser av olika slag⁹. Med ”familjeinriktade” avses insatser till familjen, vilket enligt SFT som regel även innebär viss kontakt med skolan. ”Insatser för samarbetet skola-hem” innebär, som det låter, insatser riktade till skola och familj som avser samarbetet mellan parterna. ”Nätverksarbete” kan både innebära nätverksmöten med ett utökat socialt nätverk kring en elev och/eller med flera professionella instanser och/eller att flera familjer träffas kring liknande problem. ”Konsultation skola” innebär konsultationsinsatser till skola kring enskild elev. Konsultationsinsatser rörande grupper av elever eller anonym konsultation är ej inräknade. ”Samarbete/kontakt socialtjänst” innebär att någon form av samarbete eller kontakt med socialtjänsten har förekommit.

Tabell 3. Andel av familjeinsatser (%) avslutade under 2007 fördelade på olika typer av insatser. Flera kategorier möjliga (N = 61)

Typ av insats från SFT	Andel insatser i %
Familjeinriktad insats	75
Insats för samarbetet skola-hem	57
ART	21
Nätverksarbete	13
Konsultation skola	38
Samarbete/kontakt socialtjänst	15
Kombination av ovanstående	67

⁸ Aktuella uppgifter för tidsperioden har ej gått att få tag på.

⁹ Hur många familjer som har tagit del av KOMET-programmet redovisas ej i denna sammanställning

Familjeinriktade insatser dominerar i omfattning, följt av insatser riktade mot samarbetet mellan skola och hem. Insatserna har därmed riktat sig till familj och samarbetet mellan skola och hem även i sådana fall där man inte har uppfattat att det är just problem i familjen eller i samarbetet hem och skola som man har jobbat med. Utifrån tabellerna ovan kan man till exempel anta att en stor del av de familjeinriktade insatserna handlar om problem som yttrar sig i skolan. Konsultation till skolpersonal är också relativt vanligt förekommande, detta uppges i mer än en tredjedel av insatserna. I en majoritet av fallen har det varit fråga om en kombination av flera insatser.

Teamets egen statistik

Teamet har även fört viss egen statistik sedan verksamheten startade. Statistiken har sammanställts i nedanstående tabell. Vissa av kategorierna har dock definierats lite olika mellan åren, vilket gör att siffrorna inte är helt jämförbara. Det gäller främst nätverksarbete och konsultationsinsatser. De kategorier som endast statistikförts enstaka år har (med undantag av ART och KOMET-insatser) ej tagits med i tabellen.

Tabell 4. Insatser från Skol- och Familjeteamet 2002- 2007. Antal uppdrag

Typ av uppdrag	2002*	2003	2004	2005	2006	2007
<i>Familjearbete, antal familjer</i>	66	70	70	74	71	90
<i>Familje-ART, antal familjer</i>					14	16
<i>Nätverksarbete, antal uppdrag</i>	24	8	10**	17	9	17
<i>Konsultation föräldrar/skola</i>		15	23	24	41	110***
<i>Deltagit i elevstödmöten, antal skolor</i>		8	11	11	8	8
<i>Utbildningar, antal skolor</i>			1	4	2	2
<i>KOMET, antal familjer</i>						11

* Inkluderar hösten 2001

** Detta år statistikfördes uppdrag som mötesledare vid problem i klass separat, vilket övriga år inkluderats i kategorin nätverksuppdrag.

*** Under 2007 statistikfördes både telefon- och möteskonsultationer, vilket inte varit fallet tidigare år.

Med *familjearbete* avses här (som ovan) arbete med enskilda familjer, vilket kan innebära ”allt ifrån ett möte till en regelbunden samtalskontakt över längre tid”. Syftet med familjearbetet uppges vara att stärka föräldrarollen, skapa bättre kommunikation inom familjen och dess nätverk samt stödja barnet i dess skolgång. Inom ramen för familjearbetet ingår oftast även samverkan med skolan. Med *nätverksmöten* avses uppdrag där SFT får agera mötesledare i olika sammanhang. Syftet med dessa möten är att ”mobilisera föräldrakraft” och att vuxna samarbetar och hittar lösningar kring barnen.

Av tabellen framgår att arbete med enskilda familjer och konsultationsinsatser ökar under perioden. I SFT:s egen information om statistik står även att läsa att efterfrågan på konsultation via telefon ökar, att föräldrar kontaktar SFT i högre utsträckning och att förfrågningarna gäller allt yngre barn (Informationsblad Statistik Mobila Teamet 2006 och 2007). Under 2008 har man deltagit regelbundet på elevstödmöten vid 10 skolor och har även under hösten öppnat en föräldraretelefon.

Sammanfattning med kommentarer

Ett ”signum” för vad SFT arbetar med beskrivs vara när det finns problem både i hemmet och i skolan. I en genomgång av insatser från teamet avslutade under 2007 var cirka 40 procent av insatserna riktade mot en kombination av skolrelaterade problem (problem som yttrar sig i skolan och/eller i samarbetet mellan skola och hem) och problem relaterade till familjen. I en

övervägande majoritet av fallen uppgav teamet att man arbetat med familjeinriktade insatser, vilket som regel också innebär viss kontakt med skolan. Insatser som riktas mot samarbetet mellan skola och hem samt konsultation till skolpersonal är också vanligt förekommande i sammanställningen. En majoritet av insatserna var riktade mot pojkar i mellanstadieålder.

Insatserna beskrivs i förhållande till föräldrarna handla mycket om att hjälpa föräldrarna att ”återupprätta föräldrakraft”, vilket kan handla om både gränssättning och att föräldrarna hittar sätt att ha en bra samvaro med sitt barn. Konsultation till skolpersonal kan handla om att ge verktyg för att kunna bemöta elever och undvika konflikter samt att anpassa bemötandet efter elevernas behov. Att man har ett aktivt och tätt samarbete med skolan beskrivs som kännetecknande för SFT. Av intervjuerna med teamet framgår att ett vanligt bidrag från SFT i kontakterna med skolan handlar om att ”föra in föräldrarna i processen”. Det kan handla om att agera mötesledare i möten med föräldrar, skolpersonal och i vissa fall ett utökat nätverk.

Verksamhetens förebyggande karaktär innebär bland annat att föräldrar och skolpersonal uppmuntras att ta kontakt i ett tidigt skede. Sedan SFT startade år 2001 har innehållet i deras verksamhet kommit att kompletteras med förebyggande verksamhet på selektiv och, i viss mån, via utbildningar, universell nivå¹⁰ samt arbete med manualbaserade metoder såsom KOMET och ART. Detta kan förstås som en konsekvens av den organisatoriska placeringen av teamet inom Förebyggande enheten 2005. Några vidare efterforskningar av motiven till denna omorganisering har ej gjorts inom ramen för utvärderingen. Ett rimligt antagande kan dock vara att förebyggande serviceinsatser och evidensbaserade metoder är idéer som de senaste åren har fått ett stort genomslag inom socialtjänsten.

Innehållet i SFT:s verksamhet kan i stort betecknas som *serviceinsatser* i bemärkelsen att de som regel inte föregås av att ett formellt biståndsbeslut har fattats och oftast även utan att en social utredning har gjorts (Forkby & Larsson 2007). Centrala idéer i serviceinsatser brukar vara att utveckla det förebyggande arbetet, öka tillgängligheten och närheten till brukarna samt uppnå ett bättre samarbete mellan olika huvudmän, vilket stämmer väl överens med inriktningen på SFT:s verksamhet. I undantagsfall beskrivs teamet användas för behandlingsinsatser som beslutats av Barn- och ungdomsenheten. Forkby & Larsson (a.a.) menar att det ur ett barnskyddsperspektiv förutsätts att det finns en sorteringsfunktion som skiljer mellan ärenden som bör utredas och vilka som kan hänvisas till en serviceinsats, samt att det finns en kommunikationskanal mellan myndighetsutövning och serviceinsatsen för matchning och återkoppling mellan verksamheterna. I SFT finns mångårig socialtjänstkompetens och man ger uttryck för att teamet har kompetens att avgöra i vilka situationer Barn- och ungdomsenheten behöver kopplas in. I vissa fall kan man arbeta med familjer i ’gråzonen’ och då uppger teamet att man som regel har kontakt med Barn- och ungdomsenheten om hur man bör gå vidare. Frågan om när en anmälan bör ske och rutiner för förmedling av ärenden mellan verksamheterna har dock inte diskuterats i någon större utsträckning.

Gränsdragningen i förhållande till skolans ansvar och elevstödsverksamhet beskrivs av teamet som något de tampades med under verksamhetens första år och att man då även medvetet valde att ”göra kuratorsjobb” i syfte att bygga upp ett samarbete med skolorna. Vissa uppgifter, såsom till exempel att hålla i möten med föräldrar och skolpersonal, kan anses vara överlappande i förhållande till i första hand skolkuratorns och skollidningens arbetsområde. Specifikt för SFT är den externa positionen vilket gör att de kan uppfattas som en mer neutral

¹⁰ Med selektiv prevention avses förebyggande arbete som riktas mot riskgrupper, medan universell prevention innebär att insatserna riktas till ”alla” (Ferrer-Wreder & Stattin m.fl. 2005).

part än skolkuratorerna som (åtminstone för tillfället i Sollentuna) är en del av skolsystemet. En annan skillnad mot skolkuratorernas arbete är att SFT inte gör direkta elevinsatser. Skolkuratorerna beskrivs av teamet som "ambassadörer" för SFT:s systemiska och lösningsfokuserade synsätt i skolan, vilket bland annat kan handla om att föra in föräldrarna som samarbetspart i diskussioner kring problem och lösningar i skolan.

Det kan vara en vanlig förfrågan till elevhälsans personal att bistå lärare med stöd i kontakten mellan skola och hem när det uppstår problem. Liksom andra uppgifter som skulle kunna betecknas som skolsociala (såsom exempelvis hantering av skolk och mobbning), kan dock 'svåra samtal' med föräldrar framstå som något av allas och ingens ansvar i skolan (Backlund 2007). Detta kan tolkas som ett uttryck för att socialt arbete som kunskapsområde har en relativt svag ställning i skolan. Systemiskt och lösningsfokuserat arbete som beskrivs som grundläggande i SFT:s arbete kan betecknas som teorier och modeller som har en stark förankring i svensk social barnvård, liksom inriktningen mot att söka lösningar i samråd med föräldrar (Lundström & Bergmark 1998; Wiklund 2006). Mot denna bakgrund kan tolkningen göras att SFT kan bli en 'allierad' snarare än en konkurrent med skolkuratorerna som ger mer tyngd åt det gemensamma kunskapsområdet i förhållande till skolans övriga personal.

6. Föräldrarnas perspektiv

I detta kapitel redovisas resultatet från de föräldrantervjuer som har gjorts inom ramen för utvärderingen. 16 föräldrar (14 mammor och 2 pappor), representerande 16 familjer har intervjuats. Sex av föräldrarna levde ej sammanboende med barnets andra förälder. Ett urvalskriterium för föräldrantervjuerna var att kontakten med SFT enligt teamet helt eller delvis handlat om någon form av skolrelaterat problem, antingen problem som yttrat sig i skolan eller i relationen mellan skola och hem. Intervjuerna har genomförts per telefon och har berört hur och varför kontakten med SFT inleddes, insatsen från SFT och dess betydelse, situationen idag avseende problemet som föranlett kontakten, bemötandet från SFT och eventuella övriga synpunkter. Samtliga intervjuer bandades. För vidare information om urval och metod, se bilaga.

Av anonymitetsskäl redovisas fakta kring de intervjuade endast övergripande och gruppvis. I 13 fall har föräldrarna beskrivit insatser som rört pojkar och i 4 fall flickor (i ett fall en av vardera kön). Drygt hälften av barnen (10) har varit i "mellanstadieålder" då kontakten med SFT inleddes, och övriga fördelas ungefär lika på "lågstadieålder" respektive "högstadieålder". Tiden sedan föräldrarna haft den senaste kontakten med SFT varierade vid intervjun enligt föräldrarnas uppskattning mellan cirka en månad och ett år. Snittet ligger på drygt fem månader sedan senaste kontakt.

Nedan redovisas resultatet från intervjuerna utifrån följande rubriker: *Hur och varför kontakten med SFT inleddes, Skolans tidigare insatser, Skol- och Familjeteamets insatser, Insatsens betydelse, Vad i insatsen som har varit till hjälp* samt *Barnens perspektiv*. Det sistnämnda avser barnens perspektiv såsom det kommit till uttryck i intervjuerna med föräldrarna. Kapitlet avslutas med en sammanfattning.

Vid redovisning av citat har hänsyn tagits till att inga enskilda individer ska kunna identifieras. För att det ska gå att se huruvida det är olika personer som citeras i redovisningen

av materialet, anges efter varje citat inom parentes ett nummer för respektive intervju som citatet är hämtat ifrån på följande sätt: (Ip 1).

Hur och varför kontakten med Skol- och Familjeteamet inleddes

Majoriteten av de intervjuade föräldrarna har blivit rekommenderade av skolan att ta kontakt med SFT, men det är också flera som har kontaktat dem på eget initiativ. Det förekommer också att föräldrar har tipsat skolan om SFT. Ett par har blivit tipsade genom socialtjänsten eller kommunens Elevstöd¹¹.

Samtliga föräldrar beskriver att olika slags skolrelaterade problem varit anledning till kontakten med SFT, vilket ju också var ett kriterium för urvalet av föräldrar. Cirka hälften av de intervjuade beskriver även problem relaterade till föräldrarollen/familjen. Nedan ges exempel på problem som har omnämnts i respektive kategori.

Några föräldrar har på eget initiativ uppgett att de haft parallell kontakt med Barn- och ungdomspsykiatrin, alternativt att de haft kontakt med dem före eller efter kontakten med SFT. Inga särskilda frågor om kontakt med andra instanser har dock ställts i intervjun.

Skolrelaterade problem

Bland de skolrelaterade problemen återfinns främst beskrivningar av till barnen knutna beteenden eller egenskaper, vilka enligt föräldrarna har uppfattats som problematiska av och i skolan. Det är beskrivningar såsom att barnen är ”stökiga”, har ”svårt att lyda”, ”svårt att sitta still”, ”svårt med impuls kontroll” eller ”aggressivitet”, att de ”ifrågasätter lärare”, eller är ”busiga”. I mer än hälften av intervjuerna förekommer denna typ av beskrivningar. I denna grupp förekommer också beskrivningar av att barn varit utsatt för våld av annan elev (i kombination med egen ”stökighet”) och att barn har utsatt andra för våld i skolan.

I cirka en tredjedel av intervjuerna beskrivs problem som på ett tydligare sätt kan kopplas till själva skolarbetet; att barnen har *svårt med koncentrationen*, att de är *omotiverade*, *skolkar* eller *inte får något gjort i skolan*. I några fall uppges att det funnits frågetecken eller önskemål om vidare utredning av problemen alternativt att en psykologutredning skett innan eller parallellt med kontakten med SFT.

Problem relaterade till familjen och föräldrarollen

I denna kategori förekommer problembeskrivningar som handlar om relationen mellan förälder och barn - att det är mycket konflikter, man fastnar i ”tjat” eller är orolig för vad den unge gör på fritiden. Några nämner även omständigheter i familjens situation som kan påverka barnet/den unge och/eller relationen mellan denne och föräldern/föräldrarna; till exempel att familjen befunnit sig i en krissituation, frånvarande fäder, eller hälsoproblem hos den unge. Olika varianter av att det är ”bråkigt hemma” är vanligast bland de problembeskrivningar som kopplas till familjen/föräldrarollen.

¹¹ Elevstöd är en enhet inom Barn- och utbildningsförvaltningen som har till uppgift att bistå förskolechefer och rektorer i arbetet med att utreda och identifiera barns behov av stöd och särskilda åtgärder. De fattar även beslut om extra resursförstärkning samt har en konsultativ funktion gentemot skolpersonal. Enheten tillhandahåller psykologisk och specialpedagogisk kompetens (http://solsidan/templates/page_93.aspx 2008-11-13).

Skolans tidigare insatser

Eftersom ett kriterium för urvalet var att det skulle handla om någon typ av skolrelaterad problematik så är det utifrån utvärderingens frågeställningar intressant att ta reda på hur föräldrarna beskriver skolans tidigare insatser, innan kontakten med SFT togs.

I vissa fall uppges att skolpersonalen kontaktat eller rekommenderat SFT i ett tidigt skede, i andra fall beskrivs problemen ha pågått i flera år innan SFT kommit in i bilden. En förälder berättar att skolan rekommenderat kontakt med SFT men när de kallade till ett möte så hade skolan redan bestämt att barnet skulle byta skola. En annan förälder kontaktade själv SFT med anledning av bråk hemma kring att den unge var omotiverad till skolan och hade dåliga skolresultat. Föräldern hade dock inte fått några signaler från skolan om att det var problem.

Positiva erfarenheter av skolans insatser

Cirka en tredjedel av föräldrarna beskriver att skolorna har arbetat mycket med de aktuella problemen, att eleven/föräldern har haft goda relationer med vissa i skolan (till exempel sin mentor eller skolsköterskan) eller att man uppfattar att skolorna gjort vad de har kunnat utifrån befintliga resurser.

”Mentorn har varit fantastisk... Men det har funnits andra lärare som han knappt velat gå in på lektionerna till.” (Ip 6)

”Jättebra men det räckte inte till.” (Ip 11)

”Jag tycker skolan har varit fantastiska ändå, ställt upp på alla möten.” (Ip 16)

I övriga fall har de intervjuade föräldrarna haft negativa eller blandade synpunkter på skolans insatser, eller så har anledningen till kontakten framförallt handlat om familjerelaterade problem.

Negativa erfarenheter av skolans insatser

Cirka hälften av de intervjuade föräldrarna uttrycker ett mer eller mindre tydligt missnöje med hur skolan har hanterat problemen i skolan innan kontakten med SFT togs. De beskriver bland annat skolan som handfallen, att skolpersonalen lämnat över frågan om hur problemen ska lösas till föräldrarna:

”De hade inga lösningar eller förslag på hur de skulle gå vidare själva. Så det var på mitt initiativ som vi tog kontakt med Skol- och Familjeteamet.” (Ip 8)

”Det var ju sista halmstrået vi grep efter, eftersom vi inte tyckte att skolan gjorde vad de skulle.” (Ip 1)

Ett par föräldrar beskriver att deras barn blivit orättvist anklagade för saker i skolan. Intervjuerna vittnar om en negativ relation mellan skola och hem, där föräldrarna upplevt att skolan endast kontaktat dem kring hur besvärligt deras barn var och där barnen har vantrivts:

”--- till slut ville han inte gå till skolan, 'alla hatar mig där'.” (Ip 3)

”--- han kom hem varje dag och grät och skrek för att han hade blivit orättvist anklagad, för han hade inte gjort de här sakerna som de anklagade honom för.” (Ip 5)

Nedanstående citat väcker frågan om hur mobbingteamet används, då det snarast framstår som ett hot att kontakta dem:

”Man skrek till honom i korridoren att nu är det mobbingteamet som gäller för dig och då hade han inte ens varit inblandad.” (Ip 5)

I ett par andra fall ges exempel på hur föräldrar inte har upplevt sig delaktiga i beslut om åtgärder. I exemplet som omnämns ovan hade skolan enligt föräldern beslutat att barnet inte kunde gå kvar i skolan. I ett annat fall beskrevs att skolan beslutat att barnet skulle gå i en särskild undervisningsgrupp på heltid. Föräldern menade att den unge själv inte ville detta och att denne uttryckt en upplevelse av att ”*inte tillhöra klassen*”.

Att ha fått information sent, att de åtgärder som skolan vidtagit inte har lett framåt och ideliga byten av personal är andra exempel på sådant som föräldrarna beskriver har lett till frustration.

Skol- och Familjeteamets insatser

Cirka hälften av de intervjuade uppger att de både har haft möten tillsammans med SFT och skolan samt själva med SFT. En tredjedel hade endast haft möten själva med SFT, alternativt endast möten tillsammans med skolan. Tre har gått föräldrastödsprogrammet KOMET och två familje-ART (se tidigare kapitel). I elva fall uppges barnen ha deltagit vid något tillfälle. Bland de intervjuade finns alltifrån de som endast haft ett möte med SFT till dem som haft en mångårig kontakt (en familj). De flesta familjer uppger att de har haft ungefär en handfull möten i upp till ett års tid. Just tider och antal möten är dock något som flera personer har tyckt att det har varit svårt att minnas.

Nedan redovisas hur de intervjuade föräldrarna har beskrivit SFT:s insatser, vad de har handlat om och vad de upplever att SFT har bistått med. Tre teman har uppfattats som centrala i materialet. För det första beskrivs SFT som ett stöd i kontakten med skolan, för det andra som ett stöd i föräldrarollen och för det tredje så lyfts SFT fram som ett alternativ till andra stödinstitutioner. Beträffande det sistnämnda så har de intervjuade på eget initiativ i vissa fall jämfört sina erfarenheter av SFT:s insatser med erfarenheter av eller föreställningar om andra stödinstitutioner såsom barn- och ungdomspsykiatri (BUP), habiliteringen och traditionell socialtjänst.

Stöd i kontakten med skolan

Flera föräldrar menar att SFT utgjort en ”*neutral part*” i samarbetet mellan hem och skola. Samtidigt beskriver flera även en upplevelse av att ha fått stöd i att framföra sina egna perspektiv:

”De är ju opartiska. Det är ju inte att hon anklagar skolan eller oss för något utan att vara en neutral part men ändå att man trycker på barnet...//... De kunde föra vår talan lite gentemot skolan...//... ett bra stöd när man pratade med rektor, som inte riktigt verkade ta det här på allvar.” (Ip 1)

Att SFT kan behålla fokus på barnet i samarbetet (som i citatet ovan) och att de varit ett stöd i att hitta gemensamma förhållningssätt mellan hem och skola, är andra exempel på hur föräldrarna beskriver att SFT bidragit i samarbetet mellan hem och skola. Det förekommer även exempel på att SFT beskrivs ha bidragit med konkreta idéer om själva undervisningen och ”*tips om hur man kan göra i klassrummet*”.

En förälder beskriver emellertid att SFT:s insatser inte givit det stöd i förhållande till skolan som hon hoppats på, utan uppfattade att SFT främst antog skolans perspektiv.

Stöd i föräldrarollen

De intervjuade beskriver det som betydelsefullt att ha fått någon att prata med kring föräldrarollen, att få hjälp att bryta negativa relationsmönster i förhållande till sitt barn och konkreta tips hur de kan hantera situationer som uppstår. Flera av föräldrarna har utöver möten med SFT även haft enskild kontakt via telefon eller mail. Intervjuerna vittnar också om att kontakten med SFT inte sällan inneburit ett (i vissa fall oväntat) reflekterande kring den egna föräldrarollen, att de fått fler redskap och/eller en ökad trygghet i relationen med sitt barn.

”Det blir ju ofta så när det blir oroligt kring ett barn att man blir så rädd att barnet ska må dåligt att man använder sig av fel taktik istället för att bara säga det som fungerar bra så är man ganska duktig på att skälla. Att få lite stöd i det att det faktiskt fungerar att vända på det”. (Ip 1)

”Jag kände mig jättelugn av att få prata med dem, han är inte onormal, han är nog en ganska normal tonåring. Lite såhär om hur man sätter upp gränser och så. Hur man kan vända det positivt istället för att bara skälla och skälla”. (Ip 4)

”När vi var där så insåg jag att det var bra också för mig, att man säger saker och ting från en annan syn, hur det är med honom och mig, allting var inte hans...(?)... jag skulle också behandla honom på ett visst sätt som jag inte visste förut”. (Ip 11)

En av de intervjuade betonar vikten av att de fick ett stöd som *familj*, tillsammans samtidigt. Föräldern jämför med sina erfarenheter från BUP, där denne upplevt att familjen inte kunnat få ett sådant stöd.

Ett tillgängligt och ofarligt alternativ

Flera föräldrar jämför sina erfarenheter med SFT med erfarenheter av eller föreställningar om andra stödinstitutioner såsom BUP, socialtjänsten (den traditionella) och habiliteringen.

Att man inte blir ”stämplad” av att gå till SFT och att man inte journalförs tas upp, men de som har erfarenheter av andra stödinstitutioner beskriver också andra upplevda skillnader. En förälder beskriver till exempel den fysiska miljön som betydelsefull och en annan belyser skillnad i upplevt bemötande av personalen:

”Går man in på BUP så blir man rädd att stämpla barnet också...//... Jag vill ju inte att varken jag eller min son ska bli dömda – här har vi en problemfamilj. Därför ger jag ett extra plus till den här organiseringen därför att jag vågar ta hjälp”. (Ip 6)

”Väldigt avslappnad miljö att prata i, väldigt lätta att prata med. Om jag jämför med BUP – det är sjukhusmiljö, jättemånga rum och man blir hämtad in från väntrummet och det sitter jättemånga...”. (Ip 1)

”--- de använder sig själva, på ett sätt som psykologerna på BUP inte gör, de är oerhört distanserade till individerna, människorna. Där blir man bara ett problem. På Skol- och Familjeteamet blir man en människa”. (Ip 5)

”Det blir inte lika institutionellt på något sätt. De jobbar med fria händer. Känns det som i alla fall”. (Ip 13)

”--- att hitta någonstans där man kan ringa och få väldigt snabb hjälp i ett tidigt skede utan att det journalförs eller... det är högst värdefullt”. (Ip 2)

Det framgår av intervjuerna att SFT upplevs som ett tillgängligt stöd som det är enkelt att få och att ha kontakt med. De personer som de intervjuade har haft kontakt med från teamet beskrivs som engagerade, personliga, lyssnande och förstående. Att det har gått snabbt att få hjälp värdesätts av flera.

Insatsens betydelse

En central fråga för utvärderingen är förstås huruvida SFT:s insatser lett till någon förbättring för barnens och familjernas situation. Det är emellertid inte möjligt att utifrån denna studie göra några säkra uttalanden om effekten av SFT:s insatser. Det är endast ett begränsat urval av föräldrar och inga barn som har intervjuats, ingen jämförelsegrupp finns och vi kan inte med säkerhet veta vad som har lett till vad. Med dessa reservationer är det ändå angeläget att ta reda på om föräldrarna upplever att det problem som föranledde kontakten med SFT har blivit bättre samt om man i så fall kopplar det till SFT:s insatser.

Har situationen blivit bättre för barnen enligt föräldrarna?

De allra flesta av de intervjuade föräldrarna ger uttryck för det har skett en positiv förändring för deras barn sedan de tog kontakt med SFT. De berättar till exempel att det går bättre för barnen i skolan; att de är *mer motiverade*, att det *går bra i skolarbetet* och att skolan rapporterar *färre negativa incidenter*. Fler än hälften nämner *förbättringar i sin egen relation till sina barn*, att konflikterna mellan dem har blivit färre och/eller att man hanterar dem bättre.

”Han blir inte lika mycket arg som förut. Han kastar inte saker och ting. I skolan har jag inte hört något mer att han har gjort det”. (Ip 11)

”Hon har öppnat upp. Det är lättare att prata med henne om saker som händer, hon sluter sig inte lika mycket. Det händer inte lika mycket saker”. (Ip 2)

”Skolsituationen ser helt klart mycket bättre ut för honom”.(Ip 5)

”Vi har det bättre hemma, bråkar inte lika mycket, han får inte såna här ilskeutbrott som han brukar få”. (Ip 7)

”På skolan blev hon bättre, det går upp och ned men hon slutade försvinna och hon säger, hon ringer mig, hon kommer i tid till lektionerna”. (Ip 9)

”Det känns som dag och natt för oss”. (Ip 16)

”Det är en helt annan unge än det var från början”. (Ip 3)

Några uppger att situationen har blivit bättre men att det kvarstår problem. I dessa fall har det varit eller är flera instanser involverade, alternativt finns frågetecken om problemen behöver utredas närmare till exempel via BUP. En förälder beskriver en skolsituation som inte alls fungerar där eleven har separat undervisning. Föräldern kopplar detta till att skolan inte följt de planer man gjort upp tillsammans med SFT. En annan menar att olika involverade instanser (ej SFT) skyller på varandra utan att det händer något.

”Oavsett om jag tycker att Skol- och Familjeteamet är bra så krävs det en insats av alla inblandade”. (Ip 8)

Ingen av de barn som de intervjuade föräldrarna varit i kontakt med SFT kring, gick vid tidpunkten för intervjun i särskild resursskola. I ett fall hade skolan beslutat om separat undervisning på heltid innan SFT kontaktades, men i och med SFT:s insatser arbetades det fram en lösning så att eleven kunde gå kvar i sin vanliga klass, vilket också var fallet vid tidpunkten för intervjun.

Beror eventuella förbättringar på SFT:s insatser?

I majoriteten av intervjuerna kopplas de positiva förändringarna helt eller delvis till SFT:s insatser. Vissa är tydliga med att SFT har haft en mycket stor betydelse för dem:

”Jag är övertygad om att de hjälpte oss. Just att det kommer någon helt oberoende utifrån, med sina ögon och sina tips”. (Ip 15)

”Det går inte att nog betona hur deras sätt att arbeta har varit till hjälp för oss. Det har varit en ren överlevnad. Vi hade inte överlevt som familj om vi inte hade träffat (namn på kontaktpersoner på SFT)”. (Ip 5)

”Jag vill understryka att samtalen med Skol- och Familjeteamet som stöd även har hjälpt (barnets namn)”. (Ip 6)

Några föräldrar tar även upp andra faktorer som kan ha spelat in, såsom att den unge har mognat, att det är flera parallella insatser (till exempel från skolan) som har lett till förbättringen, eller att de vuxna omkring är överens och har ett gemensamt förhållningssätt. Det senare kan i och för sig tänkas vara kopplat till SFT:s insatser eftersom detta är ett tydligt mål för verksamheten.

”Sedan om de beror på att hon själv mognar, att man pratar om saker, att hon ser att alla vuxna har en samsyn, det är ju svårt att se exakt vad som hjälper. Jag tror att det är helheten som är väldigt viktig. Man måste ibland känna att man är på rätt väg, att man får stöd, att man vet åt vilket håll man ska och sen kämpar man på åt det hållet. Sedan om vi hade fått samma resultat utan Skol- och Familjeteamet, det är jättesvårt att svara på”. (I2)

”Det har ju funnits en bra progress i det här och den har ju (namn på kontaktperson SFT) bidragit till väldigt mycket under våren genom våra möten. Samtidigt har skolsköterskan gjort punktinsatser på skolan och det är de två insatserna som jag tycker hänger ihop i och med att de förstår hur (barnets namn) är. Jag känner ett bra stöd där” (Ip 6).

Även om vissa föräldrar uttrycker att det kanske hade blivit bättre även utan SFT, så framkommer det att SFT ändå kan ha haft en positiv betydelse. Detta genom att processen upplevs ha snabbats på eller att man själv som förälder fått stöd under en jobbig period. Utifrån det senare så är det också flera som nämner att man inte skulle dra sig för att söka stöd hos dem igen.

”Jag tror vi hade hittat fram till de här grejerna ändå. Jag hade ju hunnit ringa till BUP och allt vad du vill...//... Men det gick ju mycket fortare. Just upplevelsen av att det fungerar – behöver man hjälp så finns det”. (Ip 14)

”De fanns där när vi behövde prata av oss. Jag vet inte vad som hänt om vi valt att gå vidare där. Jag känner att den kontakten betydde jättemycket just då och det är skönt att veta att de finns där”. (Ip 1)

(Å: *Har kontakten varit till någon hjälp?*)

”Ja det måste jag väl säga. Jag tror det har pushat skolan att... nu fick vi en väldigt bra lärare så man vet inte om det hade hjälpt ändå... men det känns lite som att man har pushat.” (Ip 3)

Flera uttrycker det som positivt att få ha någon att vända sig till, att bolla med och att man känner en trygghet i att veta att man kan vända sig till SFT igen vid behov.

Om inte SFT hade funnits...

Av intervjumaterialet framstår det som att SFT i flera fall utgjort ett stöd i situationer där föräldrarna inte upplevt ha haft någon annanstans att vända sig. Enstaka föräldrar nämner BUP som alternativ. Detta alternativ beskrivs av en förälder som ett steg som man drar sig för att ta. En annan hade kontaktat BUP tidigare men där blivit ”hänvisad till lightare ställen”. En tredje beskriver negativa erfarenheter av sina kontakter med BUP och upplevde inte att de gav familjen adekvat stöd.

I förhållande till skolan svarar flera föräldrar antingen att de inte vet vad de hade gjort om inte SFT funnits, och/eller att de hade fortsatt att försöka hitta sätt att komma tillrätta med problemet i samarbetet med skolan. Några föräldrar uttrycker sig tydligt pessimistiska till hur man tror detta hade gått:

”Han hade ju inte gått kvar i den skolan om inte det hade vänt då”. (Ip 5)

”Vi hade nog inte kommit till någon lösning. Från skolan var de väldigt bestämda och vi kunde bara säga hur ledsen han var hemma över sin situation”. (Ip 15)

”Hade vi inte haft kontakt så hade väl jag och (lärarens namn) fortfarande suttit och tragglat med våra möten på skolan... vad ska vi hitta på nu?”. (Ip 3)

I intervjuerna ges också exempel på föräldrar som fått stöd för sin egen del, som inte tror att det funnits något alternativ för dem.

”Om inte Skol- och Familjeteamet hade funnits så hade jag nog inte lyckats att be om eller få något professionellt stöd på ett alternativt sätt. Det är jag övertygad om”. (Ip 6)

”Vi hade väl försökt så gått det går men vi hade varit betydligt sämre rustade, det är jag övertygad om”. (Ip 16)

Vad i insatsen har varit till hjälp?

De intervjuade föräldrarna ger olika beskrivningar av på vilket sätt kontakten med SFT har haft betydelse, vad de uppfattat bidragit till förbättringen. De intervjuade belyser i sina svar olika aspekter av stödet i föräldrarollen och stödet i kontakterna med skolan.

Föräldrastödet - ”vi fick någon slags modell att jobba efter”

Ett centralt tema handlar om hur stödet i föräldraskapet lett till att de fått en *ny förståelse* för sina barn, och/eller *tips och redskap* att använda i relationen och kommunikationen med dem, i synnerhet i konfliktsituationer, samt för hur de ska kunna stötta barnen i skolarbetet. Bland annat nämns sådant som att ge beröm, att tillbringa tid med sina barn på deras villkor, upprätta schema för läsläsning och dylikt, att få en uppfattning om vad som är ”normalt”, och att få resonera kring hur man kan förhålla sig i olika situationer.

”När jag gick hem så kände jag att jag såg på det lite annorlunda...//...Därför att jag hade lite mer förståelse för att det är jäkligt jobbigt att vara tonåring”. (Ip 4)

”Jag har lärt mig hur jag ska vara med... Att man ska vara närvarande i tanken och inte bara kroppsligt. Att tillbringa mer tid med honom som han vill. Att om han vill sitta framför TV:n så ska jag inte gå därifrån bara för att jag inte tycker om filmen...//... Det har varit till stor hjälp”. (Ip 11)

”Jag tror det var KOMET-utbildningen. Att vi fick någon slags modell att jobba efter och bryta de här gamla tjanmönstren...//... i KOMETSå får man sätt att visa uppmärksamhet som leder framåt istället för bakåt. Man struntar i att tjata och tjata i all oändlighet...//.. Det har gett stor effekt”. (Ip 14)

”Jag har ju fått ett stöd av Skol- och Familjeteamet hur jag på bästa sätt kan stötta (barnets namn) i att klara skolvardagen”. (Ip 6)

Ett par föräldrar tar även upp det som betydelsefullt att ha fått stöd i kontakten med andra instanser eller diskutera hur man kan gå vidare om inte SFT uppfattas som tillräckligt eller adekvat stödform.

Stöd i kontakten med skolan - "det var bra med en utomstående"

SFT:s stöd i kontakten med skolan är som nämnts ovan något som flera föräldrar betonar. I några av intervjuerna framstår denna funktion som mycket betydelsefull. Bland annat beskrivs att SFT fått skolan att ge mer positiv bekräftelse till deras barn (något som även tas upp i intervjuerna med skolpersonalen) och detta uppfattas i vissa fall ha haft en avgörande betydelse:

"De var klockrena, jättetydliga, att det hjälper inte att bara skälla på (barnets namn), man måste också säga att han gör något bra ibland. Och när skolan började göra det så gick problemen över på en kvart...". (Ip 5)

Vissa föräldrar menar att SFT utifrån sin position kan ge ett större allvar till situationen, ha lättare att förmedla idéer och synpunkter och få gehör för dem hos skolpersonalen:

"Det som var så skönt med (namn på kontaktperson SFT) var att när det kommer någon utifrån så blir det mer konkret, att det här ska följas. Då var det inte jag som kom med en idé som jag tyckte att skolan skulle genomföra". (Ip 3)

"Det var bra med en utomstående som även kunde säga, se med sina ögon hur skolan skulle göra". (Ip 15)

Intressant är att detta tema även kommer upp i intervjuerna med skolpersonalen men då med omvända roller (se följande kapitel).

En förälder upplevde inte att hon fått önskat stöd från SFT, vilket i intervjun framstår som betydelsefullt för upplevelsen av insatsen:

"--- man är så väldigt utsatt i de här mötena. Det brukar vara sju stycken och jag. Det är inte alltid så lätt att komma ihåg vad man ska säga. Och så mår man dåligt kanske för att man är ledsen. Då behövs det verkligen ett sånt stöd". (Ip 12)

I övrigt så är de uttalanden som finns i materialet om SFT:s stöd i förhållande till skolan odelat positivt.

Barnens perspektiv

Nedan beskrivs barnens perspektiv på SFT:s insats såsom dessa kommer till uttryck i föräldrarnas berättelser. I intervjun ställdes en fråga om hur föräldrarna tror eller har uppfattat att barnen har upplevt insatsen.

Fem av de intervjuade föräldrarna uppger att SFT inte har träffat deras barn alls. Tre av dessa ha gått föräldrastödsprogrammet KOMET, vilket ju riktar sig mot enbart föräldrar. I ett fall var barnet i lågstadieålder och i ett fall var det bara fråga om ett möte. En av de föräldrar vars barn inte träffat SFT säger att hon önskat detta:

"Nu träffade inte (namn på kontaktperson SFT) vårt barn över huvudtaget och det hade jag nog önskat att hon hade gjort". (Ip 1)

Föräldern tror att anledningen var att SFT inte tyckte det behövdes i det inledande skedet av kontakten, men tror att de hade träffat barnet om man hade haft en längre kontakt. Samma förälder ger dock uttryck för att SFT fört deras barns talan i kontakten med skolan. I ett annat

av dessa fall beskriver föräldern att sonen givit uttryck för sin upplevelse av vad kontakten lett till även om han inte själv deltagit:

”Han säger att han märker att det är bättre hemma. Vi bråkar inte så mycket säger han”. (Ip 7)

I övriga fall uppges barnen ha deltagit på enstaka eller flera möten tillsammans med föräldrarna. I ART deltar hela familjen. Barnens röster är i regel ganska perifera i föräldrarnas berättelser. Det märks att det är föräldrarna som är den huvudsakliga målgruppen. På frågan om hur man tror/uppfattar att barnen upplevt kontakten med SFT, är svaren ofta ganska diffusa och av blandad karaktär. Några beskriver att barnen fått vara delaktiga genom att man har lyssnat på dem och frågat efter deras åsikter:

”Vi har ju alltid pratat med honom om det vi har pratat om, att han får vara med och bestämma. Så vi har inte bestämt något över hans huvud”. (Ip 3)

”Varje gång vi har träffats så har sonen fått vara med och tycka till om vi ska boka ny tid och ses igen. Han har tyckt att vi fortsätter alla tre”. (Ip 6)

”--- de lyssnar på vad hon (barnet, förf. komm.) säger och så”. (Ip 9)

Några beskriver att deras barn uttryckt sig positivt om kontaktpersonerna i SFT, att de varit ”snälla”, ”justa” eller att de varit lite ”på deras sida”. Någon beskriver att den unge inte skäms för kontakten utan berättar om den för klasskamrater. En förälder uttrycker att hon har en stor respekt för hur SFT hanterat barnen och menar att hennes son tyckte det var kul att gå dit:

”--- de gjorde det till en trevlig upplevelse”. (Ip 10)

En förälder beskriver SFT:s position och inriktning som en fördel för att kunna nå den unge:

”De är inte hennes föräldrar och inte hennes lärare. De försöker bara hjälpa och de tittar på situationen på ett annat sätt. Hon blev nöjd för att de inte är vad hon tänker på – bara mamma som tjarar eller läraren som vill att hon gör såhär och såhär...//... någon som kommer och hjälper henne och mig och skolan”. (Ip 8)

En del föräldrar beskriver att deras barn uttryckt negativa uppfattningar om att sitta med på möten med SFT, men de uttrycker ändå själva en tro på att barnen i grunden varit nöjda med insatsen för att det inneburit förbättringar för dem. Att barnen inte vill gå ifrån skolan, att de hellre vill vara med sina kompisar, eller att det negativa är ett uttryck för en åldersrelaterad jargong, är anledningar som föräldrarna tror kan ligga bakom de negativa uppfattningarna.

”Han tycker mötena är pest oavsett vilka som är med”. (Ip 8)

”Om han hade varit vuxen skulle han säkert säga att det var positivt allting...//...Han kan inte säga det i ord”. (Ip 11)

”Först ville de inte gå dit. Men när han väl var där så satt de ju och pratade...//... Men efteråt så sa de att de aldrig ville gå dit mer...//... De tycker ju det är jobbigt att prata om sig själva och så. De vill ju vara med sina kompisar”. (Ip 13)

”De tyckte det var pest att gå från början. Men det är ju ett förhållningssätt man ska ha. Men jag tror att de tycker att det har varit ganska bra de också. Jag är övertygad om det”. (Ip 16)

En förälder (som själv inte varit nöjd med kontakten) uppger att barnen ”*inte tyckte det var någon mening med att sitta där och prata*” och att de upplevt deras kontaktperson på SFT som ”*lite sådär uppfostrande*”.

Sammanfattning med kommentarer

I kapitlet har centrala teman i de föräldraintervjuer som har gjorts inom ramen för utvärderingen, redovisats.

Som anledningen till kontakten med SFT uppgav de intervjuade föräldrarna huvudsakligen beteenden hos barnen som uppfattats som besvärliga i och av skolan. Det handlar om utagerande och normbrytande beteende, problem i sociala relationer, men också om problem mer direkt kopplade till skolarbetet såsom skolk och bristande motivation i skolarbetet. Att det skulle finnas en skolrelaterade problem var också ett kriterium vid urvalet av föräldrar. I cirka hälften av fallen beskrivs även en kombination av problem i skola och hem. Ibland de familjrelaterade problemen var det vanligast att det var mycket konflikter hemma.

I urvalet ingår föräldrar med insatser från hela SFT:s ”repertoar”. Insatserna från SFT varierar i materialet från något enstaka möte till mer omfattande kontakt under flera år. Det vanligaste är att insatsen har bestått av en handfull möten med föräldrar och skola. Ur föräldrarnas perspektiv så har insatserna framförallt handlat om att få stöd i kontakterna med skolan och stöd i föräldrarollen. Flera föräldrar lyfter fram SFT som en alternativ insatsform i förhållande till andra stödinstitutioner såsom BUP, habilitering och traditionell socialtjänst. SFT framställs i förhållande till dessa som en enkel, lättillgänglig och ’ofarlig’ stödform, där man kan få snabb hjälp utan att bli ”stämplad”. Andra aspekter av SFT:s insatser som har lyfts fram i enskilda intervjuer är att de ger stöd till hela familjen, att man har fokus på barnets bästa och att man kan lotsa vidare till andra instanser vid behov.

Majoriteten av föräldrarna beskriver att situationen för deras barn/familj har förbättrats vid tidpunkten för intervjun och kopplar detta till SFT:s insatser. I de fall man även såg att andra faktorer kunde ha spelat in för dessa förbättringar, tillskrivs SFT ändå en positiv betydelse på det sättet att processen kan ha snabbats på och/eller att man har fått stöd under en jobbig period. När det inte har skett förbättringar så tycks det främst handla om fall där problemen har krävt insatser från andra håll, och/eller att man anser att andra instanser inte gör vad som krävs. Ingen av de barn som de intervjuade föräldrarna varit i kontakt med SFT kring, gick i särskild resursskola vid tidpunkten för intervjun.

Det i insatsen som beskrivs ha haft betydelse för förbättringen är bland annat att ha fått konkreta redskap och nya perspektiv i föräldrarollen, att SFT har kunnat påverka skolans agerande och hjälpt till att hitta gemensamma förhållningssätt mellan skola och hem. Bland föräldrarna beskrivs relativt ofta ett missnöje med skolans tidigare insatser. Det dominerande intrycket är att stödet i förhållande till skolan upplevs som en viktig ingrediens i SFT:s insats. En av de intervjuade föräldrarna upplevde inte att SFT utgjorde ett sådant stöd, i övrigt framstår de intervjuade som mycket nöjda med stödet i detta avseende.

I situationer då det uppstått svårigheter kring en elev i skolan upplevs inte sällan samarbetet mellan skola och hem som svårt av skolpersonalen (Andersson 1999, 2004). I synnerhet verkar detta gälla när det handlar om beteendeproblem (Myndigheten för skolutveckling 2005). Forskning har visat på hur samarbete kring elever i svårigheter, i praktiken ger små möjligheter till delaktighet för elever och föräldrar medan skolans perspektiv på problemen får stor betydelse (se till exempel Asp Onsjö 2006; Backlund 2007; Hjørne 2004). En tolkning av resultatet är att SFT bidrar till en utjämning av maktförhållandena mellan skolpersonal och föräldrar i dessa situationer. Genom en neutral mötesledare deltar parterna på mer jämlika villkor och det framstår även som om att SFT (utifrån hur föräldrarna upplever det) lättare kan

få gehör för synpunkter på vad skolan kan göra, än om dessa synpunkter kommer från föräldrarna själva.

I den mån barnens perspektiv framkommer i föräldrarnas berättelser är de ganska diffusa och blandade, även om i princip alla föräldrar tror att barnen i grunden har varit positiva till kontakten. Den bild som framträder utifrån föräldrintervjuerna är att det är de vuxna som är den huvudsakliga målgruppen för SFT:s insatser, men att barnen i de flesta fall är delaktiga på så sätt att de deltar i ett eller flera möten tillsammans med sina föräldrar och att man tar hänsyn till deras synpunkter.

7. Skolans perspektiv

Inom ramen för utvärderingen har två gruppintervjuer och elva telefonintervjuer genomförts med representanter för kommunens grundskolor. I det följande kapitlet redovisas resultatet från dess intervjuer. Sexton personer från nio kommunala skolor är representerade i utvärderingen. Skolorna är spridda i kommunens samtliga fem geografiska områden. Se bilaga för vidare information om metod.

Nedan redovisas först hur, kring vilka problem och i vilka situationer som skolpersonalen har använt sig av SFT. Därefter beskrivs de intervjuades beskrivningar av vad teamet har tillfört i arbetet och vilken betydelse SFT:s insatser har haft i olika avseenden. Slutligen redovisas det som i intervjuerna har berört gränsdragningar i förhållande till socialtjänstens Barn- och ungdomsenhet och till elevhälsan. Kapitlet avslutas med en sammanfattning.

Av anonymitetsskäl redovisas inte vilka specifika skolor som de intervjuade arbetar på. Efter citaten anges endast inom parentes vilket yrke den som citerats har. ”Skolledare” avser då både rektorer och biträdande rektorer. I vissa fall har de biträdande rektorerna även arbetat som specialpedagoger.

Hur och när skolorna använder sig av Skol- och Familjeteamet

Användningssätt

Två huvudsakliga former av användning framträder i intervjuerna. Det ena kan bäst beskrivas med ett ord som många använder - ”*bollplank*” - för skolpersonalen, antingen vid behov eller genom regelbundna möten, både kring specifika fall och i mer övergripande organisatoriska frågor. Det andra är som en alternativ stödform att kunna erbjuda föräldrar.

”Bollplanket”

Intervjupersonerna uppger att de kontakter SFT kring enskilda elever, familjer, klasser eller grupper. Många betonar värdet av att konsultera dem i frågor om hur man kan tänka och agera i olika situationer, ”*diskutera svåra elevärenden*”. Några beskriver det som en form av handledning.

”Ibland behöver man ju en ventil också som lärare, att man bara får diskutera och få någon att säga att ’om du tänker såhär, vad händer då?’. Det blir lite form av handledning”. (Lärare)

”Ibland har det ju hänt att vi har bollat hit och dit och så har vi kommit fram till att vi kan göra jobbet själva. Men det har känts skönt att ha dem som bollplank”. (Skolledare)

”Det kan vara frågor angående soc-anmälan, hur man ska prata med föräldrar för att inte gå i klinch med dem, alla möjliga frågor... Olika vägar att kommunicera för att få barnet eller föräldrarna att komma till mig, så att man inte hamnar i konflikt- eller försvarsställning själv heller. Få bättre kommunikation med barnen”. (Skolsköterska)

Flera uppger att man rådgör med SFT kring om, när och hur man ska göra anmälan till socialtjänsten (se även nedan). Det förekommer också att teamet används för att diskutera skolans elevstödsarbete på en mer övergripande nivå, utifrån teamets erfarenhet och kännedom om hur det ser ut på andra skolor:

”--- hur jobbar vi med specifika elever som ställer särskilda krav på verksamheten organisatoriskt, de har ju erfarenhet från andra skolenheter, så att ett vidare perspektiv än att bara Pelle och Stina ställer de här kraven på oss...”. (Skolledare)

Med några skolor deltar SFT regelbundet vid skolornas elevstödsmöten¹², ungefär en gång i månaden. Detta gäller sex av de nio skolor från vilka representanter har intervjuats i utvärderingen. Vid dessa möten uppges att man kan följa upp elever där SFT är involverade på något sätt, eller ta upp nya. I materialet förekommer flera positiva uttalanden om dessa regelbundna träffar - att de underlättar kontakten, uppföljning av fall och diskussioner kring mer övergripande frågor. De flesta som jag har talat med har nämnt att de haft en kontaktperson på SFT som har stått för denna kontakt med skolorna.

”Sedan har det varit väldigt värdefullt att de varit hos oss en gång i månaden, att kunna få en personlig kontakt och kunna prata med dem utan att det är så märkvärdigt”. (Skolledare)

”Jättebra eftersom det har varit samma person...//... Då kan man ta upp ett fall och bolla vidare nästa gång hon kommer tillbaka om behov finns”. (Skolsköterska)

Från en skola där man tidigare haft sådana regelbundna träffar framförde en skolledare att dessa möten inte upplevdes ha givit så mycket. Andra intervjuade från samma skola beskrev emellertid samma möten som värdefulla och uppskattade.

Något ”ofarligt” att rekommendera föräldrar

Skolpersonalen uppger att de kan rekommendera SFT till föräldrar som de uppfattar är i behov av stöd. De beskriver att de utifrån goda erfarenheter av SFT känner sig trygga i att rekommendera teamet till föräldrar. Man kan också bjuda in dem till föräldramöten för att informera om sin verksamhet.

”--- eftersom det har byggts upp ett förtroende för dom, de har en bra kompetens, så har jag rekommenderat dom till väldigt många familjer där man har haft ett problem, där man har känt sig förtvivlad... kring olika situationer, att kontakta dom för att få stöd”. (Skolledare)

De intervjuade beskriver att föräldrar uppfattar SFT som mindre ”laddat” än socialtjänsten (den traditionella) eller BUP, vilket ju även togs upp av de intervjuade föräldrarna (se föregående kapitel).

”--- det har ju vi använt oss av, att säga till föräldrarna, alltså presentera Skol- och Familjeteamet, att är det så att du känner att du vill ha stöd, och så beskriver man lite hur de jobbar och så, så lämnar man foldern till

¹² Dessa möten kan ha olika beteckningar vid olika skolor. För enkelhetens skull har jag valt att konsekvent använda ”elevstödsmöten” som då avser personer på respektive skola som ingår i en grupp särskilt ansvariga för skolans elevhälsoarbete.

dem, så kan du ta kontakt med dom. Att ha den möjligheten, utan att det känns som att de tar kontakt med soc. För soc känns som något så väldigt mycket mer laddat för en förälder. Det här känns mer ofarligt.” (Skolledare)

”Utän att det blir en negativ stämpel på dom att, jaha ni gick dit. Ni är där.” (Skolledare)

”Just att det är en frivillig insats där föräldrarna som jag upplever det själva får agera, välja, och där ser jag att det klickar”. (Kurator)

Typ av problem

De intervjuade beskriver olika typer av problemsituationer som de vänder sig till SFT för att få hjälp med. Fyra huvudsakliga kategorier framträder:

Beteendeproblem och skolfrånvaro

Skolpersonalen uppger att de vänt sig till SFT då elever uppfattas som aggressiva, utagerande eller störande på olika sätt. Problem med koncentration, impuls kontroll, att inte inordna sig under skolans regler och stökighet är exempel på sådana problembenämningar som nämns av i princip samtliga intervjupersoner från skolan. Hög frånvaro, skoltrötthet, problem i sociala relationer och allmän oro för vad som händer runt barnet är också problem som skolpersonalen uppger att de vänder sig till SFT för att få hjälp med.

”Aggressiva pojkar är de bra på!”. (Kurator)

”Vid oro för barnet – vad händer på fritiden, ingen motor i skolan, mycket skolk – där har vi haft stort stöd av dem”. (Kurator)

I några fall uppges att skolan ansett att problemen behövt utredas närmare av till exempel BUP, medan föräldrarna inte har velat detta.

Problem i relationen skola - hem

En annan typ av problem, som inte sällan nämns i kombination med ovanstående kategori, är att kontakten mellan skola och föräldrar upplevs som bristande. Man beskriver att man ”saknar samsyn”, att dialogen med föräldrarna inte upplevs leda någon vart, att man har ”svårt att nå” föräldrarna, eller att föräldrarna varit missnöjda med skolan.

”Ofta tycker jag att vi har använt Skol- och Familjeteamet som en mellanhand i kommunikationen mellan hem och skola, när de inte riktigt når varandra”. (Skolsköterska)

”--- när något i relationen skola familj har gått snett, olika åsikter om tolkningsföreträde och så vidare”. (Kurator)

”--- när vi tycker att man behöver bygga broar mellan föräldrar och skola, få lite bättre kontakt”. (Skolledare)

Problem i grupper/klasser, mobbing

Flera intervjupersoner har anlitat SFT för problem i grupper eller klasser. Det kan handla om allt från konflikter i en grupp av elever till allvarliga mobbingärenden, eller att klassen har haft ”dålig sammanhållning” och har ”struntat i lärarna”.

”I klasser, med bara elever men också med föräldrar och elever...//...De har kopplats till konflikter mellan flickor, verbalt och på gränsen till fysiskt. Vi har också haft konflikter mellan svenskar och icke svenskar, där vi också har haft (namn på medarbetare i SFT) inne som ett stöd”. (Skolledare)

”--- hos oss har det mest handlat om mobbing på nätet, för det har känts som om de har varit bra på att lösa sådana konflikter”. (Skolledare)

Arbete ”i klass” med eleverna är emellertid en uppgift som SFT har avlagt sig, detta förmedlas av teamet själva och av vissa av de intervjuade från skolan. Det verkar dock inte stå klart för alla att så är fallet.

Föräldrar i behov av stöd

Situationer då SFT rekommenderas som stöd till föräldrar av skolpersonalen uppges vara då man uppfattar att föräldrarna har svårt i relationen till barnet, till exempel ”*problem med att få barnet till skolan*”, ”*föräldrar som inte riktigt vet hur de ska ge stöd åt sitt barn*”, ”*de kan ha det knepigt med sitt barn*”, ”*föräldrar som har svårt att sätta gränser*”, ”*lite vilsna föräldrar*”, eller att föräldrarna sinsemellan inte kommer överens.

”Även kring relationsproblem i familjen – att de kan lära sig att lösa det, många gånger speglas det även i skolan”. (Skolsköterska)

I vissa fall beskrivs föräldrastödet som SFT:s huvudfunktion och man beskriver teamet som ett stöd till föräldrar med någon form av familjerelaterad problematik:

”Det är mer att vi har använt dem där vi ser att föräldrarna behöver stöd...//...Jag har inte uppfattat det som att det är deras uppgift att underlätta samarbetet mellan skola och föräldrar”. (Skolledare)

”Det ska ju handla om det sociala i familjen, hur man hanterar svårigheten där. Och... eftersom Skol- och Familjeteamet är kopplat till soc så vet man att det finns såna slags svårigheter i familjen. Det är därför man kopplar in Skol- och Familjeteamet...//... Jag ringer inte dit om ett barn - ursäkta - bara ´ har ADHD, man uppfattar att det finns något familjerelaterat i problemet”. (Specialpedagog)

Andra betonar att man inte uppfattar målgruppen som liktydig med att det finns sociala problem utan att det också kan handla om ”väl fungerande” familjer där det uppstått problem kring eleven.

När Skol- och Familjeteamet kontaktas

Det dominerande intrycket i intervjuerna är att skolpersonalen i de flesta fall kontaktat SFT i en situation då de ”*provat allt*” och på något sätt nått vad de uppfattat vara vägs ände i vad skolan kan erbjuda.

”--- när man tar kontakt med Skol- och Familjeteamet så känns det som att man har provat alla idéer som man själv har, de erfarenheter man har sen tidigare... Då känner man sig ofta väldigt sliten i just det ärendet. Lite uppgivenhet har man ibland kommit till”. (Skolledare)

”Vi hade försökt med alla möjliga insatser. Arbetslaget skulle försöka på olika sätt att hantera den här eleven. Och genom att jag givit pedagogisk handledning till lärarna...//... Men det gav ju inte något resultat. Så vi kände att vi maktade inte med det här problemet”. (Specialpedagog)

”--- i situationer då man känner att man inte riktigt går ihop med föräldrar men också när man känner att man har jobbat och liksom strandat och inte kommer något längre”. (Lärare)

Det förekommer också beskrivningar av att kontakten med föräldrarna har uppfattas som infekterad eller ansträngd. Då kan SFT utifrån sin fristående position användas ”--- *för att få igång en dialog, ett samarbete*”.

I ett par fall uttrycks att det har funnits en stark oro för barnet och att en anmälan till socialtjänsten hade varit ett alternativ om inte SFT hade funnits. Det förekommer också andra uttalanden som tyder på att SFT kan kontaktas i situationer då man i annat fall kunde ha gjort en anmälan till socialtjänsten:

”Det känns som att man kan använda sig av Skol- och Familjeteamet istället för att göra en anmälan till socialtjänsten, att man kan hjälpa istället för att stjälpa, för det blir så allvarligt att göra en anmälan, det blir så stort”. (Skolsköterska)

”--- om vi gör en anmälan så kan det bli kört med föräldrarna. Då är detta en medelväg på något sätt. Sen kan jag tycka att de skulle kunna ligga på lite mer, men det är inte riktigt deras stil”. (Skolledare).

(Å: *Har du varit med om situationer där du tror att ni gjort en anmälan om inte Mobila Teamet hade funnits?*)

”Ja det kan jag tänka mig. Att teamet har fått hoppa in istället. Och få oss och föräldrarna att samarbeta på ett annat sätt så att det löser sig ändå. För soc är fortfarande ett litet rött skynke för många föräldrar”. (Specialpedagog)

Majoriteten av de intervjuade tror dock inte att deras anmälningsbenägenhet har påverkats av att SFT finns, se vidare nedan. Flera intervjupersoner beskriver SFT i termer av ”*ett mellanled*” eller ”*soc-light*”, något att ta till i ett skede när det finns en oro, dock inte så stark att en anmälan till socialtjänsten känns befogad.

”Det har inte varit någon kontakt med socialtjänsten (Barn- och ungdomsenheten, förf komm.), det har inte funnits den oron. Det här var steget innan och där har vi stannat”. (Kurator).

Vad uppfattar skolpersonalen att teamet har tillfört?

De insatser från SFT som beskrivs i intervjuerna varierar från enkel rådgivning till skolpersonalen via telefon eller mail, till insatser som omfattar flera möten med både föräldrar, skolpersonal och elever i olika konstellationer. Det kan röra sig om ett enda möte, eller i vissa fall kontinuerliga träffar under flera år. ART och KOMET omnämns av flera.

I intervjumaterialet framträder några centrala teman när det gäller vad SFT uppfattas bidra med utifrån skolans perspektiv, vilka redovisas nedan.

”Någon utifrån”

Liksom i föräldrantervjuerna uppfattas det att SFT kommer utifrån som en neutral part kunna avdramatisera mötet mellan skola och hem och underlätta dialogen. Bland annat beskriver skolpersonalen att det gör det möjligt för dem att föra fram saker som de finner det svårt att prata med föräldrarna om. Det tycks ofta handla om att beskriva de problem som skolpersonalen upplever, utan att föräldrarna känner sig anklagade. Ett par skolledare uttrycker det på följande sätt:

”Jag tycker att det som de tillförde var att det kom någon utifrån som kunde säga saker som inte varit lika enkelt för skolan att säga i det läget – eftersom det var så infekterat”. (Skolledare)

” --- när skolan kommer och säger saker till föräldrar som har barn som är väldigt utåtagerande och så, det blir väldigt mycket negativ återkoppling från skolan många gånger. Och de föräldrarna får liksom en fientlig inställning till skolan. För mycket hela tiden bara ’jobbigt, jobbigt jobbigt’. Och där tycker jag att Skol- och Familjeteamet har hjälpt oss jättemycket i många situationer”. (Skolledare)

Flera av de intervjuade lyfter också fram det att SFT som utanförstående part kan ge nya perspektiv på problem och lösningar.

”Det är det som är så bra, de kommer in med sina ögon och frågor, ställer andra sorts frågor, har ni tänkt på det här eller så. Och ibland har man kanske inte tänkt på just det sättet, så man får nya vinklar på saker och ting”. (Skolledare)

”Vi har ju också fått stöd av dem att se saker utifrån. Man kan ju bli väldigt låst i sitt eget sätt att tänka. Man kan bli fast i problem och få svårt att hitta lösningar. Då har ju de kunnat komma med andra infallsvinklar. Provat nya saker”. (Skolledare)

Några ger exempel på hur de fått rådet att ge mer beröm och positiv uppmuntran till eleverna:

”--- att lyfta fram positiva saker på ett annat sätt. Så att eleven har stärkts i det. I det fallet var det nog ganska mycket negativa spiraler som behövde brytas kring barnet”. (Lärare)

”Helheten”

Ett ytterligare tema som framträder i intervjumaterialet hänger samman med den neutrala rollen och SFT:s inriktning på både hem och skola. Att det är någon som ”*inte bara har målet att det ska bli bättre i skolan*”, att stödet ges till både skola och föräldrar och samarbetet mellan parterna tas upp som betydelsefullt, liksom att SFT i vissa fall kan vara ”*en spindel i nätet*” som kan hjälpa till vid nätverksmöten och i kontakten med olika instanser.

”Ja de gör skillnad. Speciellt att de gör både och. Att de inte bara håller på med barnet eller familjen eller skolpersonalen. Helheten”. (Skolledare)

Flera intervjupersoner tar upp att det stöd till föräldrar och familjer som SFT ger utanför skolan också är betydelsefullt för arbetet i skolan.

”--- det är klart att det är alltid alla parter inblandade på något sätt. Men jag upplevde det ändå som att det var insatsen i hemmet som gjorde att det blev så bra.” (Specialpedagog)

”--- man ser en fantastisk skillnad på barnet i skolan. Så något måste ha hänt som vi inte vet om.” (Skolsköterska)

Någon beskriver att man ibland ansett att SFT inte förstått skolans syn på problematiken och någon önskar mer stöd för ”*skolbiten*”, att man i större utsträckning skulle jobba med skolsituationen. Det huvudsakliga mönstret i materialet är dock att SFT uppfattas bidra till att skapa en helhet kring barnet.

”De är ju proffs på det här”

Det tredje temat som de intervjuade lyfter fram, är SFT:s kompetens. Teamet uppfattas som erfarna och kunniga och man upplever att man får konkreta råd och metoder som är möjliga att använda för både skolpersonal, föräldrar och elever.

”--- de är ju proffs på det här...//... Vi i skolan är ju inte utbildade i den här typen av frågor...//... Det har en jättestor betydelse att få in den här kunskapen”. (Skolledare)

”Det är kloka människor – man får idéer”. (Kurator)

”--- man gör det väldigt levande, mänskligt. Det blir tillgängligt för människorna, inte så teoretiskt...//... de är praktiker. Det blir användbart”. (Skolledare)

” Hennes kunskaper om, helt enkelt lösningar. Att se andra lösningar. Som att skriva den här handlingsplanen. Det hade vi nog inte gjort så, om inte hon hade drivit det”. (Lärare)

Särskilt omnämns teamets kompetens i att samtala med föräldrar och att ge stöd i dialogen mellan föräldrar och skola, men de intervjuade beskriver även vad man skulle kunna beteckna som en slags kulturkompetens i att kommunicera med och förmedla kontakt mellan olika parter.

”De bjuder in till dialog och de har resurser att erbjuda de här föräldrarna... att hjälpa till i föräldrarollen. Stöd i föräldrarollen, det är väl det. Som inte är ’pekfinger’, som inte är så här att ’du är dålig’... jag kan inte förklara det bättre”. (Kurator)

”Kommunikation helt enkelt, hur man pratar med socialtjänsten...//...De är som en handbok i kommunikation”. (Skolsköterska)

”De är mycket duktiga – vi lyssnar på dem när de säger något, i relation till socialtjänst, BUP, andra psykologer”. (Skolledare)

”Samtalsteknik – de är ju beteendevetare så de har ju en del kompetens”. (Skolledare)

”De kommer med när vi ska prata med psykologerna på elevstödet inför test eller liknande. Stöttar åt bägge håll”. (Specialpedagog)

Uppskattat från skolorna är också att SFT bistår med konkret stöd i det direkta arbetet med elever och föräldrar. De anlitas till exempel för att delta vid möten med föräldrar då samarbetet inte fungerar eller vid större möten med föräldrar och elever vid problem i klassen eller mellan grupper av elever.

”De finns där alltid”

De intervjuade poängterar som framgått ovan att SFT fungerar som ett bollplank för dem. Denna funktion beskrivs också som mycket viktig och betydelsefull för deras arbete kring enskilda fall. Det framgår med all tydlighet i intervjumaterialet att SFT uppfattas som ett mycket tillgängligt stöd. De uppfattas (liksom av de intervjuade föräldrarna) både som lätta både att *få* kontakt med och att *ha* kontakt med. De beskrivs som ”*flexibla*” och att de ”*ställer upp*”. Flera personer nämner också snabbheten som en kvalitetsaspekt, att varken skola eller föräldrar som regel behöver vänta särskilt länge på att få stöd och att man snabbare kan komma fram till adekvata lösningar kring barnen.

”De finns där alltid, de svarar alltid. De har nästan alltid svar på det man frågar. Stöttar en... De finns där även för familjerna, relativt snabbt.”. (Skolsköterska)

”Bara att kunna lyfta luren och de finns där”. (Kurator)

” Vill man ha kontakt med dem så kan man ringa och lämna ett meddelande och de hör alltid av sig snabbt. Så det är lätt att kommunicera med dem. De är också snabba med att hitta datum så man kan träffas”. (Skolledare)

Insatsernas betydelse – får de någon effekt?

Överlag positiva erfarenheter

I samtliga fallbeskrivningar uttrycker skolpersonalen att det har skett en positiv förändring avseende de problem som hade lett till kontakten med SFT. I några fall uppfattas problemen inte vara helt lösta, och i ett par fall anges andra tänkbara parallella orsaker till att det har blivit bättre – att eleven har mognat eller att man arbetat parallellt med skol-KOMET. Alla de intervjuade uppfattar dock att SFT:s insatser har bidragit till en positiv utveckling. En av eleverna i fallbeskrivningarna gick då intervjun genomfördes i särskild undervisningsgrupp och en hade anpassat schema. I dessa fall beskrivs relativt stora svårigheter gällande socialt samspel/skolfrånvaro i kombination med andra problem. I de övriga fallbeskrivningarna gick eleverna i vanlig klass. De intervjuade fick även svara på frågan om deras erfarenheter från det beskrivna fallet skilde sig från andra erfarenheter av insatser från SFT. Samtliga har uppgett att de överlag har positiva erfarenheter av insatser från SFT.

”Jag tror inte vi hade räddat den här eleven själva, utan deras insats. Jag tror att denne hade haft stora problem idag”. (Specialpedagog).

”Jag har bara haft positiva erfarenheter av Skol- och Familjeteamet. Jag tycker aldrig det har fungerat dåligt eller varit en dålig insats”. (Skolsköterska)

I den mån de intervjuade har haft erfarenheter av att kontakter med SFT *inte* har lett till en förbättring, sätts det antingen i samband med att föräldrarna inte har velat ta kontakt med SFT, eller att problemet varit av en sådan karaktär att andra insatser har krävts.

”Sedan vid något enstaka tillfälle har det känts som att, nej där fick jag ingen hjälp. Men det hör ofta ihop med alla stödinsatser som finns i kommunen. De här allra svåraste barnen vi har, som vi inte kan hantera här i skolan, de har ju väldigt svårt att få plats på någon annan enhet. Det finns ju så få platser, alldeles för få platser”. (Specialpedagog)

”--- det är ju när föräldrar har tackat nej. Man har aldrig kunnat visa vad man har kunnat erbjuda”. (Kurator)

De förändringar som intervjupersonerna beskriver kan delas upp i förändringar hos eleven, förändringar hos föräldrarna, förändringar som har med skolans arbete att göra samt förändringar som har med samarbetet mellan olika aktörer att göra.

Förändringar hos eleverna

Intervjupersonerna beskriver förändringar i elevernas beteenden, till exempel att de är ”mindre utagerande”, ”färre konflikter”, ”inga aggressionsutbrott”, ”klarar att sätta stopp”, ”är mer i skolan”, ”fungerar socialt på ett annat sätt”, ”mer hänsynsfulla mot varandra”, ”jobbar jättemycket med att vara närvarande” och liknande.

”Hela elevens beteende är annorlunda...//...Inga aggressionsutbrott som jag vet. Utan det fungerar väldigt bra”. (Specialpedagog)

En annan slags förändring som tas upp berör *elevernas syn* på problemet och sig själva - att man ser en ”annan medvetenhet” hos eleven, eleven har fått ”mer insikt om sitt beteende”, ”mer eftertänksam”, ”har lättare att reflektera när det uppstår tokigheter”, ”pratar om sin egen ilska” och liknande uttalanden.

Förändringar hos föräldrarna

Exempel på svar i denna kategori är att föräldrarnas förståelse för problemen i skolan och för sitt barn har ökat, att de har blivit klarare över sitt ansvar och vad de kan göra hemma för att situationen ska bli bättre. Någon nämner även att SFT bidragit till att föräldrarna sinsemellan har närmat sig varandra, i fall då dessa har haft olika åsikter om hur de skulle arbeta med problemet. Dessa förändringar upplevs i sin tur bidra positivt till samarbetet med skolan.

” Det blir också en annan medvetenhet hos föräldrar och elev om vilken typ av problem som man har, vad eleven har, vad de har hemma och vad som är här i skolan”. (Skolledare)

”Genom samtal så kunde hon (kontaktpersonen i SFT, förf. komm.) påverka föräldern på olika sätt som gjorde att hon kunde hantera eleven på ett helt annat sätt än tidigare”. (Specialpedagog)

”Då tycker jag att Skol- och Familjeteamet verkligen har pratat med föräldrarna och fått dem att närma sig varandra och få en bra dialog med oss på skolan med bägge föräldrarna”. (Specialpedagog)

Förändringar i samarbetet mellan hem och skola

I majoriteten av fallen beskriver intervjupersonerna att SFT har bidragit till ett förbättrat samarbete mellan föräldrar och skola. Det kan handla om att samarbetet har blivit mindre laddat, att man har fått en fungerande och mer öppen dialog och hjälp att klargöra ansvarsområden.

”Det är väl kommunikationen däremellan. Att bena ut det, att det inte blir det där hätska att man gapar och skriker och går i försvar, utan att man kan kommunicera med varandra”. (Skolsköterska)

”Det var ju Skol- och Familjeteamet som hjälpte oss att få kontakt med föräldrarna, att kunna jobba tillsammans med föräldrarna. Innan har inte de velat ha, man ser det ju ofta som ett skolproblem innan” (Specialpedagog)

”--- vi har kunnat öppna upp mycket mer och prata på ett mer rakt sätt med varandra...//...En mycket mer öppen kommunikation. Där vi från skolan mer har kunnat prata klarspråk kring problematiken och föräldern har kunnat ta emot det”. (Skolledare)

”Mycket stor betydelse. Det är dialogen, vi har inte fastnat”. (Kurator)

Att SFT uppfattas som en neutral part i kommunikationen mellan hem och skola, är som nämnts ovan, en faktor som upplevs vara betydelsefull i detta sammanhang

Insatsernas betydelse för skolans arbete

En av utvärderingens huvudfrågor handlar om vilken betydelse SFT har för skolans arbete med elever där man bedömer att det finns psykosociala och/eller beteenderelaterade problem. Flera av intervjupersonerna ger uttryck för att SFT:s insatser har lett till ett lärande hos skolpersonalen. Exempel på sådana uttalanden är att man lärt sig att *”tänka mer övergripande innan man går åstad och gör saker”*, att man *”fått idéer om hur jag kan angripa ett problem”*, eller att det skett *”en kunskapsutveckling hos personalen”*.

”Man lär sig jättemycket när de kommer. Man ser på det med helt andra glasögon. Jag ser även att lärarna tar till sig tekniker som Skol- och Familjeteamet använder sig av. Jag tror att man ställer sig utanför och tittar på det med andra ögon, på det sociala samspelet, vad det är som händer, varför säger den här personen så? Och även hur man sitter i rummet, så att det inte blir för många på en sida, att det inte blir för många i mötet, så att de känner sig i underläge”. (Skolsköterska)

”Varje gång som de är inne och gör någon insats så får ju jag också vidgade kunskaper och tänker att nästa gång kan jag ju använda mig av samma metod utan att ta hit dem”. (Skolledare)

Att hjälpa skolan att begränsa sig i förhållande till andras ansvarsområden och att sätta rimliga målsättningar för eleverna är andra exempel som SFT uppges ha bidragit med. Någon beskriver även att lärare sinsemellan i större utsträckning *”vågar diskutera fall med varandra”*, utifrån SFT:s råd om hur de kan föra sådana diskussioner. Främst är det dock betydelsen när det gäller hur man ser på och agerar i samarbetet med föräldrar som omnämns:

(Å: Uppfattar du att den här erfarenheten har haft någon betydelse för dig i ditt eget arbete i förhållande till den här klassen och framöver?)

”Absolut. Synen av det här samarbetet, barn, föräldrar och skolan. Att det är otroligt viktigt. Och att man, att alla har koll på var man står och vad man har ansvar för. Samspelet.”

(Å: Har det påverkat dig i hur du samspelar med barn och föräldrar framöver tror du?)

”Ja det tror jag absolut. Det här med föräldrakontakten bara, vad man ska tänka på, att jag nog är mer tydlig också med föräldrar, att det här kan vi i skolan göra. Men det här behöver ni också göra hemma. För att få det att fungera. Att jag nog säkert vågar vara mer tydlig.”. (Lärare)

I en intervju beskrivs hur SFT:s insats kring en grupp elever bestått av att leda ett möte med föräldrar, elever och skolpersonal. Innan SFT kontaktades hade man informerat föräldrarna men *”---- inte använt oss så mycket av föräldrarna”*.

En kurator beskriver att SFT ger fler möjligheter till lösningar och att de bidrar till att skapa *”hopp”* i låsta situationer:

”Det är det här med hoppet, att det finns något som man kan göra. Att man kan lyfta, vad handlar det här om egentligen? Att inte snöa in på att ’vi har inga resurser, vi har gjort allt, kan inte göra något mer’ – det handlar egentligen om dialogen. Jag kan inte beskriva det bättre. Ett hopp är det”.

(Å: Tror du då, utifrån det, att det kan ha betydelse för skolans möjligheter att hitta lösningar?)

”Absolut. Absolut. För det är så väldigt lätt att i skolan tänka att nu har vi gjort allt vi kan. Nu är det upp till föräldrarna och de hjälper inte till med läxor och bla, bla... och så står man där och då är det lätt att hamna i en ’psykologisk grop’ – att tappa hoppet”. (Kurator)

En person beskriver att SFT:s insatser leder till en förändring för lärarna på det sättet att de kan ge eleven stöd när det gäller inläring och koncentrationssvårigheter istället för att *”hålla på med konfliktlösning”*.

I vissa fall, framförallt från skolledare, uttrycks SFT:s betydelse för det egna arbetet i något mer blygsamma termer; såsom *”ingen jättestor betydelse”*, att SFT har *”kunnat förstärka och utveckla egna lösningar”*, eller att arbetet blir mer *”effektivt”* genom att man *”snabbare”* kommer fram till lösningar. I gruppintervjun med skolledare påpekas att SFT inte kommer med *”nya lösningar som ingen har tänkt på”*, istället framhävs rollen som *”bollplank”*, att SFT kan vara ett samtalsstöd som kan bidra med nya perspektiv.

”...för det är ju inte så att de kommer med nya lösningar på saker och ting som vi aldrig har utfört. Men de hjälper till att göra bilden bredare av barnet tycker jag, vilket gör att vi kanske snabbare kommer till rätt stöd som hjälper barnet.” (Skolledare)

Någon menar att man inte har så mycket erfarenhet av att SFT *”--- kommit med råd och idéer till skolan”*. Detta kan ha att göra med skillnader i hur skolorna ser på och använder sig av SFT. I det fall man främst ser på SFT som ett föräldrastöd och använder sig av dem på det sättet, så faller det sig naturligt att man inte har någon större erfarenhet av stöd till skolpersonalen.

Överlag förmedlas dock i intervjuerna en tro på att SFT:s insatser har betydelse för skolornas möjligheter att erbjuda stöd inom ramen för den ordinarie skolan och klassen. Det som främst lyfts fram i detta sammanhang är det stöd som ges till lärare kring enskilda elever och familjer, stödet i kommunikationen mellan skola och hem, samt deras stöd till elever och föräldrar via KOMET och ART.

En skolledare uttryckte att det märks att SFT har som målsättning att stödet i första hand ska ges inom den ordinarie skolan och klassen. Denna målsättning delas dock inte alltid av skolan:

Å: *Hur märker du det (att SFT strävar efter att undvika externa skolformer, förf komm)?*

”I diskussionerna, ett stöd till hur lärarna kan agera i olika sammanhang för att det ska fungera bättre med eleverna. Någon gång har vi ju blivit besvikna när vi trots allt tror att en elev skulle må ganska bra av att gå på Mimer till exempel eller Fenix (resursskolor, förf. komm.). Där Skol- och Familjeteamet då har avrått föräldrarna. Där kan vi ha lite delade meningar, vid något tillfälle i alla fall”. (Skolledare)

En av de intervjuade nämner emellertid också att SFT i vissa fall kan föreslagit andra skolformer som en möjlighet:

”De har varit med när vi har varit på basteamet och pratat. De har hjälpt oss att kanske hitta andra lösningar, som annan skolform också. Elever som hamnar på Framnäs¹³ eller liknande ställen. De har öppnat ögonen för föräldrar, att det finns hjälp att få även när det känns väldigt svårt”. (Specialpedagog)

¹³ Framnäsgruppen AB bedriver stödverksamhet till barn, ungdomar och familj, och har bland annat en enhet med skola och behandling (www.framnasgruppen.se).

Betydelse för skolans kontakter med socialtjänstens utredningsenhet

När SFT startade som projektverksamhet fanns förhoppningar om att teamet skulle kunna bidra till ett minskat tryck på socialtjänstens myndighetsutövande verksamhet. SFT:s medarbetare uttrycker själva det som en målsättning att deras verksamhet ska avlasta myndighetsutövningen och man hoppas kunna bidra till ”mer adekvata” anmälningar från skolan. Har då SFT påverkat skolpersonalens anmälningsbeteende i något avseende?

På frågan om SFT har påverkat när och hur ofta skolpersonalen anmäler till socialtjänsten, spretar materialet åt lite olika håll. De flesta svarar dock att man uppfattar att kontakten med SFT kan leda till att man kommer fram till att göra en anmälan lika väl som att man avvaktar. Man uppfattar därmed inte att det har någon betydelse på det sättet att det påverkar anmälningsbeteendet i någon viss riktning avseende omfattning. Däremot uppfattas SFT ge en ökad trygghet och säkerhet i kontakterna med socialtjänstens Barn- och ungdomsenhet och även med föräldrarna i dessa situationer. Detta genom att få ”bolla” med SFT kring vad som kan anses mest riktigt att göra i tveksamma situationer och att få tips om hur man ska kommunicera anmälan med såväl socialtjänsten som med föräldrar. Exempel som tas upp är att man i högre grad involverar föräldrar och att man gör mer underbyggda anmälningar.

”Jag tror inte mindre ofta, men med mer kvalitet. Jag har aldrig känt mig otrygg det här året i mina kontakter med de sociala myndigheterna”. (Skolledare)

”Där tycker jag att vi från Skol- och Familjeteamet oftare än inte blir stärkta i att gå hela vägen fram, ’möt vårdnadshavaren med vad ni tänker och vad ni tänker göra och varför, hur ni ser på deras medverkan i det här och vilken vikt det har!’” (Skolledare)

Det finns dock röster i materialet som menar att SFT *har* påverkat deras anmälningsbeteende.

”Jag tror att vi hade gjort fler anmälningar till socialtjänsten om inte Skol-och Familjeteamet hade funnits. Absolut”. (Specialpedagog)

Någon uppfattar det som att man oftare blir rekommenderad att avvakta med anmälan när det gäller yngre barn och att få ”försöka på andra vägar först”, medan man för äldre barn i högre grad ges rådet att göra en anmälan.

Gränsdragningar mot skola och socialtjänstens Barn- och ungdomsenhet

”De är väldigt tydliga”

Generellt sett kan man konstatera utifrån intervjumaterialet att gränsdragningen SFT i förhållande till skolans elevhälsa respektive Barn- och ungdomsenheten, inte tycks utgöra något större problem för skolpersonalen. Det framgår att skolorna kan vända sig till SFT med en större bredd av frågor än vad de tar sig an - det är så att säga SFT som står för gränsdragningen. Man uppfattar dock SFT som tydliga i vad de gör och inte gör.

”De vet ju själva precis vad de ska ta”. (Skolledare)

”De är väldigt tydliga med vad deras uppdrag är. Så där vet man. Var gränsen går”. (Specialpedagog)

”De har varit tydliga med att mejsla – det här gör vi. De är bra på att tala om vad de gör”. (Kurator)

Gränsdragning i förhållande till socialtjänstens myndighetsutövning

Flera intervjupersoner nämner att man vänt sig till SFT med problem som SFT har bedömt vara av den karaktären att det bör göras en anmälan till socialtjänstens Barn- och

ungdomsenhet. I dessa situationer uppfattas SFT ge klara besked om att skolan ska vända sig till Barn- och ungdomsenheten direkt.

”Ja vi har haft fall då det har varit en svår social problematik. Och det är de tydliga med att markera att det här är något som ni får vända er till soc med”. (Skolledare)

En intervjuperson beskriver i gruppintervjun att SFT i ett fall rekommenderat skolan att avvakta med anmälan. En annan ger exempel på att Barn- och ungdomsenheten dragit sig ur ett ärende när de fått reda på att SFT varit involverade. I förhållande till dessa situationer ställdes frågan om det ”--- *kanske hade varit bättre att anmäla direkt*”, eftersom det senare (enligt skolpersonalen) visat sig att SFT inte kommit någon vart med fallet. En person uttrycker att relationen mellan SFT och utredningsenheten är oklar:

”Jag upplever att Skol- och Familjeteamet – skolan, vi vet vad vi kan ha varandra till. Kanske skulle det vara ännu bättre om jag fick klarare för mig målsättningen och samarbetet mellan socialkontoret och Skol- och Familjeteamet”. (Skolledare)

Gränsdragning i förhållande till skolans elevstödjande verksamhet

De skolkuratorer som har intervjuats beskriver deras roll i förhållande till SFT som tydlig och att det inte råder någon konkurrenssituation mellan dem och SFT.

”--- vi har samma uppfattning om vad som är mitt jobb och vad som är deras jobb och det är skönt”. (Kurator)

Skillnaden mellan SFT och skolkuratorns uppgifter uppges av skolledare och elevstödsrepresentanter (däribland kuratorer) framförallt vara att kuratorerna arbetar med stödsamtal till elever. Till kuratorn kan eleverna själva gå för att få stöd, medan SFT huvudsakligen arbetar via föräldrarna. Skolkuratorerna beskriver att de inte på samma sätt som SFT jobbar med familjerna eller föräldrarna, utan har fokus på eleverna och skolsituationen. Att skolkuratorerna (åtminstone för tillfället och i den här kommunen) tillhör skolans organisation, tas också upp som en skillnad som antas ha betydelse för föräldrar och elever. Detta utifrån att skolkuratorn är den som finns ”*på plats*” och har kunskap om skolkontexten, och utifrån att skolkuratorn också av föräldrar och elever kan uppfattas som en del av skolan och inte i samma grad som SFT bli ”*den neutrala parten*”.

” Jag jobbar mer enskilt med elever och kan träffa föräldrar ibland men inte att jag har regelbunden kontakt med föräldrar och elever...//...Min roll är ju inte att jobba med föräldrarna”. (Kurator)

”Jag får coaching därifrån, jag upplever att de är min förlängda arm. Jag upplever inga – att nu är de inne och tafsar på mitt område...//... Jag finns i skolan på plats med elever och så finns de utanför som samtalspartner och samarbetspartner. Jag upplever inte att vi gör dubbelt. Vi pratar med varandra, jag tycker det är väldigt enkelt. Jag ser inga svårigheter alls!” (Kurator)

”Kuratorn är skolans, eller elevens. Det tror jag är en stor skillnad”. (Skolledare)

”--- hos oss är det väldigt tydligt att kuratorn är den som eleverna pratar med. Oftast spontant också på ett helt annat sätt. Skol- och Familjeteamet är ju, deras verksamhet ligger ju utanför skolan, i hemmet”. (Skolledare)

Från skolor där man har kurator beskrivs situationer då kuratorn har arbetat med problemet i skolan, utan att detta inte har lett till någon förbättring. Som i citatet ovan beskrivs SFT som kuratorns ”*förlängda arm*”, som kan ta vid där deras ansvarsområde slutar och/eller coacha dem i svåra ärenden.

”Som kurator är jag ju ganska ensam, jag ser ju behov som jag inte kan göra något åt – då kan jag ta hjälp av Skol- och Familjeteamet och det är skönt”. (Kurator)

I gruppintervjun med skolledare nämns också att skolkuratorer kan arbeta olika och vara bra på olika slags uppgifter. Det framgår också av intervjumaterialet att gränsen mellan SFT och det skolkuratoriva arbetet inte är glasklar, att arbetsuppgifterna delvis är överlappande. Några av de intervjuade personer som saknar kurator på sin skola svarar jakande på frågan om de tror att de skulle ha använt SFT på ett annat sätt om de hade haft en kurator på skolan. Flera av de intervjuade uttrycker att de uppgifter som SFT gör, delvis också skulle kunna ha gjorts av en kurator.

”Jag tror vi har använt oss mer av Skol- och Familjeteamet eftersom vi inte har en kurator. Eftersom vi måste sträcka oss ut och använda oss av personer utanför skolan i vissa fall.” (Skolsköterska)

”De är till stor hjälp för oss, det måste jag säga. I synnerhet på en skola där du inte har kurator, inte psykolog. Vart ska vi annars vända oss?”. (Specialpedagog)

”--- hade vi en skolkurator så skulle vi inte använda oss av dem. Jag tror inte det. För precis så tänker jag att en skolkurator skulle kunna jobba.” (Skolledare)

”Hade man haft en kurator så hade man självklart vänt sig dit först. Och Skol- och Familjeteamet som andra instans. Men som det ser ut nu så är det ju Skol- och Familjeteamet man har kontaktat om det har varit ett stort problem eller så. Hade vi haft en kurator så hade ju säkert kuratorn jobbat med det här stora fallet med hela gruppen. Så det kan man ju absolut säga att det saknas.” (Lärare)

Till skolledarrepresentanterna i gruppintervjun ställdes den lite provocerande frågan om det inte är skolans ansvar att få till ett fungerande samarbete mellan skola och hem. I svaren angavs bland annat att det är i förhållande till en mycket liten andel av föräldrarna som sådana samarbetssvårigheter uppstår. Dessa fall beskrivs av någon som ”*komplexa*” eller som fall där man uppfattar att föräldrarna behöver extra stöd i förhållande till sitt barn och/eller till skolan. Man lyfter fram *föräldrarnas specifika behov* och svårigheten för skolpersonalen att *utifrån sin position* kommunicera kring vissa frågor med föräldrarna, snarare än att skolpersonalen har svårigheter när det gäller att samarbeta med föräldrar i vissa situationer. Tre av skolledarna uttrycker sig på följande sätt:

”--- jag tycker att vi är jätteduktiga på det (samarbete med föräldrar, förf komm)...//... Det är väldigt mycket föräldrarelationer. Det är klart att det händer saker ibland där det går i stå, där det inte går att lösa för man hamnar i olika roller, förväntningar på varandra. Då är det ju bra när det kommer in en tredje part som kan hjälpa till”. (Skolledare)

”De här barnen som Skol- och Familjeteamet har kontakt med, eller de familjerna, det är ju inte... man måste ju förstå det, det är ju så otroligt komplexa familjer, där det finns mycket mycket mer problematik tycker jag, än bara att det har gått i stå i relationen mellan skola och hem så.” (Skolledare)

”--- vissa elever behöver extra stöd, vissa familjer behöver extra stöd. Och det är ju socialtjänstens, det är ju en del av deras ansvar, så där kan de vara till en hjälp på det sättet”. (Skolledare)

Ytterligare en skolledare understryker att man inte ser det som att skolan lägger ifrån sig ansvar, utan att man blir fler som arbetar tillsammans med problemet:

”--- jag upplever inte att vi lämnar ifrån oss något. Jag tänker tillbaka och försöker minnas men jag upplever inte att ’varsågod, och hej då... och så kanske du rapporterar någon gång när du är färdig’, utan jag upplever att ’jaget’ blev ett annat ’vi’. Om ’viet’ är skolan vanligtvis, så blir ’viet’ inklusive Skol- och Familjeteamet. Och det är viktigt för mig att det är tydligt, att jag lämnar aldrig det till dem. Utan det är vi inklusive dem och kanske fler också.” (Skolledare)

När SFT startade sin verksamhet 2001 fanns fem kuratorer (varav fyra på heltid) i kommunen, sedan 2006 finns sex stycken heltidstjänster plus en halvtidskurator på en friskola¹⁴. Detta innebär att kommunens kuratorstillgång i förhållande till antal elever i grundskoleålder totalt sett har ökat under perioden. Det finns med andra ord inga tecken på att SFT har lett till att skolorna minskat sina kuratorsresurser.

Sammanfattning med kommentarer

Flertalet intervjupersoner använder sig av SFT som ”ett bollplank”, främst kring enskilda elever/familjer, men vid vissa skolor används teamet även för övergripande frågor kring organiseringen av elevstödsarbetet. En del skolor har regelbunden kontakt genom att SFT kommer till skolans elevstödsmöten. Situationer då man vänder sig till SFT är ofta då elever har ett utagerande och/eller störande beteende, är frånvarande i skolan och/eller det uppstått problem i relationen mellan skola och hem. De kan också anlitas för problem i grupper och klasser, till exempel mobbingproblematik, eller rådfrågas vid osäkerhet rörande anmälan till socialtjänsten. Vanligt är också att skolpersonalen rekommenderar SFT till föräldrar som de upplever är i behov av stöd.

Vikten av att SFT uppfattas som en neutral part som varken tillhör skolan eller socialtjänstens myndighetsutövning, betonas av den intervjuade skolpersonalen. Detta gör det för det första lättare att rekommendera stödet till föräldrar, för det andra upplevs det underlätta dialogen mellan skola och hem och för det tredje så kan ”utifrånperspektivet” tillföra skolan nya perspektiv på problem och lösningar. SFT uppfattas som kunniga och beskrivs bistå med värdefull kompetens i arbetet med elever och föräldrar. Skolpersonalen kan få stöd genom ”bollplanks-funktionen”, konkreta och användbara råd och instrument samt i vissa fall även stöd i det direkta arbetet, såsom att SFT bistår som mötesledare i större möten med skola, föräldrar och elever. Skolpersonalen beskriver också något som kan tolkas som en slags ”samarbetskompetens” – SFT uppfattas som duktiga på kommunikation och kan vara till stöd framförallt i kontakten med föräldrar men också i kontakten med socialtjänstens Barn- och ungdomsenhet och andra instanser. Till detta bidrar sannolikt att det i teamet finns personer med bakgrund inom socialtjänsten, som kan hjälpa till att ”översätta” mellan verksamheterna. Inte minst beskrivs SFT bidra med att ge stöd till föräldrar, vilket även uppfattas kunna ge effekter i skolan.

En viktig kvalitetsaspekt för olika former av stöd är tillgänglighet. Särskilt utifrån hur skolorna använder SFT som ”bollplank” är tillgängligheten central och det är uppenbart att SFT uppfattas som mycket lätta att både få och ha kontakt med.

De intervjuade ger uttryck för att SFT varit till stor hjälp i de enskilda fall som de har anlitat dem. I de fall där SFT inte lyckats hjälpa kopplas det som regel till att föräldrarna inte velat ta emot hjälpen, eller att andra slags insatser har krävts. Majoriteten av de intervjuade beskriver att en betydelsefull del av insatsen har varit att den bidragit till ett bättre samarbete mellan skola och hem. Det tycks också vara så att det stöd man får i enskilda fall upplevs bidra till en kunskapsutveckling inom skolan, att man kan få tips och perspektiv som kan användas i andra liknande situationer. Det är dock en gradskillnad i vilken betydelse de intervjuade ger SFT:s bidrag i just detta avseende, där skolledare tenderar att ge SFT en mer marginell betydelse.

¹⁴ Under 2002 till 2005 var antalet tjänster fyra stycken. Sedan 2008 är kuratorerna anställda direkt på skolorna och är därmed bara tillgängliga för de skolor som har anställt dem. Tidigare var de anställda av kommunens Elevstöd och kunde ”hyras ut” till skolorna. Uppgifterna har erhållits från enhetschefen för kommunens Elevstöd samt en av kommunens kuratorer som enhetschefen hänvisat till.

Det är tydligt att skolpersonalen kontaktar SFT med frågor anmälan till socialtjänsten. I intervjuerna tas också upp att man kan få råd beträffande anmälnings utformning och hanterandet av processen i förhållande till föräldrar. Majoriteten av de intervjuade tror inte att SFT påverkat deras anmälningsbenägenhet på det sättet att de skulle anmäla mer eller mindre. Vissa ger dock uttryck för att en sådan påverkan har skett och att de har använt SFT istället för att göra anmälan i vissa situationer.

Gränsdragningen mellan SFT och socialtjänstens Barn- och utredningsenhet respektive elevhälsan förefaller i stort inte utgöra något problem för dem som arbetar i skolan. SFT uppfattas som tydliga med vad de gör och inte. Vissa frågetecken gällande relationen mellan SFT och Barn- och ungdomsenheten kommer dock till uttryck, när det gäller fall som uppfattas ligga i gränzonen för anmälan till socialtjänsten. Bland annat framkommer det att SFT i vissa fall har avrått från att anmäla i situationer då skolpersonalen ansett att en anmälan skulle vara befogad. Även om intervjupersonerna understryker att detta tillhör undantagsfallen, väcker det frågor om samarbetet mellan Barn- och ungdomsenheten och SFT och tydligheten i förhållande till skolorna avseende deras roller. Det är angeläget att skolan i de eventuella fall man kontaktar/tipsar föräldrar om SFT istället för att göra en anmälan, är väl medveten om att de fortfarande har anmälningskyldighet och att Barn- och utredningsenheten inte får kännedom om vilka familjer som kontaktar SFT.

Inte heller i förhållande till kuratorerna framkommer i intervjumaterialet några tecken på att gränsdragningar mellan parterna utgör något egentligt problem. Kuratorerna beskriver SFT som "sin förlängda arm" där SFT kan ta vid när kuratorerna ser att problemen går utanför vad de ser som deras ansvarsområde. En viktig skillnad mellan SFT:s och kuratorernas arbete som de intervjuade lyfter fram, är att SFT inte har stödsamtal med enskilda elever, vilket kan beskrivas som en av skolkuratorns mest centrala uppgifter (Backlund 2007). Detta gör det förstås mycket angeläget, inte minst ur ett barnperspektiv, att SFT inte används *istället för* att anställa en skolkurator¹⁵.

8. Teamets betydelse för och samarbete med Barn- och ungdomsenheten

I följande del belyses SFT:s betydelse för den sociala barnavårdens myndighetsutövande arbete i socialförvaltningens Barn- och ungdomsenhet (i fortsättningen förkortat BUE). De huvudsakliga frågor som behandlas i avsnittet är om omfattningen av anmälningar från skola har minskat sedan SFT:s tillkomst, hur teamet används av handläggarna på BUE samt vilka rutinerna är för förmedling av ärenden och samarbete mellan verksamheterna. Kapitlet bygger huvudsakligen på intervjuer med BUE:s enhetschef och de två 1:e socialsekreterarna för Barn- respektive Ungdomsenheten, samt statistik över anmälningar, utredningar och externa skolplaceringar.

"Vägar" mellan Skol- och Familjeteamet och Barn- och ungdomsenheten

I intervjun med BUE:s enhetschef och de 1:e socialsekreterarna ställdes frågan om vilka olika "vägar" som finns mellan verksamheterna, samt vilka rutiner för bedömning, dokumentation och kontakt som finns vid dessa olika situationer. Svaren har kategoriserats enligt nedan.

¹⁵ Kommunens totala kuratorsresurser har emellertid ökat sedan SFT:s tillkomst.

”Slussning” av familjer till SFT

Då en anmälan eller ansökan kring ett barn/en familj kommer in till BUE gör handläggarna först en förhandsbedömning för att bedöma om en utredning ska inledas. Dessa förhandsbedömningar uppges kunna se olika ut och bestå av ”--- *allt ifrån ett telefonsamtal till flera samtal där man träffas*”. Socialsekreteraren ”--- *ställer frågor kring hur allvarligt man bedömer situationen, var källorna är någonstans... vilken insyn man har i familjen*”. Vårdnadshavaren kontaktas, på ungdomssidan ”--- *nästan alltid*” ungdomen. Om man bedömer anmälan som allvarlig träffar man alltid vårdnadshavarna (1:e socialsekreterare).

En 1:e socialsekreterare bedömer sedan vilka förhandsbedömningar som ska leda till utredning. Exempel på ärenden som inte behöver leda till utredning kan vara barn som uppvisar beteendeproblematik problem i skolan och/eller socialt men där man bedömer att det finns engagerade och motiverade föräldrar och där man inte gör bedömningen att det ”--- *inte (är) så att det finns en oro kring hur barnet har det hemma på så sätt att det behöver skydd*” (1:e socialsekreterare).

”--- man hör att det är föräldrar som är engagerade och som är hjälpsökande och som gör vad de ska och kan och mer därtill nästan... där det inte finns något skäl - och det är väl viktigt - att gå in och ifrågasätta deras omsorgsförmåga. Och då är ju Skol- och Familjeteamet ett bra sätt för dom att få snabbare hjälp. Än att vi ska gå in och... Där föräldrar också kan känna sig väldigt kritiserade när man inleder utredning, naturligtvis”. (1:e socialsekreterare)

Att föräldrarna är engagerade och motiverade framstår här som en faktor som kan leda till att man hänvisar till SFT. Den ovan citerade socialsekreteraren menar dock att de inte gör hänvisningar till SFT *istället för* att utreda:

”Oavsett om Skol- och Familjeteamet finns eller inte så måste vi ju bedöma om det är så att vi ska inleda utredning eller inte. Det påverkas ju inte av att de finns tänker jag”. (1:e socialsekreterare).

Den andra intervjuade socialsekreteraren menar dock att SFT kan användas i situationer då man kanske i annat fall hade inlett en utredning:

”Ja om vi säger såhär att det här är en 'Lars och Lena-uppgift'(medarbetare i SFT, förf. komm.), då inleder inte vi en utredning utan då hänvisar vi, vi ser att ni har de här behoven och det kan tillgodoses genom vår öppenvårdsverksamhet”.

Å: *Betyder det att det finns situationer där, i och med att SFT finns, inte inleder utredning i fall där ni kanske skulle ha inlett utredning om inte SFT fanns?*

”Ja det där är ju lite gräns... Det kan vara så, att som exempel så jobbar ju Lars och Lena med familje-ART. Där vi kan se att ja, det här vore jättebra. Där kan jag tänka mig att om man ser att det är mycket konflikter i familjen och inte så mycket skolrelaterad problematik så, så skulle vi ha inlett... Men nu när vi vet att de har ART - och jobbar med det på ett väldigt bra sätt också tycker vi – så i de fallen ja, men är det bara rena och skära samarbetsvårigheter där vi ser att det här är inte vårt bord, då skulle vi inte inlett (utredning, förf. komm.)”. (1:e socialsekreterare)

Varje enskild handläggare på BUE kan också enligt en av socialsekreterarna hänvisa till SFT om de bedömer att det är problem som SFT kan jobba med och att det som berättas inte är så allvarligt att en utredning krävs. Dessa fall registreras inte och ingen dokumentation förs.

”Det kan vara föräldrar, det kan vara skola...//... som ringer och just har problem som både är skol- och familjerelaterade. Och då gör inte vi, i alla fall inte jag, någon aktualisering eller någon anmälan. Om det stannar vid det samtalet och vi bedömer att det här är något som Skol- och Familjeteamet kan jobba med. Tycker man att det de berättar är så pass allvarligt, det är ju en annan sak”. (1:e socialsekreterare)

Som exempel anges att det kan handla om fall där det är konflikt mellan hem och skola. I vissa sådana fall berättar en av de 1:e socialsekreterarna att de kan ringa till SFT och tala om att en sådan hänvisning har gjorts, alternativt göra en överenskommelse med föräldrar att hon

kontakta SFT och hör om de tycker att det är något för dem och att de i så fall kan kontakta föräldrarna. Det finns dock inga skriftliga rutiner för dessa situationer.

”Jag vet att jag har pratat med Lars och Lena (medarbetare SFT, förf. komm.) om att jag gör såhär. Men det är väldigt informellt så”. (1:e socialsekreterare barnenheten)

”Jag brukar säga att det kan vara bra men jag tror inte alltid att det görs. Speciellt om det är en förhandsbedömning så kan det nog se lite olika ut”. (1:e socialsekreterare ungdomsenheten)

1:e socialsekreteraren på ungdomsenheten menar att det är det vanligaste sättet som de använder sig av SFT på, att rekommendera teamet efter en förhandsbedömning. Hon uppskattar att en sådan rekommendation görs i var tredje till var fjärde förhandsbedömning när det gäller ungdomar. 1:e socialsekreteraren på barnenheten bedömer att hon gör ”*några stycken*” sådana överslussningar per termin.

SFT som rekommendation efter utredning

1:e socialsekreteraren på ungdomsenheten beskriver att man i det skedet en utredning har inletts, i princip inte längre ser SFT som ett alternativ:

”Om det är så att vi öppnar en utredning när vi ser att familjen har större behov, då känner vi (det) nästan som att Skol- och Familjeteamet redan har passerats, då handlar det om Framnäs¹⁶ behandlingspersonal som får kliva in och jobba med dem. Så jag tror (att) när det gäller ungdomssidan så är det mer vanligt när det gäller förhandsbedömningar och vi inte gör mycket mer än så, så hänvisar vi. Om vi ser att det finns skolrelaterad problematik.” (1:e socialsekreterare)

Det förekommer dock att SFT används även efter en utredning som inte har lett till någon insats. 1:e socialsekreterare på barnenheten menar att en sådan rekommendation kan ges när man ”--- *bedömer att det ligger på ett förebyggande plan*”:

”--- det har väl hänt några gånger under de senaste åren. Då är det ju just det att det är tydligt att det är en skolrelaterad problematik men som man ändå behöver jobba med hemma också. Och där vi har tyckt att de har bäst kompetens. Sen är det klart att vi kan använda familjebehandlare till ett sånt jobb också, och det gör vi väl kanske oftare nu tror jag... men det har hänt att vi har gjort så”. (1:e socialsekreterare)

Vid sådana tillfällen kan man kontakta SFT och meddela att en sådan rekommendation har gjorts, ha ett överlämningsmöte, eller komma överens om att man träffas vid ett senare tillfälle för att följa upp utredningen. Det finns dock inga fastlagda rutiner kring detta.

SFT ges som bistånd i vissa fall...

Enligt de intervjuade är det ovanligt att SFT ges som bistånd. I intervjuerna med BUE:s personal framstår det även som oklart om det är korrekt att använda SFT på detta sätt eftersom man har avtal med Framnäsgruppen för liknande insatser:

”Jag tror mer att jag har fått uppfattningen att vi inte ska använda dem som bistånd...//...och det är också något som man skulle behöva prata om, kan man ha dem som ett uppdrag, precis som man har beroendemottagningen eller...” (1:e socialsekreterare)

Man nämner dock att SFT kan ges som bistånd när det gäller ART (som inte ges av Framnäsgruppen). I vissa fall kan man också göra bedömningen att SFT är de mest lämpade att genomföra insatsen.

I de fall SFT ges som bistånd så är BUE dokumentationsskyldig. Det förefaller dock oklart vilka rutiner som finns för dokumentationen från SFT i sådana fall:

¹⁶ Se not 14. Framnäsgruppen AB utför stödinsatser för barn, ungdomar och familj åt socialtjänsten i Sollentuna.

”Från alla andra har vi ju krav på att de ska skriva ned ett PM efter avslutad insats. Det kan jag inte svara på om de har gjort”. (enhetschef BUE).

Enligt SFT själva så ges deras insats i princip inte som bistånd, men man uttrycker samtidigt att ”--- *det kan finnas undantag som bekräftar regeln*”, såsom att ”--- *man har ett pågående jobb som fungerar*” (medarbetare i SFT).

... och som ”indirekt bistånd” i andra

Intervjupersonerna från BUE beskriver att de också kan använda teamets kompetens som ”*indirekt bistånd*” genom att de till exempel ber SFT om hjälp med att hålla i möten med ungdomar och föräldrar i grupp:

”Vi nyttjar deras kunskaper men det är ju inte en insats, inte en individknuten insats på det sättet”. (Enhetschef BUE).

Ett exempel som ges i intervjun är då SFT höll i ett möte med socialtjänst, polis, föräldrar och ungdomar, med anledning av kriminalitet.

SFT motiverar föräldrar att göra en ansökan om stöd/anmäler till BUE

Intervjupersonerna från BUE bekräftar det som framkommit i övriga intervjuer, det vill säga att SFT har fått en ”sorterarfunktion” på det sättet att skolorna vänder sig till SFT med frågor kring vilka ärenden som ska anmälas till socialtjänsten. Man menar också att det *skulle* kunna vara så att skolorna vänder sig till SFT istället för att anmäla. Intervjupersonerna förmedlar dock att en tillit till SFT när det gäller att göra dessa bedömningar:

”Sedan kan det ju vara – nu spekulerar jag – att skolorna kanske vänder sig lättare till Skol- och Familjeteamet och vill ha stöd och hjälp av dem, och hoppar över och inte anmäler till oss. Då har ju vi en tillit till att Skol- och Familjeteamet anmäler till oss om det är tillräckligt allvarligt.” (Enhetschef BUE)

Intervjupersonerna uttrycker inte någon oro för att ärenden som ’borde’ komma till BUE inte anmäls av SFT.

”Sedan tycker jag att de är väldigt duktiga, för de kan också sortera när de känner att de inte vet om de klarar av att hantera det längre. Så på det sättet kan man ju känna sig trygg”. (1:e socialsekreterare)

Man säger också att SFT anmäler emellanåt, eller att de ”-- *tar med sig föräldrar upp*”. Ett problem som tas upp av enhetschefen för BUE är dock att det inte går att se vilka av de familjer som utreds (som inte de får kontakt med via SFT) som har haft tidigare insatser från SFT.

En av socialsekreterarna uppger att frågan om rutiner kring anmälan och utredning är något som man skulle behöva diskutera och att det har förekommit situationer då det har varit oklarheter kring SFT:s roll och rutiner i gränzsönsfall:

”--- det har vi nog aldrig diskuterat, det skulle vi nog behöva göra lite mer. Det här med att de övertalar familjen om att göra en ansökan. Och sen så ångrar de sig. Och då tar de tillbaka ansökan om att få stöd och hjälp. Och då faller ju det. Istället för att (namn på medarbetare i SFT) ser att här är det föräldrabrist eller här behöver de stöttning - vi gör en anmälan”.

”Sen vet inte jag var gränsen går, för vi har haft några ganska allvarliga incidenter, och så tror skolan att det här har socialtjänsten kännedom om därför att Skol- och Familjeteamet är inne. Och det har ju inte vi, därför att vi är myndighetspersoner och de är förebyggare”.

Som framgått tidigare förmedlas även från SFT att frågor om rutiner för förmedling av familjer mellan verksamheterna och kriterier för anmälan inte har diskuterats mellan verksamheterna i nämnvärd utsträckning.

Former för kommunikation och samverkan mellan SFT och BUE

Barn- och ungdomsenheten har gemensamma träffar med SFT en gång per termin med respektive enhet. Dessa träffar har framförallt handlat om att SFT informerar om sin verksamhet för nytillkomna handläggare (intervju 1:e socialsekreterare, intervju SFT:s medarbetare).

Barn- och ungdomsenheten deltar också vid regelbundna träffar två till tre gånger per termin med SFT och skolkuratorerna i kommunen, träffar som av en av socialsekreterare beskrivs som en "lägesrapport – hur det ser ut i kommunen". Andra tillfällen då man har kontakt är enstaka träffar på ledningsnivå mellan BUE och Förebyggande enheten, samt gemensamma informationsträffar till skola och barnomsorg. Enhetschefen för BUE ingår också i en nystartad grupp kring skolpliktsbevakning i kommunen, där en representant för SFT deltar. Just skolfrågan och hur man ser på de olika parternas (inklusive skolans) ansvar i dessa situationer är ett tema som kommer upp både intervjun med SFT och med BUE. En av socialsekreterarna uttrycker:

"När skolan gör anmälningar så är de inte riktigt adekvata, de kan inte skicka med hela frånvarorapporten och säga den här eleven har inte varit i skolan. Jaha, och - säger vi, vad har ni gjort från skolans håll? Jag tror att det är där som Skol- och Familjeteamet skulle få kliva in lite mer". (1:e socialsekreterare)

Det framgår både i intervjuerna med Barn- och ungdomsenheten och SFT, att ett närmare samarbete mellan verksamheterna är önskvärt.

"Jag har insett att vi behöver nog ha ett gemensamt möte...//... de gör en massa bra saker men vi behöver samgå lite..." (1:e socialsekreterare)

"Det finns ganska mycket att utveckla i det samarbetet". (Medarbetare SFT)

Teamets betydelse för Barn- och ungdomsenhetens arbete

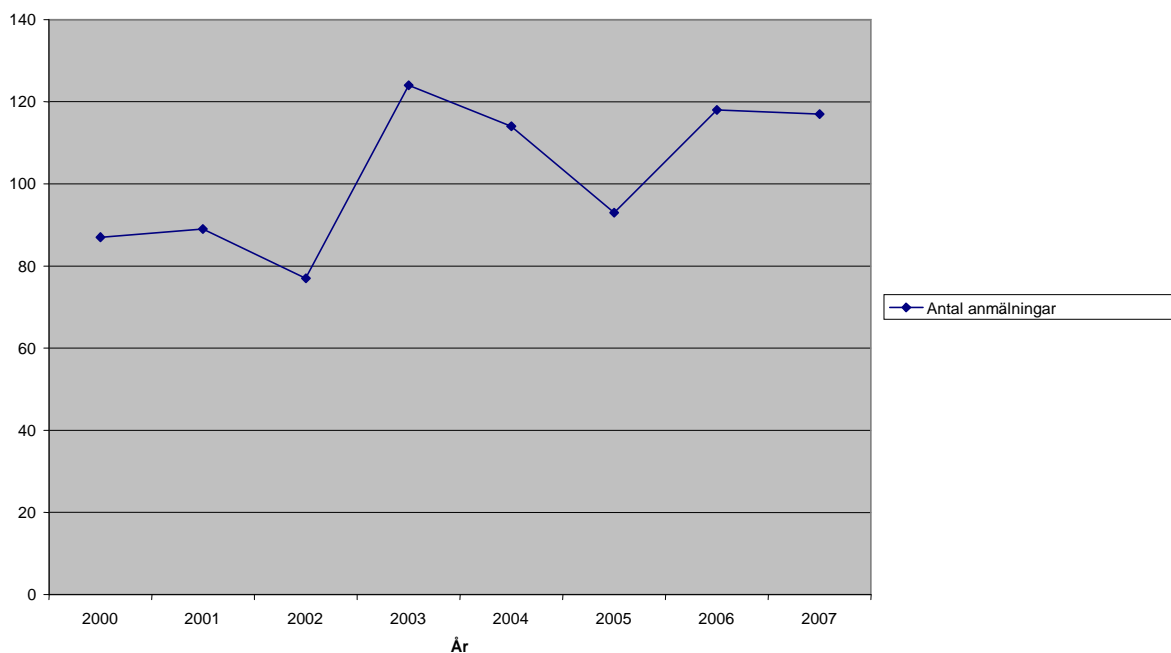
Nedan redovisas utvärderingens resultat avseende frågan om SFT har bidragit till ett minskat tryck på socialtjänsten, utifrån de intervjuer som gjorts med Barn och ungdomsenheten och SFT samt den statistik som samlats in om anmälningar och utredningar.

Har anmälningstrycket från skolan minskat?

För att få en bild av eventuella förändringar i omfattningen av anmälningar från skolan har statistik över anmälningar från skolan samlats in från och med år 2000. SFT startade sin verksamhet som ett projekt 2001. Det hade varit önskvärt att studien omfattat statistik några år innan SFT startade, för att få en tydligare bild av SFT:s eventuella inverkan. Det har dock inte varit genomförbart utifrån befintlig statistik. I diagrammet nedan visas antalet anmälningar från skolan gällande barn respektive ungdomar mellan år 2000 och 2007.

Diagram 1

Antal anmälningar från skola totalt i Sollentuna kommun, efter år

Källa: Sollentuna kommun

Antalet anmälningar avser alla anmälningar/ansökningar från skolan kring barn och unga, oavsett beslut att inleda utredning eller ej.

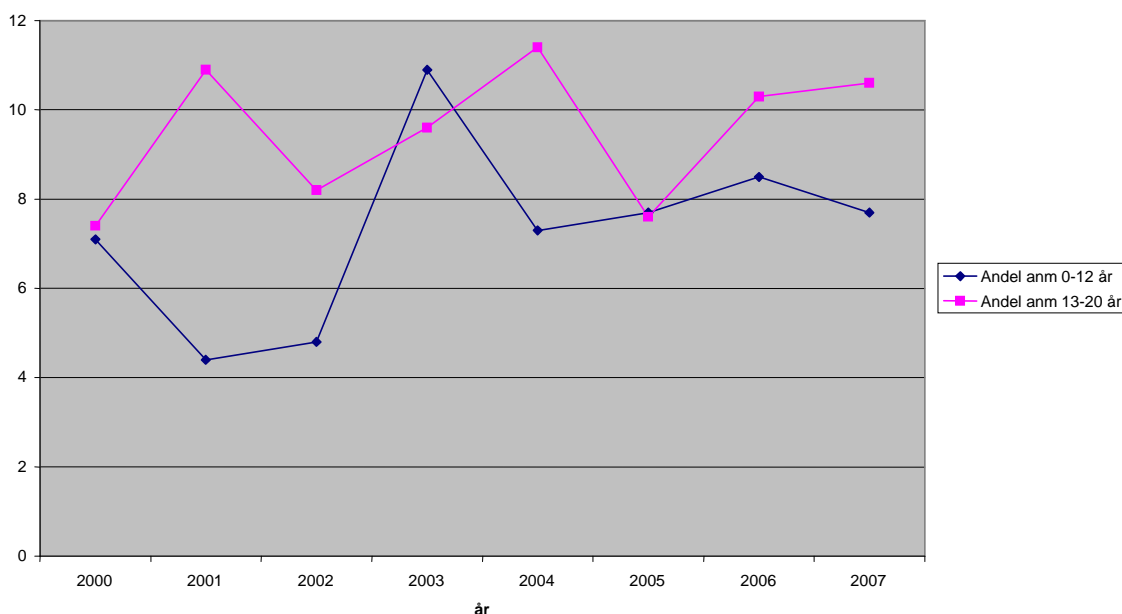
Diagrammet visar att antalet anmälningar från skolan ökade kraftigt under 2003 och har därefter legat på en nivå över den i periodens början. Antalet anmälningar kan förstås påverkas av hur många barn och ungdomar det har funnits i kommunen under tidsperioden. Antalet unga mellan 13 och 20 år ökade under perioden medan antalet barn 6 till 12 år har minskat.

I nedanstående diagram visas andelen anmälningar från skola avseende barn respektive ungdomar i förhållande till hur många barn och unga det funnits i respektive åldersgrupp i kommunen över tid.¹⁷

¹⁷ När det gäller andel anmälda barn så har den beräknats i förhållande till populationen i åldersgruppen 6-12 år, eftersom det handlar om anmälningar från skola (inklusive förskoleklass).

Diagram 2.

Andel anmälningar från skola angående barn respektive ungdomar per 1000 individer i åldersgruppen* i Sollentuna kommun, efter år

* Se not 17 nederst på sidan

Källa: Statistiska Central Byrån och Sollentuna kommun.

Av diagrammet framgår för det första att skolan tenderar att anmäla ungdomar i högre utsträckning än barn. För åldersgruppen 0-12 år sker en nedgång i andel anmälningar det första året, men ökar kraftigt under 2003. Därefter ligger anmälningstrycket på ungefär samma nivå som vid periodens början.

För ungdomar 13-20 år har andelen anmälningar ökat successivt sedan 2000, med undantag för ett par nedgångar 2002 och 2005. Endast för den yngre åldersgruppen har det vid något tillfälle varit en lägre andel anmälningar än vid periodens början. Andelen anmälda i de båda åldersgrupperna sammanslagna i förhållande till populationen i åldersgruppen 6-20 år i kommunen totalt har ökat från 7,3 till 9,3 per 1000 individer under perioden som helhet (framgår ej av diagrammet).

Utifrån anmälningsstatistiken kan konstateras att det inte finns något som tyder på att SFT har bidragit till en minskat anmälningstryck från skolan. Statistiken visar istället på en ökning av anmälningar från skolan totalt sett under perioden, främst kring ungdomar.

Har karaktären på anmälningarna förändrats?

De två intervjupersonerna från BUE som arbetat en längre tid beskriver att anmälningarna från skolan har blivit mer adekvata ur socialtjänstens perspektiv, både till innehåll och form. De beskriver att anmälningarna oftast handlar om en adekvat oro och att de i mindre grad får anmälningar som är formulerade som ”--- någonslags beställningsjobb”, till exempel om placering för ett barn. En socialsekreterare uttrycker att hon tror SFT kan ”--- stoppa anmälningar”, när de bedömer att det ”--- inte är läge, utan det här är kanske något som vi (SFT) kan jobba med istället”.

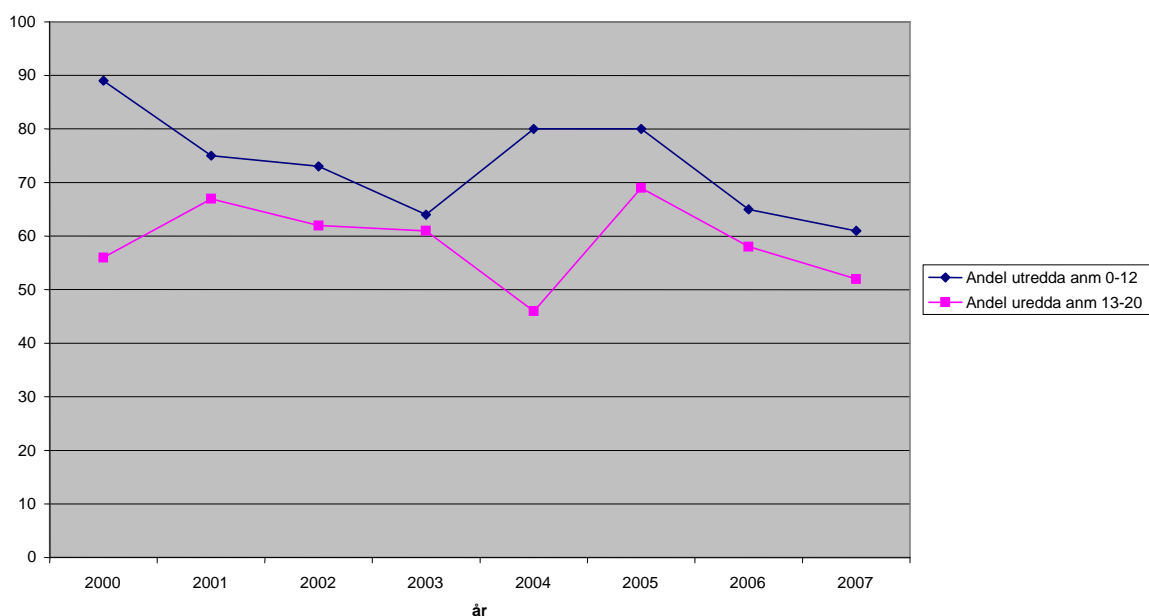
”Så att jag tycker att när det kommer anmälningar så är det väldigt ofta så att det finns en väldigt adekvat oro för barnet. Det tycker jag, att ofta är det ändå så...//...att man förstår att de anmäler, skolorna. De använder en rätt, så att säga. (Enhetschefen BUE).

” Men jag tror att hur man formulerar anmälan, det tror jag de har påverkat eftersom de har varit ute och pratat så mycket.” (1:e socialsekreterare)

1:e socialsekreteraren på ungdomsenheten (som bara har arbetat i Barn- och ungdomsenheten under ett par år och därmed inte kan ha någon uppfattning om eventuella förändringar under perioden som helhet) menar dock att det fortfarande kommer in en hel del inadekvata anmälningar från skolan.

Om det är så att anmälningarna från skolan blivit ”mer adekvata” så är det en rimlig tanke att detta skulle visa sig i andelen anmälningar från skolan som utreds under perioden. En hypotes är då att om en högre andel av anmälningarna rör en adekvat oro för barnet torde en högre andel av anmälningarna utredas. Statistiken visar dock på motsatt trend. I diagram 3 nedan visas andelen anmälningar från skolan som har lett till utredning alternativt knutits till redan pågående utredning eller insats.

Diagram 3 Andel (%) anmälningar från skola kring barn respektive ungdomar som har utretts/knutits till pågående utredning eller insats i Sollentuna kommun, efter år

Diagrammet visar på en nedåtgående trend när det gäller andelen utredda anmälningar under perioden, åtminstone avseende den yngre åldersgruppen. Av diagrammet kan vi även konstatera att det är en högre andel anmälningar från skolan som utreds när det gäller barn än vad det är för ungdomar generellt sett.

Intervjupersonerna från BUE har tillfrågats om hur de förstår den utveckling som kurvorna ovan visar på. En av socialsekreterarna menar att det finns flera skolor som ännu inte använder sig av SFT:s verksamhet och att det fortfarande finns mycket arbete kvar med att förmedla information om både SFT och Barn- och ungdomsenhetens verksamhet:

”Jag kan nog tro att det är ganska mycket jobb kvar med att få skolorna att förstå vad socialtjänsten gör och vad Skol- och Familjeteamet kan erbjuda”. (1:e socialsekreterare)

Situationer då man inte utreder kan enligt intervjupersonerna från BUE vara situationer då det från skolan har funnits misstankar om våld i familjen men där det inte finns så mycket att bygga utredningen på och man bedömt föräldrarna som trovärdiga. Det kan också handla om att det finns en beteendeproblematik och socialtjänsten har gjort bedömningen att barnens behov tillgodoses genom andra redan etablerade kontakter. De intervjuade har dock haft svårt att finna förklaringar till varför andelen utredda anmälningar minskat under perioden.

Har det skett någon förändring i omfattningen av externa skolplaceringar?

Hur externa skolplaceringar är organiserade och finansierade kan se olika ut i olika kommuner. I Sollentuna kommun kan en ansökan göras till socialtjänsten om särskild skolform för barn som av olika skäl inte kan tillgodogöra sig den ordinarie undervisningen. Sedan år 2000 (det vill säga strax innan SFT startade) finns även två resursskolor i kommunen, som finansieras av Barn och utbildningsförvaltningen. Skolorna startade utifrån att man uppfattade ett behov av särskilda skolformer för barn med social problematik och utagerande beteende. Beslut om placering i dessa skolor fattas sedan 2007 av en särskild antagningsgrupp tillsatt av Elevstödet i kommunen. Sedan 2000 har dessa resursskolor erbjudit platser för sammanlagt 16 elever årligen. Under hösten 2008 har platserna utökats till sammanlagt 20 st.¹⁸ Efterfrågan på externa skolplaceringar är svårt att mäta, men statistiken över hur många barn/unga som fått extern skolplacering som insats från socialtjänsten visar inte på någon tydlig trend åt något håll. Tabellen nedan visar antalet beslut fattade av socialtjänsten om extern skolplacering under perioden 2000 till 2008.

Tabell 1. Antal beslut om extern skolplacering (socialtjänsten) för barn respektive ungdomar i Sollentuna kommun, samt andel beslut i förhållande till populationen i kommunen, efter år

	Antal barn	Antal ungdomar	Antal beslut om externa skolplaceringar per 1000 individer i åldersgruppen 6-20 år
2000	2	3	4
2001	3	0	3
2002	0	2	2
2003	5	0	4
2005	0	3	3
2006	0	3	3
2007	1	5	5
2008	1	5	5

Det handlar om mellan två och sex barn/unga per år som har fått en extern skolplacering som bistånd. Andelen placeringar beslutade av socialtjänsten i förhållande till populationen i åldersgruppen 6 till 20 år i kommunen har, sett över hela perioden, ökat mycket marginellt, men det kan inte ses som någon trend. Placeringarna den senare halvan av perioden (2005-2008) har främst rört ungdomar (16/18), medan motsatta förhållandet gäller för den första halvan (5/15). Detta kan bero på att antalet ungdomar i kommunen har ökat under perioden, medan antalet barn har minskat.

Andelen barn och unga som placeras i externa skolformer i kommunen totalt sett tycks alltså inte ha förändrats nämnvärt sedan SFT:s tillkomst. Om man räknar med Barn- och utbildningsförvaltningen egna resursskolor i kommunen så tyder statistiken snarare, om något,

¹⁸ Enligt uppgift från chefen för kommunens Elevstöd.

på en motsatt utveckling. Möjligen kan man skönja en minskning den senare hälften av perioden när det gäller skolplaceringar av barn upp till 13 år som beslutats av socialtjänsten.

Intervjupersonerna från BUE uppfattar inte att det har skett någon förändring avseende trycket från skolorna på externa skolplaceringar, men betonar att man ju inte vet hur det skulle vara om SFT inte fanns. Enhetschefen menar dock att skola och socialtjänst i regel är ”*ganska överens*” om de fall då det fattas beslut om skolplacering, vilket skulle kunna betyda att förfrågningar om externa skolplaceringar upplevs som mer adekvata. Som nämnts ovan beskrivs att man i mindre grad får anmälningar formulerade som ”beställningar” (på till exempel externa skolplaceringar), vilket möjligtvis kan påverka upplevelsen av trycket från skolan i dessa avseenden.

SFT:s betydelse för samarbetet skola - socialtjänst

Intervjupersonerna från BUE uttrycker en stor tilltro till att SFT har en positiv inverkan på samverkan mellan skola och socialtjänst, även om man ser att det finns ett kontinuerligt behov av att arbeta med denna samverkan och att flera olika samverkansformer löper parallellt. Bland annat så har man inom ramen för den så kallade BUS-samverkan (samverkan mellan kommun och landsting runt Barn och Ungdomar i behov av Särskilt stöd) haft en stor konferens under våren 2008. Man uppger också att man har ett nära samarbete med kommunens Elevstöd, där bland annat frågan om placeringar i särskilda skolor diskuteras.

”Skola och socialtjänst drar ju inte alltid jämt, så är det ju - skolan tycker inte att socialtjänsten gör något och vi tycker inte att de tar sitt ansvar... Då tror jag att i och med att de sitter mittemellan de här världarna så tror jag att de får en förståelse för respektive verklighet och det i sig är ju ett värde”. (1:e socialsekreterare)

”Sen har vi haft jättemycket möten med rektorer och lärare parallellt om hur vi ska göra, flera såna här omgångar med... men det verkar ju vara så att man har lite olika syn. Så det är ett kontinuerligt jobb. Men där tror jag de (SFT, förf. komm.) är jätteviktiga.” (Enhetschef BUE)

Intervjupersonerna menar att det tidigare var en större frustration från skolorna över att inte få hjälp i kontakten med socialtjänsten och att de i mindre utsträckning får anmälningar där man uppfattar det som att skolan vill ”*bli av med problemet*”.

”Kommer det anmälningar så är det ju beskrivningar av en oro, för det mesta i alla fall, som också handlar om hur det ser ut hemma och inte bara ett barn som de inte kan hantera på skolan och vill bli av med...”. (1:e socialsekreterare)

Andra betydelser

I intervjun framkommer också att SFT kan ha betydelse för BUE:s arbete på andra sätt. Precis som i intervjuerna med skolpersonalen beskrivs det som mycket värdefullt att kunna ha *ett lättåtkomligt stöd att erbjuda* motiverade föräldrar:

”Det har jättestor betydelse att det finns. Den möjligheten, att det finns förebyggande och öppna insatser som man kan hänvisa till och rekommendera. Det känns väldigt bra som myndighetsperson att kunna göra det ibland, när man ser att det här är en familj som behöver och är motiverade att ta emot hjälp och man har något lättåtkomligt” (1:e socialsekreterare BUE).

Intervjupersonerna uttrycker att SFT:s insatser i vissa fall kan *underlätta utredningsarbetet*, genom att de har haft kontakt med familjerna innan och de har också kunnat påverka hur processen innan anmälan har sett ut:

”Jag tror nästan det kan bli lättare för oss att komma in och utreda och träffa skolor, för att de finns. De jämnar mark och de kan också prata med familjer innan de anmäler och... så det kan vara lättare att få

kontakt...//...Jag tänker såhär att, vid många anmälningar som kommer in, om vi säger att rektor anmäler direkt. Ibland så kan man finna att de inte ens informerat familjen om att de ska anmälas. Det är klorna utåt och det är jätte... de vill inte ha med oss att göra och så. Det kan vara jättesvårt att få kontakt och komma in i den familjen och få till något samarbete. Men om Skol- och Familjeteamet har jobbat länge och förklarat att det kanske behövs andra insatser och beskrivit, så är det mycket lättare...". (Enhetschef BUE).

"--- jag tycker att de brukar motivera familjerna att ta emot hjälp och förstå vitsen med att göra det, det tycker jag. Så att på det viset är det ju mycket lättare att kliva in. De tydliggör den oro som de har men de lägger fram det på ett väldigt bra sätt så att de delar den med föräldrarna. Jo men absolut, det gör de. Jag tycker också att när de har varit med och slussat över familjer, när de inte räcker till, att det märks att de (familjerna, förf. komm.) har pratat väldigt gott om socialtjänsten. De känner att de har förtroende för att (namn på medarbetare SFT) de är rejäla och deras bedömningar litat man på". (1:e socialsekreterare)

Enhetschefen uttrycker att den kompetens som finns i SFT också ger en *förhöjd status* och ett bättre rykte till socialtjänsten som helhet:

" Vi har erfarna utredare också hos oss. Vi har blandat, vissa som har jobbat i trettio år, oerhört skickliga personer. Men de här är också väldigt skickliga, väldigt erfarna. Det blir som en tyngd till socialtjänsten. Jag tror att vår status höjs." (Enhetschef BUE).

Gränsdragning mot elevhälsan

Intervjupersonerna från BUE uppfattar att SFT, åtminstone till en början delvis har gjort "skolkuratorsuppgifter".

"I början var det definitivt så, att de gjorde mycket kuratorsjobb. Min uppfattning är väl att det har blivit mindre så". (1:e socialsekreterare).

Man menar att detta hypotetiskt sett skulle kunna innebära att skolorna "--- *inte alltid tar det ansvaret som de skulle behöva ta, för att det är lätt att kalla in SFT*". (enhetschef BUE)

De intervjuade uttrycker att SFT snarare avlastar skolorna än myndighetssidan, men att de kan ge stöd åt en grupp barn i gränzonen som annars kanske inte kunnat få hjälp:

" Jag tror snarare de avlastar skolan än socialtjänsten. Och det är ju ingen nackdel. Många av de här barnen skulle väl inte ha fått hjälp annars". (Enhetschef BUE)

Samtidigt som intervjupersonerna menar att SFT sannolikt avlastar skolorna en hel del, förmedlas i intervjuerna en syn på frågan om vilken förvaltning som har mest nytta av SFT som underordnad – det centrala är att man uppfattar den som viktig för kommuninvånarna och att den kommer barn i behov av stöd tillgodo. Dock framhålls en fundering i citatet nedan kring SFT:s uppgift ifråga om stöd till skolpersonal:

"--- det är klart att de ibland har gått in och gjort sånt som man kan tycka att en skolkurator ska kunna göra. Det kan man ju om man tänker snålt på socialtjänsten så är ju det tveksamt såklart...//... Men det är ju inte dåligt för kommuninvånarna eller för eleverna. Det blir ju mer interna grejer, hur vi ska tänka om vad som är skola och vad som är socialtjänst. Och kanske att, det har jag funderat över ibland, att de har handledningsuppdrag. Det jag har funderat på varför inte lärare har handledning." (1:e socialsekr. BUE)

Kommenteras bör här att SFT själva inte formulerar det som att de ger handledning, utan konsultationsinsatser – tillfälliga, kortare insatser kring specifika frågor.

Vilka som nås av Skol- och familjeteamet

Intervjupersonerna från BUE uttrycker sig förhoppningsfullt om SFT:s möjligheter att "komma in tidigare", även om de också medger att det är väldigt svårt att veta vilken betydelse SFT:s arbete får i detta avseende.

”Jag vet att de kommer ned i åldrarna i alla fall. De har yngre och yngre barn och det känns ju väldigt positivt”. (Enhetschefen BUE).

Man tror inte att SFT kommer åt ”*de här barnen som vi får göra stora insatser för*”, vilket inte heller ses som deras uppdrag. Däremot uttrycks att SFT kan nå nya grupper som inte annars skulle ha kommit till socialtjänsten.

”Sen tror jag också att Skol- och Familjeteamet når familjer som absolut inte skulle få med socialtjänsten att göra överhuvudtaget om inte de fanns. Det kanske är merparten av det som de gör”. (1:e socialsekreterare).

Mot bakgrund av uppgifter från SFT om att allt fler föräldrar kontaktar teamet, uttrycks att det kan det finnas en risk att SFT blir en service för ”*de företagsamma föräldrarna*” (och deras barn), på bekostnad av barn som har mindre resursstarka föräldrar. Samtidigt uttrycks även uppfattningen att de familjer SFT arbetar med många gånger har ganska stora stödbehov.

”Sen är det ju klart att så fort det är öppna verksamheter så är det ju mer lättillgängligt och det är ju så också att de föräldrar som ringer är ju kanske också mer företagssamma och det är ju inte säkert att det är de barnen som har störst behov. Det är ju någon slags riskfaktor i allmänhet här verksamhet, att det finns barn som har mycket större behov men som inte har några föräldrar som talar för dem. (1:e socialsekreterare)

Sammanfattning med kommentarer

Föräldrar kan hänvisas till SFT efter att ha haft en första kontakt med socialtjänstens individ- och familjeomsorg, antingen efter en förhandsbedömning av 1:e socialsekreterare eller direkt av den handläggare som emottar förfrågan. I vissa fall kan SFT rekommenderas istället för att en utredning inleds, om problemet bedöms ligga inom ramen för teamets verksamhet. De kan även rekommenderas kontakt med SFT efter att en utredning gjorts, utan att bistånd har beviljats. I dessa situationer sker ingen dokumentation eller återkoppling mellan BUE och SFT, åtminstone inte formellt. Inga särskilda riktlinjer finns för hur kontakten ska se ut mellan verksamheterna i dessa fall. Det är ovanligt att SFT används som bistånd från socialtjänsten och reglerna kring detta förefaller oklara.

I en utvärdering av en liknande stödverksamhet i Håbo kommun (Sjöberg Backlund 2002), ledde oro kring att ärenden ej anmäldes i den utsträckning de ’borde’ av öppenvårdsinsatsens personal, till misstro från de som arbetade med socialtjänstens myndighetsutövning. Någon sådan oro kan inte spåras i intervjuerna med BUE i förhållande till SFT. Tilltron till SFT:s kompetens när det gäller att göra bedömningen om när en anmälan bör göras förefaller stor och man poängterar att de också gör anmälningar. Kanske är denna tillit en förklaring till att frågan inte riktigt tycks ha kommit upp på dagordningen. Det framgår dock av intervjumaterialet från båda verksamheterna att en utvecklad kontakt kring bland annat dessa frågor är önskvärd.

Statistik över anmälningar från skolan visar inte på att SFT har bidragit till ett minskat tryck på socialtjänsten i bemärkelsen minskat antal anmälningar från skolan. Andelen anmälningar i förhållande till populationen i åldersgruppen har snarare ökat under perioden. En möjlig förståelse av denna ökning är att det kan kopplas till den ökande andelen unga i kommunen under perioden. Det kan tänkas att en högre andel ungdomar kan generera mer problem än bara ”per capita”, i synnerhet om inte resurserna anpassas i takt med utvecklingen.

Statistiken talar även emot att det skulle ha blivit ”mer adekvata” anmälningar under perioden i betydelsen att en större andel anmälningar skulle ha lett till utredning. Andelen utredda anmälningar minskar under perioden, främst när det gäller den yngre åldersgruppen. Hur ska detta förstås? Minst två hypoteser kan ställas. En förklaring skulle kunna vara att själva

förekomsten av en öppenvårdsinsats såsom SFT innebär att tröskeln för när en anmälan utreds höjs, att man så att säga i första hand prövar öppenvårdsinsatsen. En socialsekreterare menar att det kan finnas situationer då SFT rekommenderas istället för att en utredning inleds. I sådana situationer, blir förstås frågan om kontakten mellan SFT och Barn- och ungdomsenheten och rutiner för sådana situationer än mer central (Forkby & Larsson 2007).

En annan förklaring skulle kunna vara att andelen utredningar påverkas av hur mycket personalresurser man har. Personaltäthet har visat sig ha betydelse för omfattningen av insatser kontaktperson/kontaktfamilj (Wiklund 2006). Enligt de intervjuade i BUE har personalresurserna i enheten varit relativt likartad under perioden, med undantag för tillfälliga extraresurser som sattes in under en period 2004 på ungdomsenheten. Mellan 2004 och 2005 ökade andelen utredda anmälningar kring ungdomar, samtidigt som det även skedde en tillfällig nedgång i anmälningstrycket. Detta skulle kunna förstås som att andelen utredda anmälningar har med resurskapacitet i förhållande till anmälningstryck att göra, snarare än karaktären på anmälningarna.

Inte heller när det gäller omfattningen av externa skolplaceringar tyder materialet på att SFT har haft någon betydelse, även om vi inte kan veta något om hur det skulle ha sett ut om inte SFT hade funnits. Det framstår dock av intervjumaterialet som att denna fråga idag inte är en lika omdiskuterad fråga mellan skola och socialtjänst som då verksamheten startade. Detta skulle kunna bero på att Barn- och utbildningsförvaltningen startat egna resursskolor och att trycket på socialtjänsten därför inte blir lika hårt som under den tid som föregick SFT. En annan hypotes är att SFT har bidragit till att 'smörja' samarbetet mellan skola och socialtjänst - bland annat genom att ge skolorna stöd i hur och när de ska anmäla till Barn- och ungdomsenheten - och att detta i sin tur bidrar till en minskad frustration i kontakten mellan parterna. Intervjumaterialet ger i viss mån stöd för att anmälningar från skolan och förfrågningar om externa skolplaceringar uppfattas som mer adekvata nu än tidigare.

9. Sammanfattning och analys

Syftet med denna utvärdering har varit att ta reda på om SFT bidrar till att elever med psykosocial problematik i högre utsträckning kan ges adekvat stöd inom ordinarie skola och klass, om de bidrar till ett minskat tryck från skolan på socialtjänstens Barn- och ungdomsenhet samt om man arbetar i nära samverkan med skolan utan att ta över elevvårdens arbetsuppgifter. Nedan beskrivs utvärderingens huvudsakliga resultat avseende dessa frågor.

Bidrar Skol- och Familjeteamet till att elever i större utsträckning kan gå kvar i ordinarie skola och klass?

- SFT arbetar i hög utsträckning med problem som kommer till uttryck i skolan, som kan betecknas som skolsociala och/eller problem som visar sig både i skola och familj.

I majoriteten av de insatser som avslutats från SFT under 2007 ansåg teamet att de arbetat med skolrelaterade problem i bemärkelsen problem som yttrat sig i skolan och/eller i samarbetet mellan skola och hem. I över hälften av insatserna hade arbetet även riktats mot familjerelaterade problem. Den intervjuade skolpersonalen vittnar om de ofta kontakter SFT kring elever som har ett utagerande och/eller normbrytande beteende, vid problem i sociala relationer, skolk och mobbing och/eller då det uppstått problem i relationen mellan skola och

hem. Det är också vanligt att skolan föreslår kontakt med SFT till föräldrar som man uppfattar är i behov av stöd i sitt föräldraskap. Samtliga av de intervjuade föräldrarna har varit i kontakt med SFT kring skolrelaterade problem, vilket var ett kriterium för urvalet. Beteenderelaterade problem och problem i sociala relationer beskrivs i en stor del av intervjuerna och i ungefär hälften uppges kombinationer av problem i skola och hem. Ovanstående tyder på att SFT i hög utsträckning arbetar med problem som kommer till uttryck i skolan och att det ofta handlar om problem som skulle kunna betecknas som skolsociala och inte sällan en kombination av problem som yttrar sig i skola och familj.

- Föräldrarna anser att SFT:s insatser minskat barnets problem i skolan

Majoriteten av de intervjuade föräldrarna ansåg att SFT:s insatser lett till förbättringar av de problem som föranlett kontakten med teamet. Stödet i kontakten med skolan beskrivs som en betydelsefull del av teamets insats. Cirka hälften av de intervjuade föräldrarna uttryckte missnöje med hur skolan hanterat problemen innan SFT kontaktats. Även om det (såvitt det framkommit av intervjuerna) inte har varit en aktuell fråga om extern skolplacering i de fall som har beskrivits i intervjuerna, så förefaller SFT:s insatser i vissa fall ha kunnat undvika segregande lösningar inom skolan och byte till annan skola. Vad som hänt på sikt i de beskrivna fallen om SFT inte hade funnits kan vi inte veta, men möjligheten finns förstås att vissa problem hade växt sig så stora att extern skolform hade kommit på tal.

- Skolpersonalen anser att SFT:s stöd lett till förbättrad situation i skolan och bättre samarbete mellan hem och skola

Även skolpersonalen ger uttryck för att SFT:s insatser varit till stor hjälp i de fall som beskrivits i intervjuerna. En majoritet av de intervjuade beskriver att stödet inneburit ett bättre samarbete mellan hem och skola. Det dominerande intrycket i intervjuerna var att skolpersonalen i de flesta fall kontaktat SFT i en situation då man upplevt att skolans resurser varit uttömda. En kurator beskriver att SFT bidrar till att skapa ”hopp” i låsta situationer. Flera av de intervjuade anser att insatserna från SFT lett till en kunskapsutveckling för dem själva och/eller för andra aktörer inom skolan, det är dock en gradskillnad i vilken påverkan skolpersonalen anser SFT haft i detta avseende. De intervjuade uttrycker dock en tro på att SFT:s insatser bidrar till att man i högre utsträckning kan finna lösningar för elever inom den ordinarie skolan och klassen.

- Statistiken visar inte på minskad omfattning av placeringar i särskild skolform

Statistiken över externa skolplaceringar tyder emellertid inte på att SFT har haft någon betydelse när det gäller *omfattningen* av hur många elever som har placerats i särskilda resursskolor under perioden 2000-2008, se vidare under nästa rubrik.

Sammantaget tyder intervjumaterialet på att SFT bidrar till att elever med psykosocial och/eller beteendeproblematik i större utsträckning kan ges ett bättre stöd inom ramen för ordinarie skola och klass. Andelen elever som beviljats externa skolplaceringar har dock inte minskat sedan SFT:s tillkomst. Då vi inte kan veta hur det skulle ha sett ut om inte SFT funnits, kan vi inte med säkerhet uttala oss om effekterna i detta avseende. Resultatet väcker dock frågor om SFT:s betydelse ifråga om externa skolplaceringar (se vidare nedan).

Har Skol- och Familjeteamet haft någon betydelse för socialtjänstens myndighetsutövande arbete?

- SFT har i olika avseenden bidragit till att 'smörja' samarbetet mellan skola och socialtjänst. SFT utgör ett mellanled när en anmälan till socialtjänsten inte anses befogad men när det ändå finns en oro kring en elev/familj.

Befintlig statistik över anmälningar från skolan till socialtjänstens Barn och ungdomsenhet tyder inte på att SFT har bidragit till ett minskat anmälningstryck från skolan. Andelen anmälningar i förhållande till populationen i åldersgruppen i kommunen har ökat under perioden, i synnerhet när det gäller ungdomar. En möjlig förklaring till detta skulle kunna vara att gruppen ungdomar i kommunen och i landet har ökat under perioden och att det genererar mer problem än ökningen i antal unga. I riket har också andelen ungdomar med heldygnsinsatser enligt SoL ökat de senaste åren (Socialstyrelsen 2008).

De som intervjuats från Barn och ungdomsenheten som har jobbat en längre tid (en 1:e socialsekreterare och enhetschefen) beskriver att de uppfattar anmälningarna från skolan som mer adekvata nu än tidigare. Utifrån hypotesen att mer adekvata anmälningar leder till en högre andel utredda anmälningar, studerades hur stor del av anmälningarna från skolan som lett till utredning under perioden 2000-2007. Andelen utredda anmälningar minskar dock under denna period, främst när det gäller barn upp till och med 12 år. Resultatet väcker frågan om detta betyder att tröskeln för att inleda en utredning har höjts genom att SFT kan rekommenderas istället för att inleda utredning. Av intervjumaterialet framkommer att sådana situationer kan förekomma.

Intervjuerna med skolpersonal ger inget tydligt besked om vilken betydelse SFT haft för skolpersonalens anmälningsbeteende. Den vanligaste uppfattningen är att det inte lett till att man anmäler mer eller mindre, men att man har blivit mer trygg i när man ska göra en anmälan och hur. Tydligt är dock att SFT fått en sorterarfunktion i det avseendet att många kontaktar dem i situationer då de är osäkra på om en anmälan är befogad. I detta avseende har teamet troligtvis inneburit en viss avlastning för BUE. Man kan även tänka sig att kontakten mellan BUE och skolorna underlättas av att skolpersonalen använder SFT som bollplank vid frågor och oro kring enskilda elever och familjer i situationer som inte är så allvarliga att de utgör grund för anmälan. Av intervjuer med skolpersonal och med SFT:s medarbetare framgår att teamet också kan bistå med kunskap om hur en anmälan bör formuleras för att passa in i socialtjänstens kategoriseringar och hur den kan förmedlas till föräldrar för att i möjligaste mån få dem med sig i processen. I intervjuerna med BUE:s personal sägs att anmälningar från skolan idag oftare beskriver en adekvat oro och i mindre utsträckning är formulerade som "beställningar". Vidare uppges SFT:s insatser kunna underlätta BUE:s arbete genom att de till exempel kan påverka i vilken mån föräldrarna involveras i anmälningsprocessen, att de bedriver motivationsarbete och informerar om vad socialtjänsten kan göra.

Som nämnts ovan tyder inte statistiken på att SFT har haft någon betydelse när det gäller *omfattningen* av hur många elever som beviljats placering i särskilda resursskolor under perioden 2000-2008. Av intervjumaterialet framstår det som om frågan om externa skolplaceringar inte är en lika "het" fråga i samarbetet mellan skola och socialtjänst som det var då SFT startade. Detta kan bero på att Barn- och utbildningsförvaltningen sedan dess har startat egna resursskolor och att trycket på socialtjänsten därför inte blir lika hårt som under den tid som föregick SFT. En annan hypotes är att SFT avlastar BUE på annat sätt och att

detta därmed minskar frustrationen i kontakten mellan parterna. Möjligen har detta lett till att förfrågningar om externa skolplaceringar uppfattas som mer adekvata av socialtjänsten.

Sammantaget tyder utvärderingens resultat inte på att SFT hittills har haft någon betydelse för i vilken omfattning skolor anmäler oro för barn till socialtjänsten eller för hur stor andel elever som beviljas placering i särskilda resursskolor. Forkby & Larsson (2007) varnar också för förhoppningar på att serviceinsatser ska leda till avlastningar på socialtjänstens myndighetsutövning, då de menar att en sådan koppling är långt ifrån självklar. Det framstår dock av intervjumaterialet som att SFT i olika avseenden bidragit till att 'smörja' samarbetet mellan skola och socialtjänst och att avlasta båda parter på andra sätt. Inte minst kan SFT för båda parterna sägas utgöra det ofta saknade mellanledet där en anmälan till socialtjänsten inte anses befogad men det ändå finns en oro kring en elev/familj. Genom sin position och inriktning på service blir SFT ett "ofarligt" alternativt stöd att erbjuda föräldrar, samtidigt som skolan får del av insatsen.

Arbetar teamet i nära samverkan med skolan utan att ta över elevvårdens arbetsuppgifter?

- *SFT bistår med en teknologi för samarbete mellan olika aktörer inom en verksamhetsdomän präglad av oklarhet i ansvar och konkurrerande syn på vem som ska göra vad.*

De skolkuratorer som har intervjuats inom ramen för utvärderingen beskriver rollfördelningen mellan dem och SFT som tydlig och fri från konkurrens. De beskriver teamet som sin "förlängda arm", medan teamet å sin sida beskriver kuratorerna som SFT:s "ambassadörer" i skolan. En central skillnad i parternas arbetsuppgifter som belyses i intervjuerna är att SFT inte arbetar med samtalsstöd för enskilda elever och att kuratorerna inte arbetar med familjer, åtminstone inte i någon större utsträckning. Även skillnader som har med organisatorisk position, inriktning och kompetens tas upp i intervjumaterialet. SFT:s fristående position upplevs som värdefull ur olika aspekter. Detta kan för det första avdramatisera mötet då samarbetet mellan hem och skola är infekterat, för det andra upplevs det kunna ge ett större allvar till situationen att man tillkallat en utomstående part och för det tredje beskrivs att utifrånperspektivet kan bidra med nya sätt att se på problem och lösningar. Den intervjuade skolpersonalen lyfter också fram att SFT kan bidra med värdefull kompetens, inte minst i samarbetet med föräldrar men också i kontakten med eleverna och med andra instanser. Detta kan tolkas som att SFT bistår med en slags teknologi för samarbete med olika aktörer, vilket har beskrivits som betydelsefullt för en fungerande samverkan (Boklund 1995).

Det framgår dock av intervjuerna att kuratorernas respektive SFT:s arbetsområden också kan vara överlappande. Vissa av de som intervjuats från skolan trodde att de skulle använda SFT mycket mindre om de hade kurator på skolan. Från SFT förmedlas emellertid erfarenheten att de snarare kopplas in i ett tidigare skede från skolor som har kurator, än från dem som saknar.

Teamet uppger att de var mer trevande i gränsdragningen i förhållande till skolans ansvarsområde under verksamhetens första år och att de då även valde att göra "medvetna övertramp" i form av "kuratorsjobb" såsom arbete i klass. Detta i syfte att vinna förtroende och skapa relation med skolpersonalen. Man har också hela tiden haft ett regelbundet samarbete med kommunens skolkuratorer. Idag uttrycker de i teamet som varit med från start, att de har en annan trygghet i vad som är deras och vad som är skolans ansvar. Från intervjuerna med skolan förmedlas att SFT är mycket tydliga med vad de gör och inte och man ser inte gränsdragningen mellan parterna som något problem.

Sammantaget tyder resultatet på att SFT arbetar i nära samverkan skolan. Statistiken från avslutade familjeinsatser från SFT under 2007 visar att SFT haft sådana insatser kring barn och unga från cirka två tredjedelar av kommunens skolor. Vidare att friskolorna använder sig av SFT i mindre utsträckning än de kommunala skolorna.

Frågan om SFT:s ansvar i förhållande till skolans är mer komplex. Teamet verkar i en gråzon, där de beskriver att de inledningsvis medvetet varit – och som jag uppfattar det fortfarande i viss mån är - flexibla för att underlätta relationen mellan parterna. I en verksamhetsdomän präglad av oklarheter i ansvar och konkurrerande syn på vem som ska göra vad, är detta sannolikt en lyckad strategi, inte minst för de elever och familjer som annars riskerar att falla mellan stolarna. När det gäller SFT:s arbete med föräldra- och familjestöd, kan man säga att verksamheten blir det ofta saknade mellanledet – ”soc light” som en av de intervjuade föräldrarna uttrycker det – som skolpersonalen kan rekommendera till föräldrar de uppfattar är behov av stöd. I detta avseende är gränsen i förhållande till skolans ansvar tydlig. Av intervjumaterialet framgår emellertid att SFT även har kommit att bli ett värdefullt stöd till skolpersonalen och att de både av skolpersonal och föräldrar upplevs bidra till ett bättre samarbete mellan skola och hem. Det råder ingen tvekan om att skolpersonalen sätter stort värde på stödet från SFT som ”bollplank” och stöd i samarbete med föräldrar. I denna fråga är dock gränsdragningen mellan skolans och socialtjänstens ansvar mer oklar. Frågan utvecklas mer nedan.

I gränslandet mellan olika verksamhetsdomäner

Utifrån den teoretiska begreppsram som presenterades i utvärderingens inledande kapitel, kan SFT förstås som en verksamhet i gränslandet mellan skolans och socialtjänstens verksamhetsdomäner. Det vill säga att de konkreta uppgifter som SFT ägnar sig åt är av sådan karaktär att de ibland kan anses ligga inom ramen för socialtjänstens organisation, ibland inom skolans och inte sällan inom bådas. Det är ett område som ofta präglas av olika slags konflikter kring vem som ska göra vad och vilka kunskapsanspråk som ska gälla. Det kan gälla fördelningen av ansvar och arbete mellan olika aktörer inom skolan, mellan skola och socialtjänst, men också när det gäller skolans versus hemmets ”domän” (Backlund 2007).

SFT som ett led i ett integrationsarbete mellan skola och socialtjänst

SFT kan studeras som ett exempel på en inriktning mot vad som har betecknats som serviceinsatser inom den sociala barnvården (Forkby & Larsson 2007). Centrala idéer i dessa brukar vara att utveckla det förebyggande arbetet, öka tillgängligheten och närheten till brukarna samt uppnå ett bättre samarbete mellan olika huvudmän (a.a.), vilket stämmer väl överens med de idéer som omger SFT:s verksamhet. Lagstiftningen ger idag ingen tydlig vägledning när det gäller i vilken mån insatser till barn och unga kan eller bör ges som bistånd eller som service (a.a., s.15). Olika delar av socialtjänstlagen kan sägas ge olika betoning på att träda till barns skydd och att erbjuda lättillgängligt stöd till föräldrar. Medan de mer tydligt definierade lagstyrda delarna av socialtjänstens arbete såsom utredningsarbetet i regel är självlegitimerande, måste alternativa arbetsformer såsom olika former av serviceinsatser, i högre grad uppvisa effektivitet för sin överlevnad¹⁹ (Lundström 1994). De problem som inte bedöms ligga inom myndighetsutövningens ramar, riskerar att betraktas som tillhörande andras ansvar.

¹⁹ Vilket för övrigt också uppdraget att utföra denna utvärdering kan ses som ett uttryck för!

Grape (2006) menar att graden av konflikt respektive konsensus kring en verksamhetsdomän är beroende av i vilken mån det sker ett aktivt integrationsarbete mellan involverade aktörer. Med integrationsarbete avser författaren arbete för att uppnå samsyn kring mål och medel samt om gränserna för vilka kunskapsanspråk som ska ligga till grund för det praktiska arbetet. Själva skapandet av SFT kan tolkas som ett led i ett integrationsarbete mellan skola och socialtjänst i Sollentuna kommun. Medan den traditionella sociala barnvården kan beskrivas som kännetecknad av en byråkratisk institutionell logik där en formell och regelstyrd handläggning ges hög prioritet i arbetet med att identifiera och ge stöd åt barn som riskerar att fara illa, har SFT som organisation en tydligare koppling till de lagrum som handlar om socialnämndens ansvar för förebyggande arbete. Organisationen är befriad från det lagstyrda utredningsansvaret och verksamheten kan därmed sägas följa en annan "logik" än socialtjänstens myndighetsutövning. Ett högt prioriterat mål för teamet är att i förebyggande syfte få en fungerande samverkan mellan vuxna kring barn som det finns en oro kring. Definierade metoder, flexibilitet och teoristyrkt arbete präglar arbetet snarare än regelstyrning och handläggning. Genom SFT:s uttalade och prioriterade mål att arbeta för en fungerande samverkan i ett förebyggande syfte, ökar sannolikt möjligheten att finna samsyn i förhållande till skolan kring mål och medel. Att det i teamet finns personer med erfarenhet från både skola och socialtjänst har troligen varit betydelsefullt för att man, som det verkar, också har lyckats bli en "översättare" mellan olika verksamheter.

SFT har inte som uttrycklig eller (såvitt framgått av utvärderingen) dold målsättning att *förändra* skolans arbetssätt utan fokuserar sitt arbete främst mot föräldrastöd, konsultationsinsatser och konkret stöd i samarbetet mellan skola och hem. På det sättet behöver inte SFT uppfattas som ett hot mot de professionella kunskapsanspråk som representeras inom skolan, vilket troligtvis bidragit till att man vågat 'släppa in' den expertis som teamet representerar. I intervjuerna med skolpersonalen betonas teamets kompetens och de beskrivs som några man "lyssnar på". Från socialtjänstens barn- och ungdomsenhet spekuleras rent av i att teamet genom sin kompetens bidragit till att ge socialtjänsten som helhet en högre status.

Ovanstående kan tolkas som att SFT utifrån sin institutionella logik – det vill säga de regler, normer och meningssystem som verksamheten bygger på – har goda förutsättningar för att bedriva ett lyckat integrationsarbete mellan skola och socialtjänst, samt att deras ansträngningar i detta arbete förefaller ha varit lyckade.

SFT ett stöd i ofta laddat samarbete mellan skola och hem

Från de intervjuade föräldrarna förmedlas i flera fall en känsla av maktlöshet i kontakterna med skolan. Olika studier har visat på hur mötet och samarbetet mellan hem och skola då det uppstått problem i skolan, ofta kännetecknas av en ojämlig maktsituation där skolpersonalens syn på problemen får stort inflytande (se till exempel Asp Onsjö 2006; Backlund 2007; Hjärne 2004). Detta kan förstås som att denna uppgift präglas av osäkerhet från skolans sida och som ett sätt för skolan att skydda sin organisation genom att försöka kontrollera vilka beslut som fattas. En risk är dock att detta inverkar negativt på relationen till föräldrar och elever. Både skolpersonal och föräldrar lyfter fram vikten av att SFT kan utgöra en neutral mötesledare, vilket sannolikt ökar tryggheten i situationen för båda parter. I intervjumaterialet kan man också utläsa att SFT bidrar med en ökad inriktning mot dialog och faktiskt samarbete i kontakten mellan skola och hem. Tidigare studier har visat att lärare ofta upplever samarbetet mellan skola och hem som svårt i situationer då det uppstått problem kring elever i skolan (Andersson 1999), samt att konflikter mellan skola och hem verkar vara särskilt vanliga då det handlar om barn med "besvärliga" beteenden (Myndigheten för skolutveckling

2005). Av intervjuerna framstår det som en viktig del av SFT:s insatser att bidra till ett bättre samarbete mellan hem och skola. SFT tycks även tycks stå för en alternativ syn på föräldrarnas roll i detta samarbete.

Flera forskningsstudier har pekat på hur problem i skolans värld oftast individualiseras och förläggs till elever och föräldrar, samt att skolmiljön sällan granskas (se till exempel Asp Onsjö 2006; Börjesson & Palmblad 2003; Hjärne 2004; Lahdenperä 1997; Persson 2002). En konsekvens av detta är att arbetet med dessa problem inte sällan ses som tillhörande andras domäner, såsom BUP:s eller socialtjänstens. I intervjun med skolledare kopplades till exempel svårigheter i samarbetet mellan hem och skola till föräldrars specifika behov och svårigheten för skolpersonalen att utifrån sin position kommunicera vissa frågor med föräldrarna. Medan vissa av de intervjuade beskriver att SFT:s insatser har lett till en kunskapsutveckling och förändrade arbetssätt hos skolpersonalen, är andra – främst skolledare - mer försiktiga i sina uttalanden om SFT:s betydelse i detta avseende. Detta kan dels tolkas utifrån att SFT används på olika sätt av olika skolor, men kan även tolkas som olika sätt att se på problemen och vems ansvarsområde de tillhör. Tillspetsat uttryckt - om SFT leder till förändrade arbetssätt i skolan, kan detta uppfattas som att problemen delvis har med skolans inre arbete att göra och därmed också tillhör skolans domän. Om problemen förläggs till eleven och/eller föräldrarna kan dock skolan anse sitt ansvar fullgjort. I sådana situationer kan ett dödläge uppstå där parterna skyller problemen på varandra. En kurator beskriver det som att man kan ”hamna i en psykologisk grop” när skolan anser att man har gjort allt och att det är ”upp till föräldrarna” att lösa situationen.

Utvärderingen visar att SFT ofta involveras i dylika situationer, där man kan säga att det uppstått en domänkonflikt mellan skola och hem. Genom att bland annat skapa förutsättningar för ökad delaktighet från föräldrar i diskussioner kring problem och lösningar och att sätta fokus på att nå samsyn om mål och medel för att nå förändringar, framstår det som att SFT i de flesta av de fall som beskrivits i intervjuerna, lyckas uppnå en konsensus mellan parterna.

Sammantaget tyder materialet på att det råder en relativ konsensus mellan skola och SFT kring deras överlappande verksamhetsdomäner och att detta kan förstås som resultatet av ett lyckat integrationsarbete mellan skola och socialtjänst. Vidare att SFT ofta används vid domänkonflikter mellan skola och hem och att deras arbete överlag tycks bidra till en ökad konsensus i dessa situationer.

10. Slutsatser och rekommendationer

Det framgår av utvärderingen att SFT har fått en sorteringsfunktion i förhållande till skolorna när det gäller frågor kring anmälningar till socialtjänsten. Utifrån att andelen utredda anmälningar från skolan minskat sedan SFT:s tillkomst, kan frågan ställas om SFT rekommenderas *istället för* att inleda en utredning i vissa fall. Mot denna bakgrund är kontakten mellan BUE och SFT kring kriterier för anmälan och rutiner för kommunikation och dokumentation mellan verksamheterna, en viktig faktor ur ett barnskyddsperspektiv (Forkby & Larsson 2007). Utvärderingen tyder inte på att denna fråga har varit föremål för konflikt, tvärtom uttrycks i stort från både skolpersonal och BUE en tillit till att SFT gör adekvata och kompetenta bedömningar. Denna tillit kan ha inneburit att detta har blivit något av en icke-fråga på dagordningen mellan BUE och SFT, att man så att säga har utgått ifrån att man har en samsyn i dessa frågor, även om de inte har varit föremål för så mycket diskussion. Från båda verksamheterna och från skolan uttrycks emellertid vissa oklarheter och att det finns behov av mer tydlighet och kontakt kring dessa frågor.

Frågan om SFT:s betydelse för anmälningar till socialtjänsten från skolan och externa skolplaceringar får inget entydigt svar i denna utvärdering. När det gäller anmälningar så är det förstas inget självändamål att skolorna ska anmäla i mindre utsträckning, det centrala är ju om de anmäler när det kan anses finnas goda skäl att göra det. Utvärderingen tyder på att SFT kan ha bidragit till ”mer adekvata” anmälningar och att de utifrån hur de används av skolorna också kan anses ha goda möjligheter för att kunna göra det. Att andelen anmälningar som utreds inte ökar behöver inte betyda att skolan anmäler i onödan, det kan ha andra orsaker (se tidigare kapitel). Ett liknande resonemang kan föras när det gäller skolplaceringar. Det är förstas angeläget att de barn och unga som verkligen behöver särskilda resurser för sin skolgång, får det. Frågan är snarare om skolan gjort allt vad de kunnat för att kunna ge stöd inom ramen för den ordinarie skolan, innan detta steg tas. Utvärderingen tyder på att SFT inte sällan involveras i ”låsta” situationer som kan upplevas som hopplösa, och att deras insatser oftast leder till en förbättring av problemen inom ramen för den ordinarie skolan och klassen. Att SFT kan erbjuda stöd till både skola och familj, samt till samarbetet dem emellan, är sannolikt mycket viktigt i detta sammanhang. Av intervjuerna med skolpersonalen framgår att de upplever behovet av externa skolplaceringar vara betydligt större än i vilken utsträckning elever faktiskt beviljas sådana. Detta skulle kunna innebära att SFT:s insatser i första hand gör skillnad för de elever som skolan inte tycker sig kunna hantera, men som ändå inte kommer ifråga för extern placering. En intressant fråga som inte har undersökts inom ramen för denna utvärdering, är vilken betydelse SFT har för de elever som har placerats externt, när det gäller deras möjligheter att komma tillbaka till den ordinarie skolan.

Ogden (2001) skiljer på fyra olika kategorier av beteendeproblem. *Allvarliga och omfattande beteendeproblem* (multiproblem), innebär problem på flera områden, såsom olika typer av beteendeproblem i skolan, problem i hemförhållanden, utvecklings- och/eller hälsoproblem. Komplexiteten avseende problemen i denna kategori bidrar till oklarhet beträffande ansvarsområde samt gör det angeläget att stödinsatser omfattar mer än bara skolsituationen. *Avgränsade beteendeproblem* är mindre komplexa men kan betraktas som en viktig riskfaktor. Det kan till exempel handla om barn med normbrytande beteende, vilka har pekats ut som en riskgrupp där det är särskilt viktigt med tidiga och samordnade insatser (Andershed & Andershed 2005). Andra, mindre allvarliga och mer vanliga problem är *utvecklings- och situationsbetingade problem*, samt *störande beteende/disciplinproblem*. Problem i dessa kategorier kan dock växa sig allvarliga om de inte hanteras på ett bra sätt. I vilken omfattning lärare upplever att elever uppvisar ett störande beteende har visat sig hänga samman med vilken erfarenhet lärarna har, vilket tyder på att mötet mellan eleven och dennes skolmiljö har stor betydelse för denna kategori (Ogden 2001). Utvärderingen tyder på att SFT möter barn från samtliga av dessa kategorier, med en tyngdpunkt på de två allvarligaste. När det gäller allvarliga beteendeproblem, kan risken för problem i samarbetet mellan hem och skola vara särskilt stor, samtidigt som detta samarbete sannolikt är särskilt viktigt i dessa situationer. När det gäller dessa problem är skolan beroende av ett väl fungerande samarbete med andra instanser (a.a.). Utvärderingen tyder på att SFT har bidragit positivt till samarbetet mellan skola och socialtjänst i Sollentuna kommun. Att det i SFT finns personer med erfarenhet från både skola och socialtjänst, samt god personalkontinuitet i teamet har sannolikt varit betydelsefullt i detta avseende. SFT framställs av de intervjuade föräldrarna som en enkel, tillgänglig och ”ofarlig” stödform, där man kan få snabb hjälp utan att bli ”stämplad”. Detta tyder på att SFT har en god potential för förebyggande och tidiga insatser.

Socialtjänsten har ett särskilt ansvar för att samverkan kommer till stånd kring frågor som rör barn som riskerar att fara illa och ett övergripande ansvar för att barn och unga får det stöd som de behöver. Likaväl har skolan ett stort ansvar för att undervisning och

elevvårdsverksamhet utformas så att eleverna får det stöd som de behöver och att åtgärder kring eventuella problem planeras i nära samarbete med hemmen. Utifrån denna utvärderingen och tidigare forskning, kan man ställa frågor om i första hand kompetens och stöd inom skolan när det gäller samarbete med föräldrar kring probleminventering och problemlösning, men även när det gäller metoder för att bemöta barn som i sina beteenden utmanar skolans normer. Detta är frågor som på ett mer övergripande plan handlar om skolans ansvar och arbetsformer, men också om former för socialtjänstens förebyggande arbete kring barn och unga. Hantering av barns "besvärliga" beteenden i skolan är ett exempel på en uppgift som det ofta uppstår domänkonflikter kring, både mellan hem och skola och mellan socialtjänst och skola. Mot denna bakgrund är det högst angeläget att en eventuell diskussion kring olika aktörers ansvar inom detta område, så långt det är möjligt förs inom ramen för ett fortsatt aktivt arbete med att nå samsyn om mål och medel kring de uppgifter som SFT idag hanterar. Risken är annars att barn och unga riskerar att falla mellan stolarna.

Referenser

- Andersson, I. (1999) *Samverkan för barn som behöver. En handbok för lärare*. Stockholm: HSL Förlag.
- Andersson, I. (2004) *Lyssna på föräldrarna. Om mötet mellan hem och skola*. Stockholm: HSL Förlag.
- Asp Onsjö, L. (2006) *Åtgärdsprogram, dokument eller verktyg? En fallstudie i en kommun*. Akademisk avhandling. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Boklund, A. (1995) *Olikheter som berikar? Möjligheter och hinder i samarbetet mellan socialtjänstens äldre- och handikappomsorg, barnomsorg samt individ- och familjeomsorg*. Akademisk avhandling. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete.
- Backlund, Å. (2007) *Elevvård i grundskolan: Resurser, organisering och praktik*. Akademisk avhandling, Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete
- Bouakaz, L. (2007) *Parental involvement in school: what hinders and what promote parental involvement in an urban school*. Akademisk avhandling. Malmö: Malmö högskola.
- Börjesson, M. & Palmblad, E. (2003) *I problembarnens tid. Förnuftets moraliska ordning*. Stockholm: Carlssons.
- Forkby, T. & Larsson, L. (2007) *Serviceinsatser inom socialtjänsten. Perspektiv, inriktning och utsatta barns skydd*. FoU-rapport. Göteborg: FoU i Väst.
- Grape, O. (2006) *Domänkonsensus eller domänkonflikt? Integrerad samverkan mellan myndigheter*. I Grape, O., Blom, B., & Johansson, R. (red.) *Organisation och omvärld – nyinstitutionell analys av människobehandlande organisationer*. Lund: Studentlitteratur.
- Hjörne, E. (2004) *Excluding for inclusion? Negotiating school careers and identities in pupil welfare settings in the Swedish school*. Akademisk avhandling. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Högdin, S. (2007) *Utbildning på (o)lika villkor om kön och etnisk bakgrund i grundskolan*. Akademisk avhandling. Stockholm: Stockholmsuniversitet, Institutionen för socialt arbete.
- Lahdenperä, P. (1997) *Invandrarbakgrund eller skolsvårigheter? En textanalytisk studie av åtgärdsprogram för elever med invandrarbakgrund*. Stockholm: HSL Förlag.
- Lundgren, M. (2006) *M. Från barn till elev i riskzon. En analys av skolan som kategoriseringsarena*. Akademisk avhandling. Växjö: Växjö university press.
- Myndigheten för skolutveckling (2005) *Elever som behöver stöd men som får för lite*.

- Stockholm: Myndigheten för skolutveckling, Liber.
- Nilsson, A. (2008) ”Ska jag hjälpa dig med läxan” - om föräldrars stöd i skolarbetet. I Nilsson, A. (red.) *Vi lämnar till skolan det käraste vi har... om samarbete med föräldrar – en relation som utmanar*. Myndigheten för Skolutveckling. Stockholm: Liber
- Persson, B. (2002) *Åtgärdsprogram i grundskolan: Förekomst, innehåll och användning*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Lundström, T. & Bergmark, Å. (1998) *Metoder i socialt arbete*. Särtryck nr 97. Stockholm: Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete
- Lundström, T. (1994) *Vad har det blivit av barnavården?* I Pettersson, U.(red.) *Socialtjänstens klientarbete: Från vision till marknad?* Lund: Studentlitteratur.
- Ogden, T. (2001) *Social kompetens och problembeteende i skolan – kompetensutvecklande och problemlösande arbete*. Stockholm: Liber AB.
- Ogbu, J. (1992) Understanding Cultural Diversity and learning. I *Educational Researcher*, 21 (8), 5-14.
- Sjöberg Backlund, Å. (2002) *Råd och Stöd – i gränslandet mellan skola och socialtjänst*. Rapport i socialt arbete nr 102. Stockholm: Institutionen för socialt arbete
- Socialstyrelsen (2008) *Barn och unga – insatser år 2007*. Statistik socialtjänst 2008:9. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Sunesson, S. (1985) *Ändra Allt! En uppmaning till socialarbetare*. Stockholm: Liber
- Widmark, C. (2003) *Mobila Teamet: Samarbete skapar lösningar. En utvärdering av Mobila teamets verksamhet*. Ej publicerat material.
- Wiklund, S. (2006) *Den kommunala barnavården – om anmälningar, organisation och utfall*. Akademisk avhandling. Stockholm: Institutionen för socialt arbete.

Web referenser:

Socialstyrelsen (2008-11-13)

<http://www.socialstyrelsen.se/IMS/Projekt/Utvardering+av+%28ART%29.htm>

Sollentuna kommun (2008-11-25)

www.sollentuna.se/fe

Statistiska Centralbyrån (2008-08-6)

<http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/Produkt.asp?produktid=BE0101>,

Bilaga Metodbeskrivning

Telefonintervjuer med föräldrar

Urvalet av föräldrar till intervjuerna har skett utifrån följande kriterier:

- Föräldrarna skulle ha fått någon form av insats från SFT. Det innebär till exempel att familjer som varit på ett informationsmöte men inte har ”nappat” på erbjudande om insats har tagits bort.
- Insatserna som föräldrarna fått skulle av SFT ha noterats som avslutade under perioden augusti 2007 till och med februari 2008.
- Kontakten med SFT skulle enligt teamet helt eller delvis ha handlat om problem som har yttrat sig i skolan och/eller i relationen mellan skola och hem.

Urvalsramen utgjordes av en genomgång av insatser som avslutats under 2007 till och med februari 2008 (se nedan). Utifrån denna listades kodnummer för samtliga insatser som uppfyllde ovanstående kriterier, vilket resulterade i en lista på 21 insatser. SFT:s medarbetare (som har kunnat identifiera vilka familjer det har handlat om via kodnummer) fick i uppdrag att kontakta aktuella föräldrar för att informera om utvärderingen och fråga om jag som utvärderare fick ringa upp dem med förfrågan om intervju.

Från den ursprungliga listan har SFT ej kontaktat två familjer utifrån det angivna skälet att man bedömt att SFT i dessa fall haft en perifer roll i kombination med att det funnits stora språksvårigheter, samt att det varit flera instanser involverade. Det har handlat om fall där SFT deltagit i ett eller ett par nätverksträffar. Ytterligare en familj kontaktades ej utifrån skälet att det var fråga om en uppföljningsträff där själva insatsen varit avslutad innan tidsramen för urvalet. Istället tillades en familj till urvalet. Detta på förslag från teamet utifrån argumentet att det var en familj som haft lång kontakt med SFT och som tagit del av flera olika slags insatser. Familjen kom inte med i urvalet från början eftersom kontakten noterats som avslutad under våren 2007, men kontakten hade enligt teamet återupptagits under hösten.

Detta innebar att listan på urvalet av 21 insatser/familjer justerades till 19 st. Två av dessa fick teamet enligt egen uppgift inte kontakt med. Av de kvarstående 17 lämnades namn och telefonnummer till mig och 16 av dessa accepterade att delta i utvärderingen. En avstod med tidsbrist som angiven orsak.

I samtliga fall har endast en förälder intervjuats (den vars namn stått på listan från SFT). Alla utom två av dessa är mammor. Principen var att båda föräldrarna skulle kontaktas om de var separerade, förutsatt att SFT haft kontakt med båda föräldrarna. Detta gällde bara en familj och i detta fall hade teamet bara lyckats få kontakt med den ena. I resterande fall då föräldrarna varit separerade eller ensamstående av andra skäl (fem stycken) har SFT uppgett att man bara har haft kontakt med den ena föräldern.

Intervjuerna har varit semistrukturerade med öppna frågor om hur man fått kontakt med SFT och varför, vad insatsen har bestått av och vad den har lett till, samt hur situationen såg ut vid intervjutillfället avseende de problem som varit anledning till kontakten. Intervjuerna har tagit cirka en halvtimme och har skett per telefon. Samtalen har (efter godkännande av de intervjuade) bandats. De intervjuade har erbjudits att ta del av en sammanfattad utskrift av intervjun för eventuella kommentarer.

Intervjuer med skolpersonal

Inom ramen för utvärderingen har två gruppintervjuer och elva telefonintervjuer med representanter för kommunens skolor genomförts. Sammantaget har fyra kuratorer, åtta skolledare (rektorer/biträdande rektorer), två specialpedagoger, en skolsköterska och en lärare intervjuats från tio av kommunens skolor enligt nedan:

Edsberg (en skola, två personer)
Tureberg (två skolor, tre personer)
Häggvik (tre skolor, sex personer)
Rotebro (två skolor, två personer)
Helenelund (två skolor, tre personer)

Häggviksområdet är överrepresenterat, vilket avspeglar fördelningen av insatser på olika skolområden (se kapitel 5). Fem av de representerade skolorna hade tillgång till kurator vid tidpunkten för intervjun.

Urval till intervjuerna och intervjuernas innehåll beskrivs närmare nedan.

Telefonintervjuer

Urvalet till telefonintervjuerna gjordes med utgångspunkt i urvalet till föräldrantervjuerna. Medarbetarna i SFT ombads ge information om namn på skolpersonal som de varit i kontakt med i de insatser som gjorts kring dessa familjer. Det har i de allra flesta fall handlat om personer som teamet varit i kontakt med kring ett flertal insatser av olika karaktär. Syftet med detta urvalsförfarande var dels att få fram personer som kunde bistå med konkret information om specifika fall och dels att få ett urval som kan antas vara representativt för de i skolan som har haft kontakt med SFT kring enskilda familjer där det funnits problem som yttrar sig i skolan och/eller i samarbetet mellan skola och hem.

Sammanlagt elva personer representerande åtta skolor i kommunens samtliga fem geografiska områden har tillfrågats om att delta och intervjuats via telefon. Ingen har avböjt deltagande. Bland de biträdande rektorer som har intervjuats har några även haft funktionen som specialpedagog. I flera fall har rektor valt att hänvisa till sin biträdande rektor. En biträdande rektor har av detta skäl kommit att delta i både gruppintervju och telefonintervju.

Telefonintervjuerna har utgått från ett fall som de intervjuade har haft kontakt med SFT kring, enskild elev eller gruppinsats. De intervjuade har själva fått välja fall att beskriva i intervjuerna, men önskemålet har varit att det ska vara ett fall där man bedömt att det funnits skolrelaterade problem (definierat som problem som yttrar sig i skolan och/eller i samarbetet mellan hem och skola) och att det inte ska ligga allt för långt tillbaka i tiden. Det är alltså fullt möjligt att flera av de intervjuade har valt att beskriva andra fall än just de föräldrar som intervjuats i föräldrantervjuerna. Syftet har inte varit att jämföra utsagor från föräldrar och skolpersonal i samma fall.

Syftet med telefonintervjuerna var att utifrån skolans perspektiv få konkreta beskrivningar av vilka problem som teamet arbetar med, av teamets insatser och vad de leder till, samt hur skolsituationen ser ut idag för de elever som insatserna har gällt. Intervjuerna har varit semistrukturerade med öppna frågor.

Gruppintervjuer

Två gruppintervjuer planerades, en med representanter för skolledningen i kommunen och en med representanter från skolornas elevstödsteam. Urvalet av skolor till gruppintervjuerna gjordes strategiskt utifrån följande utgångspunkter:

- a) det skulle vara skolor som teamet har haft relativt frekvent kontakt med under 2007 och
- b) det skulle finnas en variation i urvalet avseende skolår på skolorna, geografisk spridning och skolornas kuratorstillgång.

Sex skolledare (biträdande rektorer/rektorer) som representerade skolor från kommunens samtliga fem geografiska områden tillfrågades om att delta i en gruppintervju. En avböjde deltagande och en fick förhinder, vilket innebar att fyra skolledare från skolor i fyra olika geografiska områden kom att delta i gruppintervjun. Vid tre av dessa skolor fanns kurator.

I de fall det fanns kurator på de utvalda skolorna tillfrågades denna om att delta i en gruppintervju (fyra skolor), i annat fall fick SFT föreslå en lämplig kontaktperson från elevhälsan. Sex representanter för elevhälsan (4 kuratorer, en specialpedagog och en skolsköterska) tillfrågades om att delta i en gruppintervju. Med två av de tillfrågade gick ej att finna en tid som fungerade för att kunna delta i gruppintervjun, och ytterligare två fick dessvärre förhinder i sista minuten. Sammanlagt kom därför endast två representanter för elevhälsan att delta i gruppintervjun, båda kuratorer. Materialet kompletterades därför med en enskild telefonintervju med en av de kuratorer som ej kunnat delta (se ovan). Den specialpedagog som ej kunde närvara är också representerad i telefonintervjuerna. En sammanfattning av intervjun med de två kuratorerna skickades ut till de övriga som inbjudits till gruppintervjun för eventuella kommentarer eller tillägg. Inga synpunkter har dock inkommit.

Gruppintervjuerna har huvudsakligen berört frågor om hur man använder sig av SFT, insatsernas betydelse, samarbetet och gränsdragningen mellan verksamheterna.

Sammanställning av statistik

Statistik över anmälningar, utredningar och placeringar i särskilda skolformer har inhämtats med hjälp av socialkontorets systemförvaltare i Sollentuna.

Den dokumentation som har funnits tillgänglig vid SFT är ett formulär som används av teamet då de får en förfrågan av något slag. På detta formulär antecknas bland annat startdatum, slutdatum, kontaktuppgifter och vad förfrågan gäller. Sådana formulär har funnits tillgängliga för de senaste två åren, i syfte att dokumentera övergripande statistik om teamets arbete.

Med utgångspunkt från dessa formulär kompletterades med samtal med teamets medarbetare, har en genomgång gjorts av insatser till enskilda familjer som av teamet bedöms ha avslutats under 2007.²⁰ Information kring respektive enskild insats har överförs av identifierad från teamet genom en muntlig genomgång, varefter dessa uppgifter har sammanställts av utvärderaren. De uppgifter som har noterats är startdatum och slutdatum, vem som initierat kontakten (förälder/skola/annan), ålder (låg/mellan/högstadium) och kön på barnet, skola,

²⁰ Inför urvalet av föräldrar till intervjuer kompletterades denna genomgång med tiden till och med februari med de uppgifter som behövdes inför urvalet.

samt hur SFT kategoriserat det problem som man har arbetat med och vad insatsen bestått av (problem och insatser i övergripande kategorier, se kapitel 5).

Resultatets giltighet, tillförlitlighet och generaliserbarhet

Statistik över anmälningar till och utredningar av socialtjänsten har framtagits med hjälp av socialtjänstens systemförvaltare. Ett nytt dokumentationssystem infördes 1999, vilket innebär att från och med denna tid finns en systematisk statistikföring av de uppgifter som har efterfrågats i utvärderingen. Det har dock inte gått att få fram tillförlitliga och jämförbara siffror från tiden innan dess. Systemförvaltarens bedömning är att tillförlitligheten i det nya systemet är god avseende de uppgifter som har inhämtats för utvärderingen.

Sammanställningen av SFT:s insatser har delvis varit beroende av teamets goda minne, då de har fått komplettera befintliga anteckningar för att kunna få fram de uppgifter som har efterfrågats. Vid genomgången av insatser var det dock inte i något fall som teamet inte kunnat svara (ett ”minns ej”- alternativ fanns) – intrycket var överlag att teamet hade förvånansvärt goda minnen av som efterfrågades. Det saknades tydliga principer för dokumentationen i de formulär som har använts från SFT, vilket sammantaget innebär att det finns vissa reliabilitetsbrister i detta material. Eftersom syftet med denna sammanställning endast har varit att ge övergripande information om vad SFT arbetar med och hur, är dock bedömningen att dessa brister är av marginell betydelse för utvärderingens resultat.

Telefonintervjuerna ger en kvalitativ bild av hur det har gått i ett urval av fall utifrån föräldrarnas och skolpersonalens perspektiv. Då föräldrar och skolpersonal som har egna erfarenheter av SFT:s insatser relativt öppet har fått berätta om dessa, bör resultatet ha en god giltighet avseende deras perspektiv på dessa insatser och vad de har lett till. Det är i första hand mammor som har kommit till tals i intervjuerna, vilket innebär att vi vet mindre om pappornas erfarenheter av SFT:s insatser (och som nämnts tidigare, än mindre om barnens). Tiden sedan de intervjuade föräldrarna haft den senaste kontakten med SFT fram till intervjun varierade enligt föräldrarnas uppskattning mellan cirka en månad och ett år, med ett snitt på drygt fem månader. Det bör anses som rimligt ur validitetssynpunkt att undersöka insatsens effekt en tid efter det att insatsen avslutats. De intervjuade har tillfrågats om det varit svårt att minnas. I den mån man har tyckt det så har det handlat om att minnas tider och antal träffar, inte om hur man upplevt insatsen och dess betydelse.

Urvalsmetoden till telefonintervjuerna med föräldrar och skolpersonal har syftat till att ge en relativt god representativitet för en population där SFT helt eller delvis har arbetat med problem som yttrar sig i skolan och/eller i samarbetet mellan skola och hem. Detta mot bakgrund av utvärderingens frågeställning angående SFT:s betydelse för skolans möjlighet att finna lösningar inom ramen för ordinarie skola och klass.

En invändning avseende tillförlitligheten kan vara att SFT har haft ett visst inflytande över vilka personer som har intervjuats (se ovan), vilket inrymmer en möjlighet att teamet valt att ej nämna eller kontakta föräldrar eller skolpersonal som är negativt inställda till SFT. Utvärderarens bedömning är dock att detta inflytande har varit av mindre betydelse eftersom urvalet av skolor och familjer har gjorts av utvärderaren och de skäl som har angivits av teamet för att några familjer ej har kontaktats av teamet har varit rimliga och trovärdiga.